

S A S

VEGYES TÁRGYU

I R A T O K

A Z

OLVASNI ÉS TUDNI MÉLTÓ

MINDEN ÁGAIBÓL.

TÖBB TUDÓSSAL EGYESÜLVE

KIADTA

THAISZ ANDRÁS

F. A. MOLNÁR SÁNDOR

ÜGYELÉSE ALATT.

XIV. KÖTET.

PESTEN,

WIGAND KÖNYVKERESKEDÉSÉNEK SAJÁTJA

1833.

20175

VEGYES TÁRGYU

I R A T O K

A N

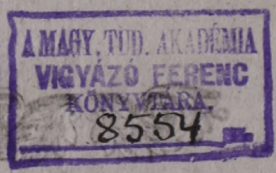
OLVASSNI ÉS TUDNI MÉRTO

MINDEN ÁGAI BÓL

TÖBB TUDÓSSAL EGYESÜLVÉ

Csak minden oldalú vizsgálat által lelhetni fel az igazságot, 's ez csak a' gondolatok legszabadabb közlése által valósulhat. Hol a' beszéd korlátos, ott rab a' nyelv 's csak rabként szól.

Gróf Széchenyi István
Hitel.

Nyomtatta Landerer Pesten.

A' magyar hon.

**A' halhatlan Tolnai gróf Festetics György
árnyékának.**

Nem maradoz lelkem báj Tempék rózsavirányin
Szertecsapongni szokott lepkék módjára; — nem andalg.
Halványan tündér ligetek zöld rejteki közt, mint
A' kit Amor szomoru békója kötözve sanyargat.
Nem keres ő enyhet hiúság buja pámlagain, sem
Nem hever a' pór nép alacsony kalibája szemetjén:
Fel! — fel — az égbe siet, hol nagyra, dicsőre törekszik,
'S a' halatlanságnak szentelt küszöbére borulván,
Mennyei lángra hevül: tömjényt hint a' haza szentelt
Oltárára örömkönnyekre fakadva, vagy annak
Mostoha sorsától okozott fájdalomnak enged,
Érzékeny panaszt szomoru lantjába lehellvén.

Most, a' mint kezdém, honnom szent lelke heviti
Mellemet: a' nemzet boldogságára törekszem;
'S vajha tüzes vágyam ne legyen foganatlan azoknál,
Kik tehetős sorstól áldatva segíteni tudnak.

Már az enyészet morcz keze nyolcz 's több századokat főd,
Móta dicső ősink, kiket Árpád, a' nemes, a' nagy
És bölcs hős vezetett, odahagyván Volga határit,
Pannon szép kiesét megnyerték fegyverök által.
Hány zivatar, hány bus felleg nem lepte egünket!
Hány dühös ellenség mezeinket dulta, tapodta,
'S ősi szabadságunk hány fondor nemzet irigylé! —
Mert kigyót mindig táplált kebelében ez a' jó
Nemzet, 's mindig volt, ki midőn a' hősi dicsőség
Kőszirtes tetején koszorut izzadva aratna,
Ádáz lélekkel gátolni akarta menését.

Ah! mint vérzik ezen bus sziv azon emlékezetre,
 Melly Bélánk szomorú idejét juttatja eszembe,
 És a' várnai harcz veszedelmét nyögni tanítja.
 Hány nemesink vérét nem nyelte Sió vize hajdan!
 Mint odadült a' szép nemzet, mint bolyga hazája
 Rémitő vadonyin, 's farkasprédára kitéve,
 Vad kétségbeesés közt nyögte hazája elestét.
 Gyermekeit és rokonit nem lelven, bánatos érzés
 Marczangolja szivét amaz édes anyának. Özönnel
 Hullnak könnyei halványult szép arczairól le,
 'S megrepedett szivét örök álm leple takarja.
 És az atyák hív gyermekiket honhagyva, kiontott
 Vérök tengere közt löttek zsákmányi Pogánynak.
 Hány fiatal deli hölgy özvegységének epesztő
 Kinja között repdes lelkében az ütközeteknek
 Tört sok ezer fegyverrel 's hős tetemekkel előntött
 Párolgó helyein, szórt hajjal nyögve keservét.
 Így nyögi fájalmát a' gerlicze társa elestén;
 Fészke felett így repdes, imigy nyögdecseli sérvét,
 A' mikor egy tolvaj gyermek kiragadja porontyit.
 Kedvesi karjairól Mária prédájára sietve
 Hány fiatal hivek szomorú temetőre találtak,
 'S a' bu hány kegyesek szivét nem huzta utánok!
 Még nem elég! — Magyarink fényjét mint rontja Mohácsnál
 A' Török. — Ah! mint dül — mint dül oda ritka reményünk,
 A' fiatal koronás, Bellóna szülöttivel együtt!!
 Melly rémitő kép, mellyet fest Várna előmbe,
 És Szigetet vérrel feladó Zrinyinknek utolsó
 Harcza, midőn mint a' megsértett tigris, ezernyi
 Ellensége között lakadalmi ruhában elindul
 Ritka dicsőséggel szerzett sirjának ölébe.
 Mind ezek, óh mi igen bus áldozatokba kerültek;
 Hányszor végveszedelmekkel nem fenyegette hazánkat
 A' sok, hangya gyanánt pezsgő vad nemzetek üldje! —
 'S mégis: hah! — mi öröm, — mi szokatlan öröm lepi mellem?
 E' sok bajra kiszánt nemzet fentartja szokását:
 Ujra erőt vesz: felgyul benne az ősi nemes vér.
 A' sok kárt okozott otromba Pogányokat üzi,
 Kergeti honjából; szedi a' diadalmi borostyánt,
 Nyugattól keletig 's délig terjeszti határit
 Nagy Lajos, (áldott név!) — félővé teszi hatalmát,
 Hősi dicsőségét Európa csudálja 's irigyli. —

Ismét visszavonás! — Fogy erőnk; — a' régi dicsőség
 Ködbe borul 's kihunyik; — buja kormány rontja hazánkat.

A' zsákmányra szokott ellenség számtalan ezre
 Ujra temérdek sáska gyanánt beborítja mezőnket,
 Égeti városaink, feldulva teríti le várunk,
 Fegyverek és ágyuk ropogási morognak, aczélos
 Dárdák és kardok csillognak térmezeinken,
 Száguldó paripák porfelleget üzve nyeritnek,
 'S csak rontsolt holt-testre találsz, valamerre tekintesz
 A' letapodt és pusztított lónyomta mezőkön:
 Csak rongyos füstlepte falat néphagyta falukban,
 'S csonkult kémények szomorú hagyományait; itt ott
 Még füstölgeni látsz mély csendbe borulva leomlott
 Várat és mindent vég-romlásában enyészni,
 Mig honnunk amaz ősz Scipiója, Hunyadnak imádott
 Törzsöke fel nem kel, 's meg nem törí büszke dagályát.
 Feltámad Mátyás, 's arany évet hoz be hazánkba:
 Könyvtárak nyílnak, gyűlnek szaporodva tudósink,
 Teljes fény közepett széthinti sugárit az égen
 A' Magyarok feljött szép hajnala, gyűlve tolongnak
 A' nagy mesterek; — a' paloták épülnek, az ország
 Bölcs kormány által Bécsig terjeszti hatalmát.
 Ah! de ezen fejedelmünknek hunytával örökre —
 Csaknem örökre kihalt szép nemzet! ritka reményed:
 A' rontó fegyver veszedelmedet újra tenyészti.

Hah! — mint borzad egész tetemem, mint küszködik édes
 Honnom! azon buzgó érzés, melly érted ömölvén
 Látja, mikép dőfi önnön polgáridba halálos
 Törét a' dühödésre hevült szentségtelen Ajax. —
 Merre? — hová rohanik fene gyilkotok óh Magyarok! — ti,
 A' kiket egy anya szült, nem szüntök-e dulni fonákul
 És pusztítani hazánk kiesit? — Hah! — tántorodottak! —
 Hát nem elég vér folyt mindedig térmezeinken?
 Hát nem elég vért ont vala csak nem régen az Osmán?
 Hát nem elég gyászos pusztitást tett-e tatár nép?
 Lám szép városidat, mellyekben büszke dagállal
 Fénylettek márvány palotáid, földre terité.
 Most vércsék, baglyok 's denevérek rejteki lettek
 A' várak, hol előbb megtérvén a' csataföldről
 Hősi dalok zengési között üresíteni szokták
 A' rokon érzésű Magyarok bilikonjokat együtt.
 Gyermekid a' zokogó szűzekkel, anyakkal elúzvén
 Gyenge karok vastag lánczczal terhelve ragadta;
 Istened oltárit, hol atyáid az égre emelvén
 Érzékeny szemöket, szent andalodásba merültek,
 'S nemzeti érzéssel bő áldást esdekelének,

Szétszórván, lovokat küszöbének elébe kötözték,
 Kincseidet kirabolva vivék zsákmányra magokkal,
 És szentségeidet kidobák fertőzve ebeknek.
 Hah! — nem elég zsákmány ez még?! — többekre tör önnön
 Honnosa ellen ana' polgártársának irigye,
 A' pártos Magyar: öl, pusztit, rabol, éget, emészt, ront,
 A' mikoron hasznos segedelmét kéri hazája,
 A' mikor öszvevetett vállakkal győzni lehetne,
 Ellensége helyett honját pusztítja dühével.
 Ezt szemfényvesztő hiusága magasra-jutásnak
 Testvér társától pártulva Pogányhoz idézi,
 'S hogy vágyát kimerítse, mohón csöditli hazánkba;
 A' várak kapujit zsarnok kényére kitarja,
 Ön maga kárával teszi őtet százados urrá:
 És csak vérpatakok moshatják végre le szennyét.
 Azt a' vallásnak rögsös ál buzgalma vakitván,
 Isteni tiszteletét abban helyezteti, hogyha
 Ostobasága dühét oszthatja vad áldozatokra
 'S öldöklő kezeit vérével festheti annak,
 A' ki nem úgy érez, mint ő, vagy temploma máskép
 Épült, 's a' tömjényt nem úgy égeti, mint maga szokta,
 Bár azon egy Isten szent oltárára tevé le.
 Erdemet abban lel, hahogy üldözetének alája
 Vetrén ilyeneket, holtakból halmot emelhet.
 Így lett a' vallás vérontás tárgya hazánkban,
 Így lett a' testvér testvérnek gyilkosa hajdan!
 Oh Magyar! illy vakbuzgóság hány áldozatot szült!
 Ah! — de elég! — Clió föld bé' kárpittal ezen bus
 Képeket: — egy hazafit szomoru könnyekre fakaszt ez,
 Egy hazafit, mondom, kit córiolánusi szívvél
 Nem büntet vala a' természet mostohasága. —

Vége azon szomoru éveknek, — vége emésztő
 Századainknak, mellyekben küszködve halálos
 Inséggel feleink, vadony erdők 's rengetegek közt
 Barlangok rejték éhségtől száraz alakjok.
 Mint mikor ordító viadar dörgései közt a'
 Szétropogó villám lecsapong, 's megrontja, mit érhet,
 Halvány rémülést okoz a' nagy tengerek öblén
 Hánykódó utasok szívében, 's hogy ha ugyancsak
 E' veszedelmektől megmenvén partra vetődnek,
 Édes öröme derülnek, 's bár rettegetve tekintnek
 Arra, hol életöket sorsok száz bajra kitette,
 Megnyugodva barátiknak 's rokoniknak ölében
 Elmondják, mit szenvedtek; 's úgy tetszik, azon seb,

Melly fájdalmat szült, enyhül panasziknak utána:
 Megmenekedvén a' pusztító fegyvereseknek
 Körmeitől, szint-igy türték inségöket árva
 Honnosaink, 's odahagyván a' vad rengetegeknek
 Rémitő helyeit, hazatértek, 's elfeledék azt,
 A' mit Mária véres piacznán küszködve türének.
 Vége ezen keserü sorsnak, 's e' durva időnek;
 Mert valamint a' jó, ugy a' gonosz állhatatossan
 Nem marad e' földön, mindent változtat az év 's kor.

Már szomorú felleg nem tölti borulva egünket,
 A' félénk Músa odahagyván pusztá magányok,
 Már szabadon zengik Pannon hives ernyei közt, mit
 Nemzeti érzések rózsás ajakikra lehelle.
 Nem tipor ellenség mezeinken. Fegyverek éle
 Nem kaszabolja hazánk fíjait; nem ijeszti halállal
 Gyenge nemünk remegő szívét a' durva Pogányság:
 A' szent béke mosolyg, olajágot hintve, hazánkra.
 Nemzeti nyelvünket vetekedve gyalulni, simitni
 Törnek azok, kiket a' szent hév oltárhoz eresztve,
 A' haza ügyében felkent nevezetre magasztalt.

Ritka szerencsén megbizván Gallia népe,
 A' mikor a' hír 's név legfőbb polczára sietne,
 Éjszak rettenetes fejedelmét törni akarván:
 Győzött a' szent ügy; nemzetkedvelte királyunk
 A' rég óhajtott csendet visszadni sietvén:
 Ime segéd karokat nyujt, 's végre hatalmas erővel
 Megtámadja kevély döllyfétől büszke határit
 A' Franczok' birodalmának, letapodja dicsően
 Két izben falait Párisnak, 's győzedelemmel
 Visszajövéen, áldás, boldogság, béke virágzik
 Bölcs kormánya alatt: anyanyelvünk 's a' tudományok
 Templomi megnyílnak, 's tömjényt hint honnosi lángunk.
 Oh melly édes öröm, melly boldog képzelet áldott
 Karjai közt szendereg lágy érzésekben ömölve
 Honját hő lánggal kedvellő lelkem ezekre!
 Hah! — de mi bu harczol viszon e' hő mellben ujonnan;

— — — — — — — — — — — — — — — —
 — — — — — — — — — — — — — — — —
 Mint fáj, hogyha Magyar látok, kinek ősei szentebb
 Lángba hevülve dicső, szép 's nagy tettekre törének,
 'S izzadt homlokokat méltán koszoruzta az érdem.
 (Hints késő maradék áldást poraikra buzogva!)

Es most bémohosult szent halmokat a' puhaságot

És idegen nemzet lágyult erkölcsit imádó
 Korcsosodott onokák szentségtlen lába tiporja;
 Kik noha honnosi emlékről csüggöttek, anyjok
 Nyelvét nem tudják, vagy csak tördelve beszélnek,
 Avvagy dúrvának tartván, mást többre becsülnek;
 Kik noha a' nem irigy sorstól egy ősi szabadság
 Nemzeti lelkével dicsekesznek is, a' mit atyáink
 'S a' főbbek szerettek: népkülönözte hagyásink,
 Régi szokásink 's törvényink gunyolva kaczagják;
 Sőt (szentségtelenek!) mért rátok az isteni átok
 Nem száll? — Óh Magyarok szent Istene! — nézheted őket?
 Nem félvén haragod szörnyétől, ime tapodják
 Vad lábokkal azont, mit szentnek tartá örökké
 A' Magyar, és mellyért vérét pazarolva kiontni
 Kész vala mindenkor bármely feles áldozatokkal.

— — — — —
 — — — — —
 — — — — —
 — — — — —
 — — — — —

Hát ti, a' kiket a' születés, fény 's játszi szerencse
 Még bölcsőtökben mosolyogva nevez vala édes
 Magzatinak: kiket értékkel, telekekkel, erővel
 'S észszel halmozván, a' jobb sors ringata: Pannon
 'S Dácia kincsesi! — kik mégis, hahogy ügye hazánknak
 Néha segédkarokat kíván titóletek, (átok
 Illy dusakra!) siket füllel halgattok azonra.
 És mikor ezrenként, nevetekre gyalázatot és szennyt
 Szerző kárhozatos 's vétkes dolgokra pazarltok,
 Akkor ringyrongyban fanyalognak honni tudósink,
 Kik legerősb vállal szokták csinosítani honnunk.
 Ti azt mondjátok: Maecenás volna, de író
 Nincs. — Óh! — volna elég, ha mit a' hiu fényre kidobtok,
 Nemzeti oltárunk küszöbére letenni sietne
 Nemzeti érzéstől idegen korcs lelketek. — Ugy van! —
 Ti (örökös szégyen fejetekre!) hazátok öléből
 Egy idegen város fala közt pazarolva mulatván,
 Birtokitok zsirját idegenre fecsérletek akkor,
 A' mikor azt inkább a' nemzeti csinosodásra;
 A' tudományra 's tudós fíjainkra lehetne haszonnal
 Adnotok. — Ah! — de hová illy fulánk szemrevetéssel? —
 Óh szégyen! — Magyaroknak szóll a' leczke, 's nem értik?! —
 Vagy bár értik is, a' honnak nincs érdeme nálók:
 — — — — — fala közt nem juthat eszökbe

A' haza, mely kincsét áldással szórja reájok :
 'S azt idegen nemzet közt ők pazarolva kidobják.
 Oh haza! így szenvedsz bőséged közt is ezernyi
 Szükséget, 's így foly bányád ere másra haszonnal.

Bus lelkem! — mely czélotat és örömdnek özönjét
 'S forrását, sőt fő gyönyörüségednek alapját
 Nem másban, hanem a' haza hő szeretésbe' talárod,
 Szünj keserüséged panaszit nyögdelve zokogni!
 Szünj a' korcsosodott onokakra kiáltani átkot:
 Egy megvesztegetett juhtól nem mételyesül meg
 Mindég a' nagy nyáj. — Ha van is rossz honfi hazánkban,
 Nem csuda, mert idegen vérrel vala kénytelen e' sok
 Harczok közt kiürült nemzet közösülni, kit egy más
 Éghajlat nemzett, 's más gondolat, érzelem, elme
 Éltetvén, a' vér vízzé nem válhata benne;
 'S így onokájiban is megrögzött nemzeti lelke. —
 És nohabár ilyen sok fajzatok ellene gyulnak
 Honni szokásinknak; — több van, kinek élete, vére
 'S mindene honjáért buzog és kész áldozatokra.

Ime! — hazám oltáránál leborulva tenéked
 Érzékeny hálát rebeg ajkam örömbe vegyülve,
 Oh Magyarok szent Istene! a' ki hazánkat ezernyi
 Ellenségi között őrizvén, 's nemzeti létét,
 Ősi szabadságát, törvényt, régi szokásit
 Fentartván, egy jó fejedelmet tesz vala abba
 A' kormányzó székbe, holott tündökle dicsőség
 Sugari közt István, András és nemzeti fényünk
 Nagy Mátyás, — egy olly kegyes és jó 's bölcs fejedelmet,
 A' ki megismervén a' nemzet szent hagyományit,
 A' mire esküdt, azt szentül megtartja halálig.
 Sőt anyanyelvünket törvénytöréseinkre emelvén,
 A' mikor azt majd megtapodá a' büszke latin nyelv,
 'S mármár egy szomorú zivatar kész sirja ölébe
 Vágya temetni, segéd kézzel kiemelte, hogy éljen. —
 Mit tesz ezért honnunk szeretett védangyala József?
 Mit sok honnosaink, kik bő értékkel előznek
 Másokat? és nevöket méltán koszoruzza az érdem.

Festetics! Oh! te hazánk nagy Maecénása! felőled
 Mit mondjon Musám, avvagy mint kezdje dicsőült
 Érdemidet Balaton partján elzengeni lantom? —
 Férfji szerénységgel járulok tiszteletedre:
 Mert tudom én, hogy nagy lelked halgatni szemérmes

Ritka erőnyeid említett; ő már maga fényes
Tettei érdemiben bőven fellelte jutalmát:
Ámde hazám szállit, szent árnyék! — hát ne neheztelj,
Hogy miket érez ezen hő sziv, hálálva kimondjam.

Tégedet a' haza lelke ölelt testvéri karokkal.
Meszszeterült uradalmidnak jövedelmei annak
Oltárára feles tömjényt hintének örömmel.
Hirdeti nagy nevedet fenáltta Georgiconodnak,
Mellyben bölcs intézeteid honnunknak elannyi
Hiv polgárt, hazafit, jó gazdát szültenek eddig,
'S még ezután mennyit nem fognak ujulva nevelni! —
Szent hálát rebegő szivből esdeklenek áldást
Ime reád azok a' fiatal polgárok is, a' kik
Bő adományidtól a' szép tudományok ölében
Szép ösztönt nyervén, nem kisded előmenetellel
Kérkednek, 's teneked köszönik csak csinosodások. —
Mit tettél Keszthely kebelében, hiv tiednek
Hogy boldogságát felemeld, mit tész vala inség-
Nyomta szegény embertársid hasznára? ez uttal
Nincs szándékom előszámlálni, vagy égig emelni.
Hogy vetekedye hazánk minden részének íróji
Nyelvünk tisztogatásában 's tudományi körében
Öszvevetett vállal fussák a' pindusi pályát:
Keszthelyed elragadó kiesin kinyitottad azoknak
A' Helicont, *) 's esztendőnként odagyülve, mi szépen
Zengtenek a' magyar énekek ott; — a' Musakarok mint
Hirdették nevedet; 's te jutalmakat osztani szoktál,

---

*) Nem említem én itt a' dicsőült grófnak ama' sok halhatatlan tet-
teit, melyek hazánkban sokkal inkább isméretesek, semhogy
azokat újra felhozni szükséges volna; itt csak azon utolsó szép
intézetét érdeklém, melly által évenként több ízben Helicon neve-
zet alatt tudományos gyülekezetet tartván, arra literátorinkat
meghívá, kik is megjelenvén, illy alkalomra készített különféle
miveiket felolvasák, ezt cselekvék az ott tanult ifjak is. Ezen
miveket annakutána a' gróf kinyomtattatá. Vége lévén ezen gyü-
lekezetnek, különféle tudósokat gyönyörködtető multságok
adattak, a' szerzők pedig neveik emlékére az arra készített kert-
ben fát ültetének, végre a' dicsó Maecénás által gazdag ajándé-
kokkal tiszteltetének meg. Mi szép ösztön vala ez ifjainknak a'
tudományos haladásra, mi ártatlan jutalmazás literátorinkra néz-
ve. — Vajha Festetics lelke több nagyjainkat megszállana! vajha
több illy Maecénások támadnának, hogy legalább, ha nem jutal-
maztatnák is írójink; mert erre senki sem vágy, sok jeles miveik,
mellyek egyébaránt örök feledékenységben peshednek, közrebo-
csátthatnának! —

Ritka növényidből fákat plántálva azoknak,
 Kiknek szép nevöket Keszthely teszi halhatatlanná,
 És viszon ők Keszthelyt széthirdetik énekeikben.
 'S ime azon zivatart, melly honnunk ködbe boritá,
 Elszélesztvén, melly kiderültté kezdted egünket
 Tenni hazánknak halhatatlan fija bájos erőddel! —
 Mint áld tetteidért, ki hazáját buzgva szeretvén,
 Annak jó vagy rossz sorsát szivébe rekesztve
 A' végzés titkát kételkedve kifejleni várja.
 Áldás néked örökre hazánk bölcs Mentora! — áldás! —
 Ti, kiket a' később század fog szülni, örömtől
 Olvadozó mellel járuljatok a' Balatonnak
 Partjain, és mikor ott egy szellő lengedezése
 Ingadozik hajfürtötökön, 's szent lángra hevültök,
 Tudjátok: hogy azon szellőben Festetics áldott
 Lelke lebeg, melly még a' siron tul is azért ég:
 Mint tegye boldoggá honját, 's mint állhatatossá
 Bölcs intézeteit. — Hah! — érző ajkaitokról
 A' szent hála szavát zengjétek buzgva barátim!
 Ő volt, melleteket ki dicső lángokra hevité,
 Ő, ki hazájáért élt, mig élt, 's halva ki nem hal.
 Tégy ércz-oszlopokat haza! e' nagy férjfi nevének,
 'S örvendj, hogy mikoron sirt ázni siettek irigyid,
 Egy nagy Maecénás kegyes áldozatokkal elüzte
 Azt a' fergeteget, melly lángvillámival ested
 'S vég veszedelmed erős rohanással okozni akarta.

HORVÁTH ELEK.

Török levélczim.

Néhai Schwartzner ur, latán nyelven kiadott diplomaticája második kiadása 393-ik lapján azt írta, hogy a' gróf Széchenyi nemzetség leveles tárában valamelly mérges török basa által Széchenyi György esztergomi érsekhez íratott levél tartatik, mellynek magyarul való czimirása ez: Széchenyi Györgynek, a' Krisztus papjának, a' Német Császár barátjának, az ebadtának adassék.“

M—y A.

Chamonti Anna.

Háladatosság.

Tikkasztó meleg estve volt 1792-dik esztendei Augustus közepén, midőn Chamonti gróf tisztartója az ablak mellett nyugtalanul állva a' sorfákra, mellyek a' párisi utig terjednek, tekintgete le. A' hirtelen fellobbanó villanat által félbeszakasztott ugyan a' setétség; de a' mint látszék, csupán csak azért, hogy az éjnek korma annál szembetünőbb lehessen. Néhanéha távollévő dörgés is hallatszott, 's a' szélvésztlől egymásra tornyosuló felhők nagy zivatarra mutattak. Már hulltak a' nagy cseppek a' vár sorfájira, és a' hirtelen leömlő eső kénytelenítette a' tisztartót az ablaktól visszavonulni, ez most a' szobába fel 's alá járkálván fijáról gondolkozék, ki a' gróf költségén már három esztendő óta Párisban tanult. Azt hirtelték a' keresztülutazók, hogy a' király nemzete által tömlöczre vettetett, és hogy a' fővárosban szörnyü vérontás 's mézszárlás ment végbe. Ő benne a' fijától érkezett levelek, kivált az utóbbiak, azt a' véleményt gerjesztették, hogy fija a' királyi részen véli lenni az igazságot. Nem csupán ezért, hanem mivel az ifjuság illy visszás időben számos veszélyeknek van kitéve, azt írta néhány hét előtt neki, hogy végezze Párisban folytatott oskolai pályáját, 's jöjjön azon jószágra, melly a' grófi familiának tartózkodásul szolgál. Nem volt ugyan a' tisztartó a' Jakobinusoknak vak 's buzgó követőjök, de valódi ellensége minden nyomattatásnak 's szolgaságnak, így tehát a' mostani

uralkodó háznak is. Azon háladatosság, mellyel urának tartozott, már kora ifjúságától fogva vonta őt Chamonti grófhoz, 's bár politikai tekintetben nem voltak egyetértők; — mivel a' grófnagy rojalista volt, — mégis nemesebb volt ő illy bajos és zavart időben, a' grófot 's annak familiáját elhagyni, 's feltette magában mint férjfiu, a' háladatosság kötelességeit pontosan teljesíteni.

Renard — ez volt a' tisztartó neve — a' gróffal nevedkedett fel 's nála csak kevéssel volt üdösebb. Mivel pedig annak atya őtet nemcsak mint kimivelt, hanem egyszersmind házához szeretettel vonzódo ifjut esmerete, arra határozta magát, hogy őt fíjának olaszországi utazásában utitársul adja. Rómában azonban Renard igen szabadon nyilatkoztatta ki véleményét a' pápa széke felől, melly által csakhamar igen veszedelmes állapotra jutott. Egy estve ugyanis tulajdon szobájában orozva megtámadtatott, 's kétségkívül meg is öletett volna, hogyha urának odajötte gonosz szándékjok végbevételét nem akadályozta volna. Más nap odahagyták Rómát, nem sokára azután Olaszországot is. Renard attól a' szempillantattól fogva ugy nézte a' grófot, mint jóltévőjét 's élete megmentőjét.

A' gróf atya halála után Renardot számos jószágainak tisztartójává tette, ez most mint tisztartó, minden előforduló alkalmatosságot használt, hűségének 's a' chamonti ház eránt való háladatosságának kinyilatkoztatására; legnagyobb bizodalmát is helyhezette ő benne a' gróf, ugyannyira, hogy fél esztendő előtt politikai dolgok miatt való elutazása alkalmával, reá nemcsak a' legfontosabb tartaléku irományait, hanem feleségét 's leányát is bízta.

Nem sokára, a' gróf elmente után nagy zürzavar támadt Franciaországban, és a' 20-dik Juliusban történt dolgok, a' közönséges megelegetlenségnek alvó szikráját lángra gerjesztették, melly a' kevés napok előtt felfedezettett rojalisták öszvees-

küvése által, elolthatatlan táplálást nyert. Épen arról tanakodék Renard, mit tehetne a' reá bizott jószágoknak bátorságba való helyheztesítéséért, midőn őt egy szolgának belépte ábrándozásaiból felébreszté. „A' grófné aszszonyság kíván kegyeddel beszélni,“ szólla az inas.

Tüstént engedelmeskedék a' tiszttartó parancsolónéjának, általment egynehány folyosón keresztül a' vár másik szárnyára, 's egy szobába lépe, hol két dáma több irás elintézésével foglalatoskodott.

„Mit méltóztatik parancsolni kegyelmes grófné?“ kérdé a' tiszttartó, inkább részvevő barátságos, mintsem hizelkedő szolgai hangon.

„Tanácsot, segítséget;“ viszonzá a' dámák üdösbike. „Én már hazámban ezen viszsás és veszélyes időben tovább nem maradhatok. Azt minél előbb el akarom, el kell hagynom, még holnap. Kegyednek házunkhoz szeretettel való vonzódásáról meg vagyok győződve, jól tudom, védő nélkül engem nem fog idegen tartományba eresztteni, 's nem fogja tőlem barátságos segélyét megtagadni.“ „Nemes nagy lelkü jóltévőném esmeri az én hűségemet;“ mondá vidámon a' tiszttartó, „hogy ha itt akarja Franciaországot hagyni, régi ohajtásomat előzte meg. Több hét olta forog már elmémben, hogy mint vezethetném ki kegyeteket ezen tartományból legbátorságosabban, a' nélkül, hogy a' Jakobinusokban gyanut gerjesztenék. Adná Isten, hogy kegyeteknek az Alpeseken tul egy szebb hazát lelhetnék, ollyat, hol az irigységnek mérges fulánkja a' békés pálma növést nem hátráltatja.“

„Lassan, lassan jó Renardom,“ beleszólla aggodva a' grófné, „elfelejté kegyed, hol vagyunk, csak előrevigyázás által érhetjük el czélunkat.“

„Igaza van kegyednek,“ viszonzá egy kevésse elszégyenülve a' tiszttartó, „elfelejtém szerénykedésben, hogy kikémlhetetlen a' tirannak ravasz-sága. Engedelmet kérek kegyelmes grófné, hogy

érzésem kiütése meggátlásának ellentállására elégte-
len vagyok.“

Szemére nyomá utolsó szavainál kezét, mintha azon könnyet, melly abból akarátja ellen kigördü-
le, erővel visszatolni akarná. Végre ezt sohajtá:
„Óh kedves Leopoldom! tehát soha se lássalak
többé?“

„Vigasztalódjék Renard ur!“ megszóllala most
az ifjabbik dáma, Chamonti gróf egyetlenegy
leánya. „Kegyed fija ifjuságától fogva olly okosság-
gal birt, a' melly őtet hebehurgyán nem fogja ve-
szedelembe dönteni.“

„De olly bátorsággal is Anna kisaszszony!“
viszonzá a' tisztartó, „melly őt minden igazságta-
lanságnak ellenfelévé teszi, 's félek, hogy épen
ezen bátorsága magát 's engemet is nyomoruságba
döntött.“

„De nem csupán szájról szájra szált hírek e
azok, mellyeket mi egynehány hét olta a' főváros-
ról hallottunk?“ folytató Chamonti kisaszszony,
„nem tapasztaltuk e mi már többször is hasonló
esetekben a' sok költött mendemondákat?“ —

Félbeszakasztá a' közelítő lovak dobogása An-
na észrevételeit. Mindnyájan az ablaknál termet-
tek. Zörgött is le valóban egy kis kocsi a' fasor
végénél 's a' széles várkapu előtt álla meg. Egyne-
hány homályos fáklya pislogásánál a' kocsiból egy
ifju szökelt ki, kiben a' tisztartó fiját vélte meg-
eserni. Könnyü mentegetés után elválván a' gróf-
nétól, kifuta az ajtón, hogy láthassa kedves remé-
nye teljesedését. A' dámák kevés távolságra köve-
ték őt, mert nem ok nélkül gondolták, hogy jö-
vendő sorsok csupán a' fővárosban történteokről 's
tehát a' jötnök előbeszélésétől fog függni. Midőn
ők a' lépcsőhöz értek, már Leopold az örömtől zo-
kogó attyának karjai közt feküdt. Egy szives id-
vezlettel fogadá a' grófné az ifjut, ő pedig annak
lábaihoz borulva, tüzesen nyult kezéhez 's azt tisztelő
csókokkal tetéze. Csak azután, midőn már

felkele, vette észre az ifjabbik dámát, ki elpirulva állt anyja mellett, 's benne kora ifjuságának játszó társneját esmeré meg.

„Anna!“ kiálta kiütött érzéssel, „Anna grófné!“ jobbitá meg magát szemérmesen egy kis szünet után.

„Hagyjad Leopold!“ beleszólla Chamontiné aszszonyság, „beszélj olly nyiltszivüen, mint azelőtt, reménylem, hogy a' város csábitó édesgetései szivedet nem változtaták el. Légy te is barátunk és kiszabadítónk ezen borzasztó tévelyből (Labirint).“ „A' mit tudok tenni és csak tehetek, egyedül nemes jóltévőjimnek van szentelve,“ — felelé Leopold nagy megilletődéssel.

Intésével a' grófné tisztartóját fijával együtt belső teremébe hívá, midőn odaértek, elbeszélé Leopold attyának 's a' két dámának az Augusztus 10-kén 's következő napokon történt borzasztó jeleket, mellyek Francziaországnak derék fővárosát pusztító polgári háborunak piaczává változtaták.

„Három napig“ — így fejezé be az ifju Renard beszédét, „Párisnak csendes lakosi szüntelen élet halál közt forogtak. Az öldöklést kívánó pór népnek dühe határt nem esmervén, mennél több áldozat esett el gyűlölségek miatt, annál kielégithetlenebb leve az. A' ki gyalázatos példajokat nem követte, a' ki vérrel befecskendezett rendekhez magát nem csatolta, mint ellenség, gyakorta kezeik közt adta ki lelkét. Előbb elhagytam volna a' fővárost, de el voltak minden utak állva, a' szorgos Jakobinusok erős felvigyázása alatt. Minden Párisból kijönni törekedők, mint hazaárulók tekintettek 's büntetődtek is meg. Én életem a' Mindenható kezébe ajánltam, mivel átláttam, hogy bátorságomba való helyheztetésemért semmit sem tehetek. Hitem nem csalt meg, mert szerencsésen keresztül-estem minden veszélyen, védő angyalaim nyájasan lebegtek körültem, hogy jóltévőjimnek visszafizet-

hessem azt, a' mit velem tettek. De hol van a' gróf ur?"

Szomoruan fordult el a' két dáma erre a' kérdésre. A' tisztartó, ki fijának beszédét nagy figyelemmel halgatá, ezt viszonzá: „Bizonyosan bátorságos helyen.“

„Hijában kívánja kegyed velem ezt elhíttetni;“ felelé Chamontiné aszszonyság, „jól tudom, hogy kegyed azon veszélyeket, mellyek közt férjem lebeg, előttem örömet eltitkolná, de szívem szüntelenül azt sugalja, hogy ő sokkal rosszabb körülményekben van, mintsem kegyed vélem elhíttetni akarja. Én mindaddig, míg férjemet nagyobb veszélyben forogni képzelem, magam bátorságáról nem gondoskodhatom, készítsen tehát kegyed mindent el az utra, holnap Vendée felé indulunk.

„Vendée felé?“ kiáltá Leopold ijedten. „Hagyjon félbe grófné ezen szándékkal, atyám! akadályoztassa meg ezen feltételt, melly jóltévőnéknek életébe kerülne. Épen Vendée azon hely, mellyben a' királyhoz szitók menedékhelyeket keresték, jól tudják ezt a' fővárosban, nem sokára ezt a' republikánusok tigrisi serege fel fogja dölteni, és a' szerencsétlen lakosokat, kik fegyverek életől megmenekedtek, a' hóhér pallosa alá adni.“

„Hallja csak Renard ur!“ fájdalmasan beleszóla a' grófné, „hallja csak azon veszélyt, melly férjemet fenyegeti! Én, ki boldog órájiban részt vettem, vonakodjam most szerencsétlen sorsában osztozkodni? Soha, soha sem.“

„Igenis anyám!“ bátran beleszóla Anna, „siesünk atyámhoz. Oldala mellett találjanak bennünket a' tirannok, ott öljenek meg, ő mellette nem fogok én remegni, nem, bátor és megrendíthetetlen fogok lenni.“

„Hagyja félbe kisasszony!“ — bele szóla a' tisztartó elhatározottan. „Chamonti ur az én oltalmamba ajánlotta kegyeteket elutazásakor, 's én lelkemre fogadtam, kegyeteket éltemmel 's utolsó csepp

véremmel védeni. Most pedig azt kívánja kegyed, hogy esküvésemet szegjem meg, hogy kegyeteket magam vezessem a' halál elébe? Változtassa meg nagyságod feltett szándékát, mert azt utolsó lehel-
letemig ellenzem.“

„De mitévő legyek tehát?“ viszonzá a' grófné. „Hagyja el kegyed Franciaországot“ felelé Renard „és pedig minélelőbb, kevés nap mulva kegyedet a' Chamonti név a' pallos alá keritheti, mert ha a' zenebona királyát megsérteni bátorodik, akkor ennek minden barátja vétkes.“

„És férjem?“ „És atyám?“ beleszólla a' két grófné. „Ötet meg fogja az Isten oltalmazni;“ — mondá a' tisztartó, 's holnapi elindulásra akarta a' grófnét birni. Nagy előrevigyázással minden készületeket meg akart tenni. Fiját kezénél megfogván, elhagyta a' teremet.

Midőn Renard szobájába ére, így kezdé beszédét: „Most fiam! most vagyon idő, most vagyon alkalmatosság, azon háladatosság csak egy részének is, mellyel Chamonti grófnak tartozunk, lefizetésére. Dagadó kebellem, szorult érzések közt várva vártam megjöttödet, mert magam egyedül a' megszabadításnak munkáját csak féligmeddig végezhettem volna el. A' grófnénak, leányával együtt, a' háttáron minélelőbb tul kell teremni, mert honni föld ő nekik már nem adhat menedéket. Óh átok az olyan szabadságra, melly olly sok ártatlannak vérevel szerződik, melly Franciaországra gyalázatosabb szolgálókat, mint a' Burbonné volt, a' szabad országokra olyan rabbilincset füz, melly a' nem régiben széljeltöretettnél sajuosabban nyom! A' mi vérrel kezdődött, az csak vérrel végeződhetik is. Fiam! én is barátja vagyok a' szabadságnak, melly a' nemzetet boldogítja, de ha a' zenebonával fog kezdet, 's a' féketlen indulat serege megy elő, akkor már csirájában megöletik a' leendő nemzet, 's véres gyümölcsöt arat, ollyat, mint a' vetés volt.“

„Atyám! ismét szivemig hatnak szavaid;“ visz-

szonzá Leopold illetőve, „látom, hogy igazad van, a' durva erőszak öldöklője minden szabadságnak. De hagyj most a' grófné szabadulásáról tanakodni, mert a' zenebonának pusztító fáklyája nem sokára ide is elhat. Hová gondolod a' szökevényeket legbátorságosabb helyre vezetni?“

„Helvecziába;“ mondá a' tisztartó, „a' szabadságnak régi lakhelyébe, ott, hol a' föld századok oltá egyforma maradt lakosaival, ott fogok nekik menedéket keresni, míg őket uram kezébe épen át nem adhatom.“

„Jól van atyám! fogadom én is, hogy mig csak egy csepp vér csergedez eremben, őket védeni fogom.“

„Nem Leopold!“ félbeszakasztá a' tisztartó, „én te reád mást bizok, olyas valamit, mellyet csak fiam hűségére 's okosságára bizhatok. Már két hónap oltá Chamonti ur semmit sem hallott övéiről, mi sem ő róla. Hogy királyhoz szító, Vendéebe irjak, a' 20-dik Juliusban történtek nem engedék meg, a' nélkül, hogy a' megdühödött republikánusokban gyanut ne gerjesztenék, azonban a' postaut is egészen el van állva. Most pedig uramnak, kedvesei szöktéről hirt kell adnom, az öszvetalálkozásra helyet kell rendelnem. Te vidd neki fiam, ezen hirt.“

Gyengédeden elpirosult ezen szavakra Leopoldnak orcája. „Te mondd meg neki;“ folytatá Renard ur, „hogy utolsó szempillantatig késtem, csak a' szembetűnő veszély határoza meg hazám elhagyására, örömet szeretné szívem még azt a' kívánságot is hozzá tenni, hogy válnék el azon felekezettől, a' melly őtet csak a' végső romlásba döntheti. De nem illik a' szolgának ura cselekedeteit intézgetni, azért tehát halgatok 's türök, ámbár szabadságát örömet megváltanám véremmel is. A' gróf tartózkodásáról semmi bizonyosat nem tudok. Azonban hogyha szerencsésen elérted Vendéet, találsz elég rész-

vevő barátot, kik tanácsaikkal 's tetteikkel bizonyosan segíteni fognak.“

„Csak mondhatnám ki atyám!“ kiálta Leopold lelkesedve, „melly büszkévé tesz engem a' te reám való bizásod.“

„Óh hagyd;“ félbeszakasztá az atya. „A' férj-fiúhoz csendes elme 's meggondolás illik, ezek vezérlik léptedet, nagyok azon veszélyek, mellyek elejibe tégedet küldlek, 's vérzik atyai szivem annak meggondolására, hogy könnyen lehetsz kötelességednek áldozatja; — mert szent kötelesség, jótévője eránt háladatosnak lenni, — de más utat nem tudok. Borzasztóan nő a' zürzavar, minden nap, minden óra uj retteget szül. — Menj' most nyugodni, erősítsd magad a' hosszu és veszélyes utra. Holnap megtudod további parancsimat. Isten veled!“

Még egyszer átkarolta fiját atyai nyájassággal, egy óra mulva ő is nyugodalomra ment.

Alig hajnallott, midőn már a' grófi várban minden talpon volt. A' tiszttartó szokott vigyázással szükséges parancsait osztogatta ki, mellyek épen olly rendesen és hamar teljesítették, és előbb, mintsem három óra elmult volna, a' grófnék kocsija az elindulásra készen állott. Csak most nyilatkoztatá ki Renard grófnéjának szándékát 's tett rendeléseit. Neki Leopoldot mint követet mutatta be, ki Chamonti urnak a' republikánus Franciaországból való elszöktökről hirt vinne. Anna 's ennek anyja akartak ugyan ellenzést tenni ezen veszedelmes szándék ellen; de a' tiszttartó, ki a' mit már feltett egyszer magában 's jónak itélt, atól el nem állott, nekik kevés szóval megmutatta ezen utnak szükséges voltát, 's megparancsolta fijának, hogy a' grófnéktól tüstént bucsuzzék el. Chamontiné asszonyosság, ki Renard rendeléseiben már semmi ellenvetést nem tehetett, inté az ifju Renardot, hogy olly vigyázva utazzék, a' mint csak lehet, 's vigye férjéhez szives köszönetét 's kérje, hogy minélelőbb

jöjjön utánok. Anna is egy nyájas Isten-veledet monda az ifjunak.

Kezénél fogva fiját a' tisztartó ismét teremébe vezeté: „Ne haragudj Leopold;“ kezdé ott, „hogy a' viszontlátásnak örömét nekem 's teneked olly hamar megröviditem 's tégedet viszont annyi veszélynek teszek ki, de az én uramnak élete 's becsülete forog fen, szégyen az ollyan szolgára, ki illy szempillantatokban késik. A' Jakobinusok előtt Chamonti ur minden királyhoz szitók közt a' leggyüloletesebb. Ő egynehány esztendő előtt, a' szomszéd departementben történt többszöri zenebonáskodás alkalmával a' királyság részére nemcsak szorgosan munkálkodott, hanem a' kivándorlottaknak gyakorti és biztos segédet is nyújtott. Azzal vádoltatott, hogy idegen hatalmakkal van szövetségben, és hogy Francziaországot ellenségének el akarja árulni. Chamontiné aszszonyság alig esmeri félig meddig azon veszélyeket, mellyekben férje forog. Jóságait már nem menthetem meg, hálát adhatok Istenemnek, ha csak életeket láthatom bátorságban. Siess tehát fiam! Vendée felé, de vigyázva, keresd fel ott urunkat, kérd őt minden szentekre, hogy veled szökjék el. Ő nélküle ne térj vissza, oldala mellől ne távozz, őrizd álmaid. Az Isten 's igaz dolgod védeni 's tégedet épen karjaim közzé fognak adni.“

Némán düle Leopold attya szivére, kinek bar-na orcájáról egy férjfékönyny gördüle le. Sokáig maradtak egymást átkarolva ezen élet és halál közt forgó elváláskor.

„Atyám!“ monda végtére az ifju Renard, „beteljesitem reményidet, vagy most utoljára látsz!“

„Lausanneban fogok reátok várakozni, hogyha teljesezhetik szándékod, őtet az ellenség körmei közül kiragadhatod, oda vezetheted a' grófot.“

A' tisztartó fijának nagy öszvet (summa) pénzt ada most által, őtet az udvarig, hol már egy utra jól elkészített ló várta, lekisére. Könnyen a'

nyeregbe szökék az ifju Renard, még egyszer köszönté a' grófnékat, kik az ablakból Isten-hozzádat integettek, és elsiete. Sokszor tekintete attyára, 's a' szép Annára, mignem őket a' vár sorfáji szemei elől eltüntették.

Kevés óra mulva, a' tiszttartó is grófnéjával 's ennek leányával utra indult Helveczia felé.

Egész nap akadály nélkül folytató Leopold utját; azon közönséges ijedségben nem sokat törődött egyik utas a' másikkal, ha az csendesen és békét hagyva utazott, mert mindenik örült, hogyha utja célját elérhette. Midőn bealkonyodott, Renard is szállásról gondolkozott. Egy földmivelőnek békés kunyhója fogadá be, 's alig hajnallott, megköszönvén szállását, tovább utazott. Más nap is sebesen szerencsésen folyt utja. Azonban estve felé olyan hirt hallott, mellyen igen megütközött. Melly szerint ugyanis egy, republikánus katonák csapatja utban volna azon célból, hogy a' Vendéebe vivő utat elállja 's minden gyanus utasokat elfogjon. Igért ugyan neki annyira mennyire az esti homály menedéket, de épen ez az ellenség keze közzé is juttathatná. Lova két napi utazás által elfáradván, csak lassan lépdegélhetett, neki tehát szükség idejében futása által nem használhatott volna. Magának is nyugalomra volt szüksége, de ha szándékát füstbe nem akarta eresztetni, a' vendégfogadókban való kérdezősködéseket el kellett kerülnie. Azt határozta tehát el magában, hogy ha megint jó szivü emberekre nem találand, szabad ég alatt hál. Ezen szándékból egy neki szemközt jövő vagyonos embernek tetsző férjfiuhoz fordula; de alig végzé kérését, midőn már amaz kemény hangokkal eligazítá és a' fáradt lovast ott hagyá. Másodszori igyekezetének sem volt semmi sikere: „Én nem vagyok vendégfogadós,“ — felele a' megszóllittatott, 's elsiete.

Most már sorsán megnyugodtan magának 's lovának a' szabad ég alatt alkalmas nyughelyet kezd keresni. Azonban ezen foglalatosságában háborgatá

egy kocsinak robaja, hogy tehát szándékát elrejt-
hesse, úgy tetszőleg, mintha semmi sem történt
volna, tovább lovagla. Midőn a' zörgő kocsi köze-
lebb ére, abban egy üdős férjfiut veve észre, ki
Leopoldot látván, szembetűnően lassabban hajtattott
's őtet részvevő figyelemmel vizsgálá. Köszöntve
vevé le Leopold kalapját, mellyet amaz nagy nyá-
jassággal viszonzá, 's azt kérdé: meszsze megy e
még utja? Az ifju Renard azt felelé, hogy hijában
kért már több elmenőktől szállást, pedig ő kevés
pénze miatt vendégfogadóba nem szállhat, azért hi-
hető, hogy a' szabad ég alatt kell hálnia. Gondol-
latokba merült az idegen egy két pillanatig, akkor
neki nyujtá kezét 's így szólla: „Isten nevében már
csak reá veszem magamat, kegyednek olly nyilt és
becsületes képe van, nem gondolom, hogy veszély-
ben forogjak, ha kegyednek éjjeli szállást adok.“

Érző hangon köszöné Leopold az esmeretlennek
meghívását 's róla való jó vélekedését, amaz pedig
azt mondá: „Kösse kegyed lovát kocsimhoz és ül-
jön be hozzám, fél óra mulva odahaza leszünk, ak-
kor majd elég ideje lesz a' köszönésre.“ Teljesíté
az ifju Renard kívánságát, amaz pedig sebesebben
hajtattá lovait, nem sokára eltére az utról, 's mint-
egy fél óra mulva egy meglehetősen nagyságu vár
előtt álla meg. Alig volt a' Vienne hozzája két-
száz lépésnyire, megpillanták a' fák ágai közt a'
holdat, melly a' folyó habjaival játszva nyájasko-
dott. Egy öreg morcz szolga jöve ki, több kutyá-
tól kísérvé, urának a' kocsiból való kisegelésére.
De csudálva tekintgete az ifju vendégre 's jó ideig
habozott, mig a' kocsi ajtaját kinyitá.

„Talán korábban jöttem haza?“ mondá Leopold
fogadója. „Rajta! tartsd jól lovaimat, de leginkább
ezen idegenét.“ Most megnyitá az öreg a' kocsi-
ajtót, Leopold fogadójával a' házba lépe, mellynek
eresze 's lépcsője régi építésűek voltak, ezek a' ha-
lavány lámpás pislogásinál még rémesebbek lettek.
A' falakon sok kép függött, mellyek részint Fran-

cziaország történeteinek jeleneteiből, részint rokonok mellképeiből látszottak lenni. A' házi ur vendégét a' borzasztó elődi időnek ezen maradványai közt némán és halkkal vezeté, 's időt engede az itjunak, itt 's ott egy képnek nagyobb figyelemmel való megszemlélésére. Leopold gondolatokba merülve, öszvehasonlítá a' házi urnak halavány komoly vonásait ezen régi időbeli képekkel, 's némellyéken nagy hasonlatosságot lelt amazéval. A' helynek csende, a' két férjfi léptei, mellyek a' hosszu folyosókon sokszorozva viszhangzottak, befejezék ezen jelenetnek rémeit. Most egy ajtóhoz értek, mellyből egy fejer ruházatu öregecske dáma lépe elejekbe.

Valamint az öreg szolga a' kapunál csudálkozását árulta el illy ifju jelenlétére, ugy most a' két jövőhöz intézett néma köszöntés a' legnagyobb bámulást.

„Egy vendéget hozok Eleonora!“ félbeszakasztá a' vár ura a' hosszu halgatást, „és te nem is idvezled?“

„Mivel te hozod;“ viszonzá a' dáma nyájas hangon, „szivemből!“

„No tehát gondoskodj egy jó vacsoráról;“ folytatá a' vár ura, „és készíts egy jó nyughelyet ezen idegennek.“ Ismét némán hajtá meg magát Leopoldhoz a' dáma 's eltávozott. Leopold pedig fogadójával abba a' terembe lépe, mellyből a' dáma kijött. A' falakat itt is sok rokon melykép ékesité. Egyik közülök — a' legnagyobbik — fekete fátyollal, mellyen egy elhervadt borostyánkoszoru függött, volt befedve. Belső megindulással ment ahoz a' vár ura, a' mint látszék, a' nélkül, hogy vendégére figyelmezne, levévén a' koszorut, félrehuzta a' fátyolt. Megesmeré Leopold a' szerencsétlen király képét. Sokáig merően nézte fogadója XVI. Lajos nyájas tekintetét, 's végre szemei könnyekkel teltek el.

„Szegény király!“ kiálta fel. „Tehát igaz, hogy nemcsak királyi székedtől, hanem szabadsá-

godtól is megfosztottak, 's nem sokára életed után is bátorkodnak incselkedni. Szerencsétlen fejedelem! ki egyebet nem vétett, mint hogy Franciaország királya lett, kinek elődjei rosz tetteiért fájdalmasan kell szenvedni. Elhervadt babérod, mint dicsőséged. Csak a' száraz leveleket — hajdani fényed nyomait — tartom még kezeim közt. Nem sokára halálodat kell siratnom.“

„Soha, soha sem ;“ — félbeszakasztá Leopold fogadójának panaszát.

„Ki beszél itt?“ kiálta amaz fellobbanva, 's megfordula. „Ah kegyed ifju barátom! folytatá nyugodtabban. Egészen elfelejtém kegyed jelenlétét. Oh akárki légy, republikánus vagy rojalista, tekints ide, tekints ezen nyájas és kegyes vonásokra, és valld meg, nem szörnyetegek e azok, kik a' legjobb királyt akarják megölni!“

„Nem hihetem ;“ beleszólla Leopold, „hogya a' gyűlölség Lajos ellenségeit ezen borzasztó cselekedetre vihetné! Nem kárhozzatná e azokat az utóvilág, hogyha vétkes kezeikkel a' királynak felkent fejéhez mernének nyulni?“

„Te még“ — mondá a' király barátja — „ifju 's tapasztalatlan vagy, nem esmered az életet minden oldaláról. Higyj, ezen ősz fejemre, hogyha szavaimnak nem hihetsz, előbb, mintsem a' tavasz a' földet uj virággal diszesíti, a' lilium a' francia földön elhervadt, előbb, mintsem egy esztendő elmulik, nincs többé a' király.“

„Az Isten, a' királynak hivei mentsenek meg attól. Én is ezekhez tartozom, és megvallom, hogy ezen gondolatra egy büszke érzés támad szivemben. Engem kegyed ifjunak, tapasztalatlannak állit, az vagyok ; de egyszersmind merész és bátor is. Engem felebaráttal való roszbánás hív segédül, annálinkább királyomnak nem érdemlett sorsa ; örömmel áldozom érette véretem 's életemet, ha nem menthetem meg, örömmel halhatok meg érette.“

„Mit akarsz ifju ember!?“

„Előbb“ — viszonzá Leopold — „a' hálada-tosság szent kötelességét, atyám parancsát teljesíteni, azután ismét magamé, királyomé leszek, hogyan kezdem akkor, nem mondhatom; de jól tudom, mit akarok tenni.“

Ezen kinyilatkoztatást egy távoli szokatlan ro-baj szakasztotta félbe. Tüstént kezdének a' kutyák is nagyon ugatni 's több parancsoló hang hallat-szott. Leopold 's a' király barátja váltva egy-másra tekintettek, halgatás lőn, mellyet nem sokára a' szolga megjelenése szakasztott félbe. Félve mon-dá ez: „Kegyes ur! a' kapu előtt mintegy tiz kato-na áll, kik a' köztársaság nevében a' várt megvizs-gálni akarják.“

Leopoldra tekintete a' szolga, gyanította is ő mindjárt, hogy ezen kellemetlen meglepés egyedül csak őtet illeti.

„Vannak kegyednek irásai;“ mondá most ven-dégének a' házi ur, „mellyek attyának czeljét tár-gyazzák? adhatnának e elég bátorságot, hogyha katonai vizsgálat alá jutnának?“

„Nem;“ felele megzavarodva az ifju Renard.

Egy két pillantatig gondolkozék az öreg ur, ak-kor ezen szavakkal szolgálához fordula: „A' kato-nákat késedelem nélkül beeresztheted, vezérjeket pedig hozzám vezeted. Hogyha tőled kérdezőskö-dnek, semmit sem tudsz, idegen sincs a' házban.“

„Jól van;“ viszonzá az öreg szolga 's elment ura parancsát teljesíteni.

Most a' király barátja szerencsétlen fejedelme képéhez lépe, mellyet ismét befátyoloza. A' nélkül, hogy legkisebb nyugtalanságot is árult volna el, ki-nyita egy szekrényt, mellyből egy irást veve ki, el-olvasta, ismét öszvehajtotta és az asztalra tette. Hallhatóan vertek Leopold erei, mivel már han-goztak a' hosszu folyosón a' közelítő katonák lép-tei. Fogadójának intése őtet az ülésre hívá. A' legnagyobb csend uralkodott, midőn a' republiká-nusi tiszt két katonával az ajtón belépe. Leopold

mindjárt figyelmet gerjesztett benne. Hamar monda a' tiszttal ezen szavakat: „Kétségkívül megtaláltuk fürkészésünk tárgyát!”

„Minden bizonnyal;“ mondta az öreg, „hogyha fiamat keresik. De talán megengedik egy atyának ezen kérdését, mit vétett fiam, hogy őtet atyai szivétől el akarják ragadni?”

„Kegyed fija?“ viszonzá meglepve a' tiszttal, „ez kegyed fija?“ „Igenis,“ folytató a' király barátja, „nézze a' hiteltadó irást.“ Most neki nyújtá a' szekrényből kivett irást.

„Alig van egy órája, hogy vele megérkeztem. Igen nagy szerencsémnek fogom tartani, hogyha kegyed jelenlétével a' mai estét nálam fogja tölteni. Mennél több a' vendég, annál nagyobb a' kedv. Antonia! Georgia! hozzatok bort. Szivem örömei közt csaknem elfelejtém a' házi ur kötelességeit. Kegyednek minden embere vendégem. Óh kedves fiam!“ Utolsó szavainál atyai nyájassággal karolta át Leopoldot 's egy szives csókot nyomott ajakára.

Átolvasta a' tiszttal ezalatt az irást, midőn azt egészen igaznak találta, ezen szavakkal visszaadta: „Ámbár meghívását nem használhatom, azonban mégis köszönöm kegyed szivességét a' nemzet nevében, mellyet annak egy tisztje éránt mutatott. Nem mindig találhat az ember ezen a' tájon a' köztársasághoz illy szító férjfiakat. Ezen departementnek Vendééhez közelléte 's azzal való közösülése a' nemzeti gyűlés legszorosabb rendelkezéseit kívánja. Azt mondták nekem némelly személyek, hogy ezen estve tőlök egy ifju félékenyen és zavartan éjjeli szállást kért; én tehát elosztottam ezen tájékon katonájimat, mert ő kétségkívül királyhoz szító, a' ki talán beszédeivel a' könnyenhívó pór népet el akarja ámítani. De akárhogy legyen a' dolog, nem kerül el katonájim vigyázó szemeit. Még egyszer köszönöm kegyed szives ajánlását, kötelességem miatt nem késhetem.“

Hirtelen eltávozott a' tiszttal, a' nélkül, hogy a'

feleletet elvárta volna, vele a' katonák is. Utánok néze egy ideig Leopold, 's midőn eléggé eltávoztak, nemesszívü megmentője lábaihoz borult.

„Nincsenek szavaim;“ mondá könyhullatva 's töredezett hangon.

„Elég nekem ezen kézszorítás;“ viszonzá a' vár ura, 's magához voná Leopoldot. „Ugyis csak kötelességemet teljesítettem, mert hogy nem kevésbé vagyok rojalista, mint kegyed, azt csak elfogja hinni. Elég, ha azt mondom, hogy XVI. Lajos az én felvigyázásom alatt nevedett fel. Én ezen szerencsétlen királynak személyes, ámbár most alattomos barátja vagyok, és gyakortább láttam szivreható példáját felséges erkölcsiségének. Elgondolhatja kegyed, melly fájdalmasan eshetik nekem, hogy ezen ártatlan fejedelmet gyalázatos bilincseiből fel nem szabadithatom. Egész napokon munkálkodtam, 's ő érette egész éjjeleket ébren töltöttem, csak hogy egy eszközt találhassak fel, melly által őtet durva 's vasszívü ellenségei körmei közül kiszabadithassam. Azonban Augustus 10-dike 's több barátjainak boldogtalan készségei szándékom végbevételét megakadályoztaták. Már őtet többé nem lehet megmenteni. Már minden reményem füstbe eresztettem. Most csak arra fordítom kevés hátralévő napjaimat, hogy használjak királyom barátjainak. Ezt annál inkább is megtehetem, mivel az Isten elég kincscsel áldott meg, a' republikánusok előtt már a' nevem is elég, magamról minden gyanut elhárítani. Ezen célból bírok minden írományokat, épen úgy mutathattam elő előbb is azon irást, melly kegyedet fiamnak nevezé. — Ezen irás annál inkább is hihetőbb, mivel azt több illyessel egynehány hét előtt Camill nevü fiam küldte Párisból. A' derék ifju úgy dolgozik ott a' király barátjaiért, mint én idehaza. Egy hü szolga tudósít ott minden fontosabb történteokról. Örömet megajándékozom ezen irással kegyedet, mivel utját nemcsak könnyebbé teszi, hanem kegyednek elég bátor-

ságot is adhat.“ Érző köszönettel vevé el Leopold ezen drága kincset 's nem titkolá tovább jóltévője előtt utja célját. Igen sokat használt ezen kinyilatkoztatás az ifju Renardnak, mivel neki a' vár ura igen fontos és szükséges intézeteket adhatott. Egy óra mulva a' két idegenből az esztendők külömbözése ellenére is a' legszivesebb barát lett. Azonban felhozta egy inas a' vacsorát. Késő éjszakáig ültek ők együtt, visszaemlékezésbe 's ándalodásba merülve. Az elválásnál a' tisztos öreg még egy tüzes csókot nyoma az ifju ajakára, ki egy szent kenetet képzele elfogadni, midőn a' lelkes király barátja ajaki hozzá értek.

Most egy lámpással közelite az inas és nyájasan kéré a' vendéget, hogy követné őt a' nyugovó szobába. Kevés óráig nyugodott Leopold, de békével és csendesen. A' nap sugára felserkenté nyughelyéről. Készen volt már a' házi ur fogadására. Ez még egyszer intette az előrevigyázásra, 's hogy ne áruljon el szembetünő félelmet. Renard mint atyától vált el tőle, 's ujra utja célja felé indult.

Hamarabb 's szerencsésebben érte el Leopold Vendée határát, mintsem reménylette, hol már senki sem félt rojalista gondolkozása módját kinyilatkoztatni. Elsőben ugyan gyanus szemekkel nézték a' lakosok az ifju lovagot, de mihelyt Chamonti gróf nevét nevezte, magát pedig az övéitől hozzája küldött követnek adá ki, dicséretekkel és áldásokkal tetézik. Sokan találkoztak, kik neki a' gróf tartózkodását megmutatni kívánták. Így tehát Leopold szerencsésen további kaland nélkül elérte utja célját. Nagy félelemtől szabadult meg Chamonti ur Leopold megjelenése 's elbeszélése által. Mivel naponként hallatszottak a' babonás republikánusok által elkövetett kegyetlenségek uj példái, mellyek gondos atyai szivét kinzó gondolatokkal tölték el. Jól tudta, hogy az ő kedveseit veszély fenyegeti, annál inkább is, mivel tisztartója, kinek védségé-

re bizta övéit, inkább a' szabadságot, mintsem a' királyságot kedvellé.

Egy két hónap előtt elutazásakor nem gondolta még a' politikai dolgok kifejlődését olly közelre lenni. Feleségét 's leányát szolgájának többször megpróbált hűségére 's emberségére bizta. Azonban a' meglepő fordulat, 's a' 20-dik Juniusban történtek soknak megakadályoztaták szándékát, sok nagy feltételt enyészttettek el. Chamonti grófnak bátor reményét is megsemmisítették. Leopoldnak eljötté azonban annyira megenyhítette, hogy kedveseiért már most nem félhetett, 's a' fiúnak ittléte atya hűségéért is jót állhatott. Nem is titkolta ő az ifju Renard előtt, hogy mitől tart. Ez pedig elbeszélé most attyának elválásakor tett szavait, melly által a' gróf egészen megnyugodott. Most az ifju is kinyilatkoztatta, melly fájdalmasan esik neki azon igazságtalanság, mellyet a' királyon elkövetnek, és melly igen kívánja annak megszabadulását. Igen elbámula Chamonti ur az ifjunak ezen kinyilatkoztatására, holott atya épen ellenkező gondolkozásu. Azonban ezt felelé Leopold: igen rosszul ítélnék attyáról, ha azt a' király ellenségének tartják. Ő csak az igazságtalan hatalomnak van ellenére, mellyet a' szegény nép feláldozásával gyakorolnak, és szintugy gyűlöli az uj igazgatás gyalázatos tetteit, mint a' réginek gyengeségeit.

„Szabadságot kíván atyám, annyi igaz;“ mondá Leopold, „hanem azt a' nemes szabadságot, mellyel az ember embertársának tartozik, mellyet a' királyi széken ülő fejedelemnek mindeniknek meg kell adni, ha nemes méltóságát le nem akarja aljasítani.“ „Te még illyen fontos tárgyról ítélni,“ mondá a' gróf, „igen ifju vagy. Hagyjuk tehát félbe. Beszélj el inkább, mi történt utadon, hogy a' jövődre elhatározhassam magamat.“

Leopold most a' Párisban történekről kezdé rövideden, de igazán Chamonti urnak beszélni. Elbeszélé azután attyával való beszélgetéseiket, vég-

tére vendéei útjában történt kalandjait is. A' vár urának emlíésére Chamonti ur orczáján egy megelégedést mutató mosolygás terjede el, 's annak vigyázó maga feltalálására, az ifju rojalista megmentésére, többször tetszőleg integete.

Midőn elvégzé Leopold beszédét, ezt mondá Chamonti ur megköszönve: „Vitézül tartottad magadat. Holnap megmondom: magad, vagy velem együtt indulsz e vissza.“

Már dél felé járt az idő, midőn más nap Leopold a' gróft meglárhatta, mivel ez egy kis utat tett, hogy a' többi öszvetartókkal a' jövendőre nézve tanácskozzék. Viszszajötte után ezt kiáltá a' gróf Renardnak: „Egy óra mulva indulunk, tartsd tehát magadat készen.“ Siete Leopold, hogy lovát az utra elkészítse, 's kevés idő mulva Chamonti urral Lausanne felé indulának. Mig Vendéében utaztak, természetes, hogy semmi akadályra nem akadtak, hanem alig érték el jóformán a' határt, már akadtak egynehány republikánus katonák nyomaira. Meghatározta tehát a' két rojalista, hogy még az éj be nem áll, várnak, 's csak akkor hágják át a' határt. Megigéré egy földmives a' szökevényeknek, hogy a' hegyen egy nem igen járatos 's nem igen esmeretes uton őket keresztülvezeti, 's így legalább a' veszélynek nagyobb részétől megmenti. Örömmel elfogadá a' gróf ezen szándékot. Az éj besetétülésekor elindula a' három férjfi. Néhanéha észrevették a' republikánus katonák őrtüzeit. De vezetőjök vigyázása 's ügyessége őket az ellenség csapatjai közt észrevehetetlenül át tudta vezetni. Áthágták már reggeli szürkületkor a' határt, de a' veszélyeknek még fele sem volt elkerülve. Egész nap egy földmivesnél, vezetőjök rokonánál tartózkodtak elrejtve, csak setétben kezdték ismét utjokat folytatni. Azonban olly előre vigyázók voltak, hogy ruhájokat, melly őket könnyen elárulhatta volna, két hegyi lakoséval változtaták el. A' másik éjjel is vezetőjökkel utaztak. A' következő

napot egy esmeretlen barlangban töltötték el, ismét csak alkonyodáskor indulának előbbre.

Setét volt az éj, egy csillag sem fénylett a látkörön, mégis gyorsan mentek előre. „Hogyha semmi szerencsétlenség nem ér;“ félbeszakasztá vezetőjük a' hosszu halgatást, „éjféltre elérhetjük a' Vienne partját, 's a' tulparton nyugodtabb szívvél lélekezhetünk.“

„De hogy mehetünk azon a' széles folyón keresztül;“ viszonzá Chamonti ur, „midőn az ellenségtől kétségkívül a' hidak el vannak állva?“

„Az az én gondom kegyes ur!“ mondá vezetőjük. „Én kegyeteket eddig elvezettem épen, reménylem, hogy a' jövő reggel épen is adhatom át baráti kézbe.“

Most az ut egyszerre keskeny és sikamlós lett, ugyannyira, hogy le kellett a' lovokról szállniok 's gyalogolniok.

„De olly setét is van itten;“ dörmögé egy kis halgatás után vezetőjük, „hogy könnyen nyakát szeghetné az ember.“

„Semmit sem hall kend?“ félbeszakasztá az ifju Renard, „nekem már egy két percz olta ugy tetszik, mintha lépteket hallanék.“

Intésére adta most a' földmivelő követőjinek jelek által, hogy csendesesen legyenek, ezután minden félre forgatá fejét 's figyelmezve fülelt. Valóban halatszott is most valami robaj, melly közeledése által, utasainkban méltán gerjeszthetett félelmet.

Olly sebesen akart most a' gróf előremenni, a' mint csak tudott, azonban vezetője ezt sugta neki, hogy előbb meg kell tudni, honnan fenyeget a' veszély, nehogy az ember abba vaktában rohanjon.

„Ugyis;“ mondá ez, „csak ketten vannak a' közelítők, és ha arra kerül a' dolog, ezekkel még megmérkőzhetünk.“

Elhitéte most egy harsány alig ötven lépésnyire lévő káromló hang utasainknak, hogy őket üldözik,

és pedig különösen Chamonti grófot. Ez most követőjével együtt minden késedelem nélkül azon reménnyel, hogy talán megmenekedhetik, előbbre ment. Az ezáltal történt robaj figyelmetesekké tette üldözőjüket, kik a futók után egy parancsoló megálljt! harsogtattak. Midőn pedig ezek azzal semmit sem törődtek, hanem annál sebesebben futottak, amazok is jobban kettőztették lépteiket. Szerencséjekre szélesebb és jártasabb lett az ut, a szökevények ismét felülhettek lovokra, így tehát üldözőjüket jól elhagyták. Hanem most trombita harsogott utánok, mellyre más részről felelet jött, kevés pillantat alatt azon jel; hogy egy rojalista van üldözőben, egész hegyen elterjedett.

„Csak rajta előre!“ biztató őket a földmives, „talán mégsem érnek el, ha a tulparton meghallják a trombita harsogását, még reménylhetünk segédelmét.“

Vágtatva nyargaltak fél óráig előre, már ekkor hallák a Vienne zugását; de egyszersmind hátulról 's több oldalról a lovak dobogását is, a parttól egynehány lépésnyire egy csajka uszkált.

„György!“ kiáltá halkkal a földmives. Nyílsebességgel usztatá a hajós ezen szóra csajkáját a part mellé, mellybe leszökvén az üldözöttek lovokról belé ugrottak, erős karokkal evedze most a hajós, és elragadta a káromkodó republikánusok elől az idegeneket. Sebesen tüzeltek azok a szökevényekre, de az éjnek setéte hátráltatta szándékokban; mert épen ekkor indula el a kis csajka a parttól. Ezt látván a republikánusok, sebesen lenyargaltak a folyó mentében, ezalatt pedig az éj csendében mindenütt trombita harsogott.

„Mátyás!“ kiáltá az esmeretlen a gróf vezetőjének, „vedd csak kezedbe azt az evedzőt, hogy hamarabb érhessük a partot. Az ellenségnek legalább is fél órányit kell kerülni; de a trombiták harsogása egész környéket lázzadásba hozza.“

Mindjárt a beszéllő felé fordult Leopold, hogy

annak szavát hallá, mivel az igen esmeretesnek tetszett előtte. „Azt tartom;“ mondá az idegennek, „nem először látjuk mi egymást. Hogy hívják kendet, 's kicsoda kend?“

„Hogyha a' dolog jól elsül;“ viszonzá a' hájós, „kegyed megmentője.“ „Hogyha nem hibázom;“ folytató Leopold, „kend annak az urnak van szolgálatjában, ki engem egynehány nap előtt várában olly nyájasan 's barátságosan fogadott.“

„Hát valóban kegyed az az ifju ember;“ félbeszakasztá őt György, „bizony igaz, hisz kegyedet mindjárt szaváról is meg kellett volna esmernem. No ez által uramnak egy nem reménylett örömet fogok szerezni. Alig várom, hogy kegyedet karjai közzé vezethessem, mert elutazása óta kegyedről mindig olly nagy szeretettel beszél.“

Most elbeszélé Leopold Chamonti urnak, hogy ez annak az öreg rojalistának szolgája, kinek várában olly nyájasan fogadtatott, 's ki egyáltalán alattomban olly szerényen munkálkodik az elnyomottakért. Kivilágosodott most a' segédhozó csónak nem reménylett megjelenése, örömmel ugrának ki a' csónakból, midőn az partot ére. A' várban egy kicsiny megvilágosított ablak mutatá, merre vegyék utjokat. Már megláthatták a' setét kőfalakat, midőn több felfegyverkeztek a' megijedtek elejibe rohantak 's őket körülvették.

„Kik vagytok?“ kiáltá morcz hangon a' katonák egyike. „Ki ad nektek szabadságot itten tartózkodni?“ felelé György ugyanazon hangon.

„Fogjátok meg;“ kiáltá az előbbi hang.

György a' mellette állót egy taszittással földre zuhantá, megfogá a' gróftot kezénél és őt félrevoná; tüstént megragadták Leopold két karjait. A' vendéebeli földműves is a' katonák körmei közzé jutott.

„Kiméjétek életem!“ kiáltá az ifju Renard egy gondolattól meglepetve, „én Chamonti gróf vagyok.“

Lármás öröme gerjesztette ezen kinyilatkoztatás a' katonákat. „És kik kísérőjéd?“ mondá azoknak egyike.

„Az elfutottak inasaim;“ viszonzá Leopold. „Ez pedig egy szegény paraszt, kit részént pénzzel, részént pedig erővel birtam arra, hogy a' hegyek közt vezetőm legyen, szabadítsátok el, ő nem vétkes. Egynehányan azt mondták a' katonák közül, hogy nem ártana egy ágast ezen paraszttal felékesíteni, mivel ő miatta a' gróf csaknem elillantott, mások pedig épen azt állították, hogy a' gróf épen ő általa került kezeikbe, tehát ő neki köszönhetik a' Chamonti gróf fejére tett jutalom megnyerését. Azt végezték tehát, hogy a' paraszt szabadon elmehet utjára; az inasokat nem üldözték tovább. Így elindulának fontos foglyokkal, hogy azt nagyobb vigyázat alatt a' fővárosba kísérjék.

Nagy bámulást gerjesztett Sz. Maurében, a' hová más nap Leopoldot vitték 's hol nagy számmal tartózkodtak a' republikánusok, Chamonti grófnak vélt megfogása.

Gyászoltak ezen hirre a' rojalismusnak alattomos barátjai, a' köztársaságéi pedig igen örültek, hogy illy nagy ember esett kezeik közzé.

Leopold erős katonai felvigyázat alatt egy bezárt kocsiban tovább vezetett. Alig engede az ellenség magának 's foglyának annyi időt, melly az étel és ital bevezetésére megkivántatik. Alig várhaták azon pillantatot, mellyben az olly nagy fáradsággal ragadtatott áldozatjokat a' Tribun eleibe vezethessék, és fáradozások gyümölcsét elvehessék.

Megláták September 2-dika déltáján Páris tornyait, örömmézzel közelgettek a' republikánusok utjok céljához. Cselekedetével megelégedve, de mégis borzasztó gondolatokkal közelgete Leopold az elkerülhetetlen halál torkához. Egynehány óra után keresztülmentek a' Chaillot Barrierén.

Különös zudulással dult minden utszán a' fellegverkezett sokaság. Ez által hátráltatott is ut-

jok. A' parancsoló tisztt megkérdeze egynehányat az elmenők közül, hogy mit jelent ezen sokaság? de nem kapott feleletet. Még aszszonyokat is lehetett látni, kik lármázva, mint vérszomjuhozó hienák, fel's alá futkostak, boszszuálló haragos tekintettel, kezekben öldöklő fejszét tartva.

„Nem sokára üt neki utolsó órája;“ kiáltá itt egy megdühödött polgár. „Én már alig várhatom a' jelt;“ felele neki egy szörnyeteg aszszonyi alakban.

„Karéjba, előre!“ parancsolá most a' tisztt, „mig megtudhatjuk a' lárma okát, foglyunkat az Abtei felé viszsük.“

Halkkal mozga a' kocsi több utszákon keresztül óreitől körülvéve; de minél közelebb értek az Abteihoz, annál tömöttebb lett az embercsapat 's annál nagyobb a' lárma. Végteére meg kellett állni. Most kettőt ütött egy szomszéd toronyban az óra. A' lármaágyu is épen ekkor süttetett el, és minden utakon több, mint ötven dobostól a' generálmars doboltatott. Borzasztóan konga közébe a' vészharang. A' százhangu felkiáltás alatt: „Éljen a' nemzet!“ minden előbbre tolongott.

Ez által a' fogoly kocsija is helyet kapott az előre való menetelre. De a' Karmeliták klastroma előtt ismét meg kellett neki állni. Itt tudák meg Leopold órei a' közönséges zürzavar okát. Épen most gyilkoltatott meg a' vakbuzgó pór néptől mintegy kétszáz pap, kik mindeddig fogva ültek a' klastromban. Mosolyogva döfték tőreiket az aszszonyok ezen szerencsétlenek szivébe, 's gyönyörködtek szegény szánakozásra méltó áldozatoknak jajgatásain 's halálverejtékein. Leopold óreinek, még a' legdurvábbikának szive is megilletődött ezen borzasztó látmányon. Most tömöttebben szorultak öszve a' fogoly körül, kinek ámbár ellenségei voltak is, de szivekben mégis lakott katonai becsületérzés, 's nem akarták az ifjutt illy természet elleni teremtmények gyilkolásvágyának kitenni.

Az Abtei tömlöczébe akarták a' köztársaság el-lenségét letenni, a' hol csak a' szabad nemzeti gyű-lés hozhat ítéletet életéről, vagy haláláról.

Már a' Karmeliták klastroma előtt borzadás fu-totta el tetemeket, az Abteiban pedig 's annak előt-te véghezvitt gyalázatos gyilkolások látására egé-szen elijedtek. Itt egynehány száz hóhéras itélő 's egyszersmind gyilkoló is volt. Tornyosodva he-vert egy holt test a' másikon, patakokban folyt a' vér az utzákon, mindig kíváncsiabbak lettek a' durvaszivűek, és tettek borzasztóbb, gyalázatosabb.

„A' nemzet nevében kérlek, adjatok helyet!“ kiáltá Leopold őrtisztje, mivel szüntelenül szapo-rodtak a' mézszárlók csapatjai. „Mit akartok?“ ki-abálának a' nép közül egynehányan.

„Egy fő személyt;“ viszonzá a' tiszt, „ki a' királyi részen van, tömlöczre vezetni.“

„Tehát hazaárulót?“ kiabálának a' csapatonként iderohanó 's megdühödött republikánusok. „Adjá-tok csak ki, mindjárt el fogjuk mi olvasni ítéletét.“

„Nem;“ folytató a' tiszt keményebb hangon, „őt csak a' nemzeti gyűlés ítélheti meg. Viszsa-ínnét, mert az első, ki foglyomhoz közelíteni mer, tüstént halál fíja lesz. Előre bajtársim! Éljen a' nemzet!“ „Éljen!“ viszonzák a' katonák, ezt ki-áltotta az egész nép is, Leopold kocsija pedig aka-dály nélkül ment keresztül a' dühödő ellenség soka-sága közt, kik felingerlett indulatjuk vad mámorja közt vétekből vétkek közzé siettek.

Nem tartotta a' parancsoló tiszt tanácsosnak, a' legnagyobb rendetlenség ezen pillanatjában fő foglyát kiadni.

Azt vélte a' tiszt, hogy Leopoldnak, Lajos hí-vei egyikének, a' Tempelnek azon legerősebb falai közt, mellyek most a' királyi familia fogházává, vagy is tömlöczévé tétettek, legbátorságosabb helye le-het. Tüstént is jelentette a' nemzeti gyűlésnek a' fogoly gróf behozatását, de ez őtet a' foglyok vizs-

gálására intéztetett commissióhoz küldé, mellynek előlülője az esmeretes vérszomjuhozó Mailard volt.

„Tüstént hozzátok ide;“ kurjongatá kitörő örömmel az előlülő, „kiváncsi vagyok vele megismerkedni.“

Ámbár már besetétedett, mégis siette a' tiszt a' Tempel felé, mellyből csakhamar visszatére Leopolddal.

A' birák egynehány halaványan pislogó lámpánál ültek, midőn az ifju Renard a' borzasztó tribunál eleibe vezetett. Az előlülőnek jobb felén egy kard függött, és egy háromszinü övvel, hatalmának jelével volt felékesítve. Két férjfi állt őrt az ajtónál, kiknek kezei 's ruháji vérrel voltak befecskendezve. Egy remegő öreg állt épen Mailard előtt, kinek ez hideg vasszivvel jelenté halálos ítéletét. Megragadák most ezt azon férjfiak, kik az ajtó előtt állának, és elhurczolák. Így sohajta fel szegény: „Istenem látja, melly ártatlanul halok meg.“ Leopoldot az előlülőnek egy intése előlépni készteté. Egy gunyoló mosolygással, melly eléggé kimutatta Mailard durvaságát, nézé egy darabig a' foglyot. Végre felveve egyet az asztalon lévő irások közül, azt egynehányszor átfutá 's ismét az ifju Renardhoz fordula.

„A' legkisebb hazugság életébe kerül kegyednek;“ mondá az ifjunak a' birák egyike.

„Már nekem az igazság sem használhat semmit is;“ felele ez állhatatos hangon.

„Lassan, lassan!“ parancsolá Mailard, „várjon kegyed, még megkérdeztetik. Mi a' kend neve?“

„Renard Leopold.“

„Micsoda dolog ez? mi a' kegyed neve?“ „Renard?“ beleszóllának egyszerre többen.

„Hát kegyed nem Chamonti gróf?“ hozzá tevé az előlülő. „Valamint kegyed nem az;“ viszonzá Leopold. „Az a' nemes férjfi, a' kit ti illy borzasztó sorsra akartatok juttatni, kétségkívül bátorságban van, hogy pedig őlly soká ne kelljen más áldozat

után várakoznotok; öljetek meg helyette engemet, az a' gondolat, hogy őtet megszabadítottam, édesíteni fogja utolsó órámat.“

„Balgatag ifju!“ dühödve kifakada most Mailard, „te ellenszegezni merted magadat a' nemzet akaratajának, 's egész nemzetet megcsalni? Vegyed merészséged bérét, vezessétek halálra.“ Azonban nem hagyták némelly bírák ezen hirtelen kimondott ítéletet helybe, mert azt vélték, hogy előbb még egész dolgot jobban ki kell fürkészni. Legelsőben is a' parancsoló tisztet kell megkérdezni a' dolog tartalma felől, ez talán könnyen rá vezethetne a' szökő gróf nyomára. Mailard, ki vérszomja által elragadtatván, ritkán tartotta szeme előtt a' nemzet igaz javát, jóváhagyta a' bírák javallatát, 's tüstént hivatá a' tisztet. De ez kevés bizonyost mondható a' kívánt tárgyról, 's csudálá foglya ritka maga feláldozását, midőn az előlülő neki ezen fortélyt elbeszélé.

Most ki kellett Leopoldnak nyilatkoztatni, minő környülményben áll a' gróffal, 's mi indithatta őtet arra, hogy ilyen időben illy veszélyes szerepet játszanék. Ő ezt minden hazugság nélkül adta elő, a' nélkül, hogy a' maga politikai véleményét elárulná. Ezen szavakkal végzé beszédét, hogy örömet meghal, mivel urát megmentette.

Mailard bele írta a' többi foglyok sorába halálos ítéletét, azonban azt elhalasztatá, reménylven, hogy tőle fontosabb és nevezetesebb nyilatkozásokat vehet ki. Az Abteiba viteté tehát, hol csendesebb időig szoros felügyázat alatt lenne. —

Ez alatt a' tisztartó épen egészségben elérte Helvecziát a' grófi familiával. Azon kerületek lakosai, mellyeken keresztül kellett utazniok, többnyire akkor mind republikánusi gondolkozásuak voltak, ámbár nem igen barátságosan bántak a' kiyándorlottakkal, utjokat azonban mégsem hátráltaták. Augustus vége felé elértek Lausanneba. Egy vagyonos kalmár házánál, ki Renard személyes barátja

volt, igen barátságosan fogadtattak. Ez örömet elfelejtette volna velek szökéseket 's annak okát, hogyha Chamonti urnak 's Leopoldnak jelen nem létek, azt naponként elő nem idézték volna.

A' tiszttartó minden nap megjárta a' szomszédságokat és fáradhatatlanul kérdezősködött Franciaország belsejéről. Noha kevés vigasztaló híreket hoztak a' keresztülutazók; ezeket egy estve két rojalista érkezése 's elbeszélése egészen feljűlműlá, azt beszéltek ugyanis, hogy Chamonti gróf a' re blikánusoktól a' Vienne partján elfogattatott 's tüstént Párisba kísértetett. Fijáról is tudakozódott a' tiszttartó, hanem erről semmi tudósítást sem adhattak. Igyekezett ő, a' mennyire csak lehetett, ezen most hallott hirt a' grófnék előtt eltitkolni; de azon részvétel, mellyet Chamonti ur sorsa gerjesztett benne, nem sokáig engedé azt titokban tartani. Azon sajnálás, mellyet az idegenek és esmerősek a' grófnék eránt mutattak, 's egy kibökkentett nyilatkoztatás, csakhamar gyanittaták velek a' dolog mibenlétét.

„Oda férjem!“ panaszlá tiszttartójának Chamontiné aszszonyság, „hijában titkolja kegyed előttem ezen borzasztó igazságot.“

„Közölje kegyed velünk, a' mit csak tud;“ hozzá tévé Anna, „mi mindenre készek vagyunk.“

Elbeszélé tehát Renard aszszonyának az előbb hallott hirt, egyszersmind bátorságot is akart beléjek önteni 's őket a' reménnyel felvidámitani. De azt viszonzá Chamontiné aszszonyság, hogy már ő neki semmi reménye sincs. Férje elfogta annyi, mint annak bizonyos halála. Anna azonban nem hitte ezt. Egy nagy gondolat gerjedeze belsejében. Elhagyván jajgató anyyát, magát magányba voná el, hogy ott szándékának végbevételéről gondolkozhasék. Mindig világosabbnak tetszett előtte a' mérész szándék.

„Ha én elveszek, az Isten megszánja szegény anyámat 's vigasztalni fogja őtet;“ mondá végtére

lelkesült érzéssel, egy asztalhoz sietve, ott elkezdte inni.

Midőn besetétédek, magához vevé drágaságainak egy részét, 's azon szándékból, hogy azt pénzre váltsa, egy aranyműveshez ment. Nem lehetett a' legdrágább gyémántok jóságáról semmi kétség is, azért is a' kalmár késelem nélkül átnyujtá az ifju Francziánénak a' kívánt summát. Hozzá vonszodó szolgálójának segítségével még azon éjjel szerzete egy sweiczerné-öltözetet. Forró könnyecseppek gördültek ki szeméből, midőn anyjának jó éjszakát kívánt, hallólag dobogott szive, midőn anyja őtet egyedül megmaradt kincsének nevezé. Erővel kellett tőle elválnia. Az egész éjszakát imádsággal töltötte, az Istentől magának oltalmat, anyjának pedig vigasztalást kérvén. Alig hajnallott, elhagyá teremét, anyja szobaajtaja előtt még egyszer letérdelve imádkozva, 's csendesen kiment a' házból, és azon órában bátran elkezdé párisi utját.

Nem foghatta meg Chamontiné aszszonyság, hogy miért késik Anna olly soká, szokott reggeli köszöntésével. Végtére maga ment annak terembe, — az üres volt, a' nyugvó ágy megvetve. Tüstént egy sejtés tölté be szivét az elmúlt estve elválásakor való szokatlan nagy megindulása 's az ő nagy zokogási miatt. Ezen fájalmát a' grófné atya megfogattatása következésének tartotta. Hanem most tűnt szemébe annak igaz oka. Az asztalon egy nyílt levél volt, remegve nyult ahoz Chamontiné aszszonyság. Óh beteljesedett gyanuja. Vigasztalhatatlanul düle egy nyugvó székre. Az, ki egynehány hónap előtt a' természet ölében egy kedvelt férjnek 's egy jámbor nyájas leányának karjai közt nyugodott, most minden jóságaitól megfosztva, haza 's gyermeke nélkül egy idegen tartományba számkivetve volt.

Midőn első fájdalma valamennyire csilapodni kezdte, hivatá Renardot, hogy leánya elvesztét iraki kinyilatkoztassa,

„Olvassa csak kegyed;“ — könnyek közt zokogva neki adá Anna levelet; a' tisztartó elkezdé az olvasást.

Szivemből szeretett anyám!

Leányi hü szeretettel szivszorulva veszem tőled bucsumat. Nekem atyámhoz kell mennem. A' magzat érzékeny esedezése meg fogja a' kemény szivü birákat engesztelni. Erőt ad a' Mindenható szavaimnak. Ne igyekezz szándékomat hátráltatni, mert ugyis hijába lenne. Ne is kerestess, mert ezáltal csak szándékomat árulnád el időnek előtte, a' nélkül, hogy nekem 's atyámnak hasznára lennél. Egy örvendetes érzés azzal kecsegtet, hogy még látni fogjuk egymást. — Chamonti Anna.

A' tisztartó az ifju grófnénak nemes szándékától egészen megilletődvén, visszaadá a' levelet. Sokáig halgatának mind a' ketten. Végtére megkéré Chamontiné aszszonyság a' tisztartót, hogy legalább alattomban tudakozódjék a' környékekben leányáról, melly által gondokkal teljes anyai szive valamennyire enyhülhessen. Épen ezen szándékból akart Renard eltávozni, midőn a' kalmár segédje belépvén, azt jelenté, hogy egy idegen van odalen, kinek igen szorgos mondani valója van, de csupán csak a' grófnénak. A' grófné kérésére maga sieté le a' tisztartó, hogy azt felvezesse, mert valamint Renard, ugy Chamontiné aszszonyság is azt vélte, hogy az esmeretlen talán Annáról hoz valami hirt.

„Jöjjön kegyed! csak hamar,“ kiálta a' tisztartó az idegennek, ki egy öregecske férjfiu volt, „jöjjön csak, hozzon kegyed egy sebhedt szivnek irt és vigasztalást.“

Nagy figyelemmel nézé az esmeretlen Renardot egynehány pillanatig, akkor megszorítván annak kezét, így szólla: „Azt akarok igenis hozni, bár miatta egy másnak szivét megrepeszttem is.“

„Kicsoda kegyed?“ kérdezé a' tisztartó az idegent.

„Csak nevezzen kegyed engem Györgynek;“ felelé emez, „vezessen a' kegyelmes aszszonyhoz, mert a' mit én neki mondani akarok, nem tudhatja meg elég korán.

Gyorsan repült fel a' lépcsőkön mind a' két férjfi.

„Mit hoz nekem kegyed?“ kezdé Chamontiné aszszonyság, midőn a' tisztartó az idegennel terebébe lépe.

„Szives köszöntéseket a' kegyed férjétől;“ viszonzá a' férjfi, „és ezt, hogy szavamnak hitele legyen;“ kihuzta most kebléből egy levélkét, azt általadta a' remegő grófnénak.

A' papiroson ezen együgyü 's óntollal irt szavak álltak: „Legyetek nyugodtan kedveseim! én bátorságban vagyok.“ Megesmervén Chamontiné aszszonyság férje kézvonásait, köszöntőleg térdre hullott. Sokáig maradt imádkozva a' földön. Renard is áhitatosan öszvetett kezekkel tekintett fel a' jónak és kegyelemnek attyára. Az öreg György csak egy szóval sem merte ezen ünnepi csendet félbeszakasztani. Azonban szánakodóan nyugodtak szemei a' tisztartón.

„És hol az én férjem?“ félbeszakasztá a' grófné a' hosszu halgatást, „mikor láthatom őt ismét?“

„Mihelyt az veszély nélkül megeshetik;“ viszonzá az esmeretlen. „Tartózkodásának helyét nem szabad kegyednek kinyilatkoztatnom. Elégedjék meg ezen szóval, hogy őt úgy lehet tekinteni, mint már megmentettet. Ámbár a' tigris barlangja közepén; de az még jelenlétét sem gyanithatja.“

„És ki mentette meg?“ kérdé a' grófné ismét.

„Egy ifju férjfi, ki nemcsak elszánta magát érette, hanem egészen fel is áldozta. Neve Renard Leopold.“

„Az én fiam!“ beleszólla a' tisztartó megrázóködva.

„Tehát nem csalatkoztam;“ folytatá az idegen,

„midőn én kegyedet az ifju vitéz attyának lenni véltem. Igenis a' kegyed fiját választá a' sors a' gróf megmentőjének.“

„Szerencsétlen Leopold!“ sohajtoza Chamontiné aszszonyság. „Közöljön kegyed mindent velem;“ mondá Renard végre nyugodtabban.

Elkezdé most György a' szerencsétlen attyának fija megfogattatását, Párisba való vitelét körülállásosabban beszélni. Nyugtalankodva halgatá őt a' tiszttartó, midőn az beszédjét elvégzé, így kiálta fel.

„Férjfiasan beteljesítette kötelességeit. Sokat vesztettem általa, de nyertem is, mert megelégedéssel emlékezhetem fiamra. Lefizette Leopold, a' mivel a' grófnak tartoztam. Chamonti ur egyszer életemet mentette meg, fiam az övét. Az adósság nagy levele el van tépve, teljesítve a' háladatosság szent kötelessége. Ne haragudjék kegyes aszszonyság, ha orczájimat könnyek áztatják, hisz egy olly fiúért folynak könnyeim, ki azokra érdemes.“

„Nem kell e nekem is Annát siratnom?“ félbeszakasztá Chamontiné aszszonyság, „mind a' ketten megfosztattunk gyermekeinktől, és én rossz néven vegyem e, ha kegyednek fájdalmasan esik az elvesztettnek emléke? Óh bárcsak visszaadhatnám kegyednek Leopoldot! Nem tehetnék e én valamit érte?“

„Legkevesebbet sem;“ mondá György. „Hijába lenne minden igyekezet, a' derék ifjut a' republikánusok körmei közül kiszabadítani; azonban egy esmeretlen barát annak szabadulásáért mindent el fog követni. Kegyed érte semmit sem tehet. Ha van valami izenni valója grófné aszszonyságnak férjéhez, késedelem nélkül közölje velem, mert még ezen órában elhagyom Lausannet.“

Szeretettel teljes köszöntéseket 's idvezleteket küldé a' grófné férjéhez a' követ által, 's kéréte, hogy siessen minélelőbb karjai közzé, mert Anna is elhagyta, ámbár olly nemes szándékból. Eltávozék a' követ, kit a' tiszttartó is akart követni; de visz-

szatartá Chamontiné asszonyoság, töredezett hangon Anna nevét kiáltván.

„Értem kegyedet kegyelmes asszszonyom!“ monda Renard, „sietek kivánságát teljesíteni. Elme-
gyek hazám határáig, hogy Anna nyomára akad-
hassak, talán lehetek olly szerencsés, őt kegyed
anyai szivére visszazavezetni.“

A' tisztartó egész napot ifju grófnéja részint Lau-
sanneban, részint a' környékeken való fürkésztésé-
vel töltött el. De a' legnagyobb fáradozása után
sem akadhott annak semmi nyomára is. Csak a'
második nap vége felé hallá egy zergevadástól,
hogy tegnap estve a' Jura hegység aljában egy swei-
czi leánykát látott, ki a' leírással épen megegyezett.
Nyájas rendes mozdulatai igen szembetünők voltak,
akart is vele beszédbe eredni, de az hirtelen elfu-
tott a' hegyek közzé. A' tisztartó félelemből, ne-
hogy reménytelen kinyilatkoztatásokat okozzon, nem
mert Anna után a' határon túl kérdezősködni, visz-
sza kellett tehát kellemetlen hírével Lausanneba térni.

Azon időtáj, mellyben Anna Franciaországba
visszatért, (October elején 1792) az utazással egyéb-
ként is együttjáró veszélyeket sokkal nagyobbakká
tette. A' királyság lerontása, a' nemzeti gyűlés al-
kotása 's mindenek felett azon borzasztó szeptembe-
ri mézárulás, Franciaországot sok pártra osztá, kik
egymást a' legdühösebb gyűlölséggel üldözik. Nem
csupán csak a' fővárosban, hanem hol ebben, hol
a' másik departementben, sőt még az országutakon
is elégszer véres csaták történtek. Az igazságos 's
vagyonos polgárok, ha a' kegyetlenkedésnek nem
akartak áldozatai lenni, többnyire az erdők belse-
jében kinszerítették elrejtkezni. Mert nem rit-
kán ragadtak ki egy házi atyát a' leggyalázatosabb
ürügy alatt gyermekei köréből, hogy büntetlenül
igazságosnak tetszőleg jószágától megfoszthassák.

De nemcsak szökevény polgárok töltötték el
az erdőt, hanem a' sokkal nagyobb számú ragadozó

kalandozók is, kik azokat 's az országutakat félel-
messé tették.

Chamonti kisaszszony valóban remegett is azon gondolattól, hogy hátha ilyen gonosztévők körmei közé esik, midőn a' Jura hegyeiről Franciaország virágos völgyeibe tekintete le. De a' jó atyának oltalmába való bizodalma 's nemes tette bátorságot oltának szívébe. Még egyszer pillanta azon tájra, hol Lansanne feküdt, anyyának egy csendes Istenhozzádat kiálta, siete a' határon keresztül. Dél felé egy félrefekvő gunyhóhoz ére, melly előtt egy öreg aszszony épen az asztalteritással foglalatoskodott. Anna az öregtől hűsítő italt kére, ez nemcsak megadta kérését a' nyájas sweiczi lánynak, hanem még ötet nagy készséggel az ebédre is meghívta. Kérdezősködék a' beszédes öreg Anna utjáról, ez pedig bátran elbeszélé neki, hogy ő árva lévén, valamelly nagy városban szolgálatot akar keresni, és mivel az aszszonyi kézmunkát meg lehetőszen érti, legjobban szeretne a' fővárosban, hacsak lehetséges, egy előkelő urasághoz jutni.

„No így igen jól van a' dolog;“ beleszólla az öreg. „Épen most keres a' mi uraságunk illy lánykát. De el kellene ám magadat határozni véle Párisba menni.“

„Semmit sem tesz, ugyis már régólta kívánkoztam egyszer Párist látni, és én nem is félek olly könnyen.“

„A' mint gondolod;“ mondá az öreg, „de azt mégis megmondom, hogy az én lányom okosabbám nálad, mert igazság szerint annak kellett volna elmenni; de az Isten mentsen meg attól engemet 's leányomat. Azonban minden embernek van szabad akarátja. Ebéd után elmegyek veled a' várba, bemutatlak a' kegyes aszszonyságnak.“

Vágyva várta Chamonti kisaszszony azon pillantatot, mellyben fogadónéja őt a' várba vezeté, de a' nem szünt meg egész ebéd alatt azon számtalan veszélyekről, mellyek utközben szokták mago-

kat előadni, beszélni, 's eléggé értésére adta Annának, hogy ő semmiképen sem hagyhatja jóvá szándékát. Elérkezett végre az olly kívánt óra. Anna jobban repült, mintsem ment, őtet az öreg alig követhette. Egy fertály óra mulva elértek a várhoz, mellynek aszszonya egy kevély dáma volt, ura pedig a Párisban most felállított nemzeti gyűlésnek egyik tagja és a rojalisták legdühösebb elensége 's üldözője.

Anna hájival, kimivelésre mutató köszönésével a dámát egészen meglepte, ez azonban ezen meglepést egy leereszkedő nyájassággal titkolá el. Mivel pedig Chamonti kisaszszony minden feltételre reáállt, csak hogy Párisba mehessen, az egyezés egynehány pillantat alatt mind a két részről megtörtént.

A következő reggel három katona 's két fegyverkezett inas kíséretével elhagyták a várt, és nyolczad napra minden kaland nélkül Párisba érkeztek.

Anna első szabad óráját is arra használta, hogy kitudakozhassa, hol tartatik Chamonti gróf. Ezt ugyan sehol sem tudhatta volna hamarább bizonyosabban meg, mint uрасága házánál, de félt, hogy magát elárulná, a mi ezen kérdésre könnyen meg is történhetett volna. Azon gondolattal, hogy mi módon tehetné legbátorságosabban kérdéseit, több utszán ment már keresztül. Történetből azon ház előtt ment el, hol a borzasztó tribunál gyűléseit tartotta. Épen most jött ki abból egy — szerencsétlenek csapatja, kiknek halálos ítéletét itt egynehány percz előtt olvasák fel, most a quillotine-ra vezettettek.

A kíváncsiság Annát is közelebbre vezetteté hozzájuk, ezen szegény áldozatok vétkei felől tudakozódván, megértette valakitől, hogy kivándorlottak, és noha önkényesen tértek is vissza házaikba, az új törvények szerint halállal büntetettek.

Bárcsak ez történnék minden rojalistán és az utálatos Lajoson is;“ mondá a' beszélő, „mert mindaddig, míg a' hóhér pallosa csak egyet is megszán, nem lesz nyugta Franciaországnak.“

„Mondjátok meg nekem;“ viszonzá Anna, ezen alkalmat használván, de alig titkolható remegéssel, „mellyik tömlöczben őrzik Chamonti grófot? Annyit hallottam ezen emberről, hogy addig nem nyughatom, míg meg nem láthatom.“

„Mit csacsog az a' lány Chamonti grófról?“ mondá egy nagy republikánus, „talán tréfát akarsz velünk üzni?“

„Hogyhogy?“ kérdé Anna igen megijedve. „Én csak tegnap jöttem ide, talán már szegény gróf a' halálbüntetést —“

„Van is mit büntetni;“ beleszóllának többen, „ha a' vétkes nincs fogva.“

„Ugy!“ kiáltá Anna hirtelen 's vigan, „tehát a' gróf elszökött.“

„Igenis elszökött;“ mondá az előbbi republikánus, „vagy jobban mondva, be sem volt fogva, egész nemzetet mintegy kijátszotta. De mégis csak megfogják őt valaha. Nagyon kíváncsi vagyok megtudni, mi lesz azon fiuból, ki magát a' grófnak adta ki.“ — „Óh ezt én könnyen megmondhatom;“ kiálta egy másik, „lefejezik, valamint a' grófot is lefejezték volna, ha megkaphatták volna.“

Könnyebben lélekzele Chamonti kisaszszony ezen beszélgetés alatt. Mivel meg volt atya szabaditva, teljesítve fő kívánsága. „És nem tudják kegyetek!“ folytatá egy kis halgatás után, „ki áldozta fel magát a' grófért olly nemes lelküen?“

„A' mint mondják, tisztartójának fija;“ felelé egyike a' környülállóknak.

„Leopold!“ kiáltá Anna elfelejtkezve.

„Gondolom az a' neve;“ viszonzá egy más valaki, „de hogy jössz te annak nevéhez? He! ki vagy te?“

Mentegetni akarta magát Anna, de annál na-

gyobb zavarba jött, melly minden perczenettel nőttön nőtt. Sok ember csődült öszve ezen történetre, épen a' tömlöczbe akarták hurczolni, midőn urasága feleségével együtt arra kocsikázott. Most Anna ezek neveit kiáltozá, melly nagy bámulást okozott a' környülállók közt, hogy őtet a' dáma szolgálójának nevezé, mindjárt elbocsáták, senki sem tartotta továbbá gyanusnak. Ezen vig kiáltás közt: „Éljen a' köztársaság!“ elszéledt a' csapat, Anna is elmehetett akadály nélkül.

„Örökkévaló előrelátás! melly homályosak a' te utaid;“ mondá magában hazatérében. „Én ide atyám megmentésére jöttem; te pedig ugy intézted, hogy annak megmentőjét szabadítsam meg.“

Midőn Chamonti kisaszszony hazaérkezett, elbeszélé szolgáló társnéjának előbbi kalandjait 's ki nyilatkoztatá neki, hogy szeretné azon bátor ifjút látni, mivel az azon való részvétel őtet is csaknem tömlöczre juttatá. Egész nap erről volt a' szó, és már estve tudta Anna, hogy azon hely, hol Leopold fogva tartatik, Abteinak neveztetik.

Első szünidejét ezen hely felkeresésére használta. Fájdalmas megilletődéssel szemlélgette azon falakat, mellyek közt Renard szenvedé. Alig tarthatta könnyeit. A' következő egész éjszakán azon töprenkedett: hogy jöhetne ő a' tömlöcz belsejébe, vagy legalább jelek által Leopoldnak tudtára adhatná ittlétét. Nem messze volt urasága lakása az Abteihoz. Annának volt tehát alkalmá a' tömlöcz körül járkálni 's ott minden mozdulatra figyelni. Más környülményekben 's más időben, Anna az Abtei körül sokszori járkálása hamar gyanut gerjeszthetett volna. Hanem ebben a' visszás időben egy részről épen ugy foghatott az ember valami szembetünő dologhoz, a' nélkül, hogy felfedeztetnék: valamint más részről egy legkisebb esetecske is tömlöczbe való juttatást, sőt halált is huzhatott volna maga után.

A' porkoláb magzatja, még alig 17 esztendőslányka, ki néha észrevevé a' szép Sweiczernét a'

folyosón, csudálkozék végre annak olly gyakorti megjelenésén, megkérdezé tehát egy nap ennek okát Annától. Chamonti kisaszszony kinyilatkoztatta a' kíváncsinak az igazság egy részét, midőn neki Párisnak amaz utszájában történt kalandját elbeszélé, melly miatt urasága közbenjárása nélkül tömlőczre hurczoltatott volna.

„Nincs nyugtom azolta;“ így végzé Anna beszédét, „igen szeretném azon ifjut látni, mivel pedig nekem azt mondták, hogy itt van fogva, ide járkálok néha, talán megeshetik, hogy épen ilyenkor vezetik a' vallatásra.“

„Ugy te sokáig várakozhatol,“ viszonzá a' porkoláb leánya, „az most nem halgattatik olly hamar ki, mert azt mondja az atyám, hogy most más dolga van a' gyűlésnek. És én annak örülök is.“

„Te nekem olly jó lánynak tetszel;“ mondá Anna, „mi a' neved?“

„Loizon,“ felele amaz, „és a' tiéd?“

„Az én nevem Anna;“ viszonzá emez. „Mit gondolsz kedves Loizon! ha te nekem alkalmatszezeznél egyszer ezen ifjut titkon meglátni!“

„Igen;“ — mondá a' porkoláb leánya, „én ezt megtehetném; hanem —“

„No micsoda veszélyt gondolsz e' mellett lenni?“

„Ugy szólván semmi veszélyt sem;“ folytatá a' leányzó, „hanem lásd, azon fogoly igen igen szép egy ifju, tartok ám én arra valamit, hogy neki tetszhessem, és bizonyosan tetszem is, arról nem is kételkedem. Ő egész Isten-adta nap szomoruan ül szobájában, ha pedig én délben beviszem ebédjét, és nyájasan pillantok reá, egészen felvidul, már egyszer kedves fíjának is nevezett. Minden estve kívánom szabadulását, más nap reggel mégis örülök, hogy még nálunk van.“

„Mindig kíváncsiasabb leszek,“ — mondá Anna — „ót megesmerni.“

„Jól van, elvezetlek majd egyszer;“ viszonzá Loizon, „de azon feltétel alatt, hogy te az ajtó mel-

lett állsz, és magadat a' fogolytól nem hagyod észrevétetni.“

„De miért nem?“ kérdé Chamonti kisaszszony. „Már csak megvallom;“ felelé a' porkoláb leánya, „lásd te nálam sokkal szebb vagy, és ha téged Leopold megpillant, nem lesz erántam olly nyájas.“ — „Ha azt véled, tehát csak reáállok;“ mondá Anna, „menjünk tehát.“ — „Most a' világért sem;“ kiáltá Loizon hirtelen, „most lehetetlen. Erről semmit sem kell atyámnak tudni, ez pedig csak délkor történhetik, mivel akkor kapnak a' foglyok eledelt, és én azt magam vihetem Leopoldnak.“

„Holnap tehát?“

„Igenis holnap, hanem el ne felejtsd, a' mit ígértél, mert máskép semmi sem lesz belőle.“

Megelégedve tért haza Anna az előbbi beszélgetés után, igen örült, hogy nem sokára tökéletesen meg fogja tudni, ha a' fogoly ifjúsága barátja e?

Más nap még a' rendelt óra előtt az Abteinál termett, 's új barátnéja felől kérdezősködött. Szembetűnő örömmel fogadá Loizon ártatlan szerelme tanuját, mert most mégis volt valaki, kinek szerelme tárgyáról beszélhet. Hamar elmúlt az idő, 's délkor egy inas elhozá Loizonnak Leopold eledelt, mind a' két lány a' tömlöcz belsejébe sieté. Akadály nélkül lépdeltek keresztül az örökön. Borzadással nézé Anna a' szorosan elzárt ajtókat, melyek megett a' bilincsek zöreje a' szerencsétlenek nyögésével öszveelegyedék.

„Itt vagyunk;“ — sugá Loizon vezetőjének, „emlékezz ígéretedre.“ Ő kinyitá az ajtót 's becsusza, néha mégis félve az ajtó felé a' sweiczi leány rejtezkedő helyére tekintgete, hogy meggyőződjék, valljon megtartja e ez ígért szavát.

Alig mert Anna lélekzeni, már most meg volt győződve, hogy az valóban Leopold. Aggodalom,

bubánat ült halavány vonásain, csak a' vidám Loizon tartós beszédje bírhatta őt egy kis mosolygásra.

„Vigasztalódjék az ur;“ mondá a' többek közt, „az atyám tegnap estve is kegyedről beszélt, azt mondta, hogy kegyed még sokáig marad nálunk. Az urak elsöben a' király perét akarják elvégezni.“

„Szegény Lajos!“ sohajtá a' fogoly, „te szerencsétlenebb vagy, mint én.“ „Hát szerencsétlen kegyed?“ kérdé Loizon. „Engem a' világon csak egy tehetne szerencsétlenné, hogyha kegyednek meg kellene halni, vagy —“ félbeszakasztá beszédét 's alattomban az ajtó felé pillantott.

„Jó leányka! te valóban nem akarsz halálot.“

„Óh nem, valóban nem!“ viszonzá Loizon, ismét az ajtó felé tekintve.

„De mi bajod ma neked?“ viszonzá Leopold, „olly félénkek szavaid. Talán valami szerencsétlenséget titkolsz előttem? Nyilatkoztasd ki, jó reményre már ugyis régolta nem számolok, és a' jövődönék rémjéi nem rettentők előttem.“

„Ah Leopold ur!“ felelé a' leány, „én kegyed előtt semmit sem tudok eltitkolni, ámbár reám nézve jobb volna, hogyha halgatnék. Lássá, tegnap olly esengően kért engem egy sweiczi lány, hogy neki kegyedet megmutassam, hogy nem állhattam ellent kérésének. Ott az ajtó megett áll, azért is vagyok ma olly zavart.“

„Egy fiatal sweiczi lány?“ kérdé Leopold bámulva, „és kicsoda?“ Felelet helyett előhozta most Loizon Chamonti kisaszszonyt.

„Anna!“ kiáltá Leopold meglepetve, 's lábaihoz borula. „Minden szentekre kérem kegyedet, legyen csendesen!“ félbeszakasztá őt Loizon, „óh mit cselekedtem én.“ Megragadván Anna karjait, azt erővel az ajtó felé vezeté, mellyet becsukván, teremébe sieté. Chamonti kisaszszony is követte őt oda, és meg akarta Loizont nyugtatni, de ez csak jajgatott.

„Előre képzelém én;“ sohajtozá ez, „hogy kegyed engem meg fog csalni, nem hijában kés-tem én kegyed kívánságát teljesíteni. Ah nekem kegyed igen nagy fájdalmat okozott!“

„Jó Loizon!“ mondá Anna méltósággal és nyá-
jassággal, „igazságtalanságot követsz el velem, ha
azt gondolod, hogy én szerencsédet elrontani jöt-
tem ide.

A' fogoly előttem ugyan kimondhatatlanul be-
ceses, hanem a' szerelemnél egy nemesebb szándék
érdekelletti sorsát velem. Tudd meg, én Chamonti
kisaszszony vagyok, Chamonti gróf leánya, kit el-
lenségei körmei közül Leopold maga feláldozásával
mentett meg. Mit tehetek a' nemes ifjuért egye-
bet, mint őtet viszont megmenteni. Ő nem vét-
kes, ártatlanul szenved ő a' tömlöczben. Segítsd
őt megmenteni, szíve örökké csak te érted fog
verni.“

Minden vigasztalásnál többet ért Loizonnak
ezen kinyilatkoztatás. „Te — kegyed Chamonti
grófné?“ kiálta fel ez, „és kegyed nem szereti Leo-
poldot?“

„Ugy épen nem, mint kegyed véli!“ viszonzá
Anna. „Azon hirre, hogy Párisba vitetett atyám,
azon szándékból hagytam el anyámat, hogy atyá-
mat megszabadithassam. Azonban Leopoldnak ma-
ga elszánása őtet már megmentette. Arra birt
most a' háladatosság, hogy mindent elkövessek,
ezen fiatal embert buslakodó attyának visszaadni.
A' történet, nem az isteni végzés vezetete kezeid
közzé, eltaszítasz e engem? elárulsz e? nézhe-
ted e szíved kedvesének a' schaffotra való fel-
léptét?“

„Hagyja kegyed;“ viszonzá Loizon, „ez által
csak kinjaim öregbednek, Leopold meghaljon! óh
ezen gondolat is borzasztó!“

Igyekezett ezt Anna előtte legborzasztóbban le-
festeni, ellenben pedig boldog életet igére a' hálada-
tos Leopold oldala mellett, miglen a' porkoláb le-

ánya minden szentekre fogadta Leopold szökését előmozdítani. Megelégedve távozott el tőle ezen ígérete után Chamonti kisaszszony, hogy a' merész szándék végbevételére plánumot koholhasson.

Csaknem két hónap folyt le a' nélkül, hogy valamit mertek volna kezdeni. Ezen idő alatt Anna, a' mennyire csak lehetett, meglátogatta új barátnéját. Magának a' porkolábnak is, ki őtet néha leányával találta, tetszeni látszott a' szép sweiczi leány, és megkéré, hogy többször is jöjjön el. Lassan-lassan Leopold is tudósíttatott a' két leány szándéka felől, most kezdé ő a' kis Loizont jobban szemrevenni. Annak fáradhatatlan szorgalma, hozzá való hü vonzódása, tiszta ártatlan lélekkel egyesülve, szívében eránta nagy tiszteletet gerjeszte, melly nem sokára a' legnyájasabb szeretetté vált. Kétszer fájdalmasabb volt most szabadsága elveszte, midőn clete hajnalni kezdé.

Későbbben indult Anna egyszer az Abteitől, mint egyébkor. Az éj egész várost setéségbe burkolá. Hamar akart a' kisaszszony szállására érni, hanem mindjárt első lépténél észrevette, hogy valaki őtet épen olly sebességgel követi. Hogy tehát el ne érhesse üldözője, jobban kezdé sietni, amaz pedig, hogy észrevette szándékát, halkkal tompa hangon vezetékneyéről szólítá. Megijedve álla most meg Anna, hozzája egy öreg ur közelite ezen kérdéssel: hogy Chamonti kisaszszony e ő? Ezáltal ő a' legnagyobb zavarba jött, másodszor is kérdezé az esmeretlen; de olly részvevő hangon, hogy Anna, ámbár félénken is, neki megvallá az igazat.

„Hála Isten!“ viszonzá az öreg, „tehát mégis kifürkészhettem valahára kegyed tartózkodását!“

„De talán kegyed még sem akar engem elárulni?“ susogá Anna halálverejték közt.

„Semmit se féljen kegyed;“ vigasztalá az esmeretlen, „sőt én azért jöttem, hogy nemes szándékában elősegítem. Már egynehány nap olta fürkészek kegyed után, a' nélkül, hogy alkalmat leltem

volna, kegyeddel beszélni. Kegyed nemes állása, méltóságos tekintete által jöttem azon gondolatra, hogy fürkészésem tárgyát kegyedbe keressem. Kegyednek az Abtei gyakorti meglátogatása szemembe tünt, 's nem csalt meg reményem. Egynehány hónap olta Chamonti gróf azon várában tartózkodik, melly mellett csaknem elfogattatott. Azt kevés nap mulva veszély nélkül elhagyhatja, kedves feleségének karjai közzé siethet. Megtudta általam, melly szándékkal jött kegyed ide, és áldja leányát, ki magát attyáért fel akarta áldozni. Nem hagyta ugyan a' sors kegyedet ezen dicső érzésben részesülni, hanem épen illy becse lehet ezen érzésnek is, attya megmentője szabadulását elősegíteni. Camill fiam által, ki itt tartózkodik, mindenről tudósittattam, a' mi a' fővárosban történt, és azon követ, kit én a' végre küldtem kegyed anyához, hogy férje nálam létét jelentse, tudósított kegyed Párisba való utazásáról. Nem esmerem ugyan jól kegyed szándékát, hanem kétlem, hogy a' kisaszszony azt maga kivihesse. Parancsoljon tehát velem, mikor és hol lesz reám szüksége."

„Nemes férjfiu!“ kiáltá Anna, „hogy nevezzem kegyedet? hogy háláljam meg ezt kegyednek?“

„Lassan, lassan kisaszszonyom!“ félbeszakasztá az idegen, „ne hagyjuk az időt szavak közt elmúlni. Fogjunk a' dologhoz. Kegyed épen most jön a' tömlöczből, hol a' szegény Leopold sinlődik. A' porkoláb leánya kegyednek barátnéja, lehet e abba a' leányba bizni?“

Most felfedezé Anna, hogy Loizon és a' fogoly egymással barátságos környülményben vannak. Sőt Loizon a' velek való elszökésre is kész. Egynehány pillantatig gondolkozék az öreg, ekkor megkéré Annát, hogy holnap estve ezen időtájban várakozék itt reá, ezután hirtelen elsiete.

Más nap Annát szorgos foglalatosságai megakadályoztaták az Abteihoz való menetelre, hogy bártnéját a' történekről tudósíthatta volna, csak alkonyodáskor hagyhatta el a' házat. Az esmeretlen készen várta már a' kijelelt helyen.

„Várva vártam kegyedet;“ kezdé látható örömmel. „Jöjjön kegyed csak hamar, tegnap olta hihetetlen dolgot végeztem; egy szivet lágyítottam meg, mellyet ugyanis csak a' kegyetlenség keményíthete meg, de annak belsejében egy nemes szikra hamvadott, mellyet nekem — ifjusága barátjának — volt szerencsém feléleszteni. Leopold még ezen órában szabad lesz!“

„Lehetséges e ez?“ kiálta Anna meglepetve.

„Meg vannak minden készülétek téve;“ mondá az idegen, „még ma itthaghatjuk Párist.“

Az utolsó szavaknál az Abtei előtt állottak. Anna a' segedelemhezó angyalt Loizon atyához vezeté.

„Hogyhogy!“ kiáltá ez, midőn az esmeretlent észrevevé, „kegyes ur ezen szerencsétlenek laktában? Szemeiből olvasom, áldást hoz kegyed megjelenése ezen házra.“

Felelet helyett amaz kebléből egy irást huza ki, 's átnyujtá a' porkolábnak, ki azt futólag elolvasá, 's alig pillantá meg az utóírást 's nevet, kezébe veve egy kötet kulcsot 's az ajtó felé sieté.

„Mit jelent ez?“ bámulva kérdezé Loizon Chamonti kisaszszonyt. „Szabad lesz Leopold;“ viszonzá Anna, „ezen nemes férjfiu mindnyájunkat boldoggá tesz.“

„De mi lesz én belőlem?“ folytatá Loizon egy kis vártatva, kinek a' környülmények hirtelen fordulta most nyilvánossá lón. „Annak mindjárt végére járhatunk;“ viszonzá az esmeretlen, „ha a' szabad Leopold véleményei azok, mellyek a' fogolyé voltak, ugy magam leszek attyánál ezen csinos kasesók kérője.“

Leopoldnak 's a' porkolábnak belépte félbesza-

kasztá a' beszélgetést. Néma érzéssel omlott az ifju Renard az esmeretlen lábaihoz: „Atyám 's barátom!“ kiálta végtére, „tehát kegyednek köszönhetem szabadulásomat?“

„A' Mindenható után igenis nekem, de minekelőtte ennek örülnék, felelj kérdéseimre.“

Halkkal tovább folytatá beszédét. Ekkor Leopold kezét tüzesen megragadván, ezt mondá: „Igenis atyám! én őtet tiszta szivemből 's hiven szeretem.“

„Jól van tehát;“ viszonzá az öreg ur, megfogván a' két fiatal kezét, és a' porkoláb elejibe állván, így folytatá beszédét: „Két szerelmes esedezik kegyed áldásáért.“

Csudálkozva állott ezen jelenetre Loizon atya. Chamonti kisaszszony pedig kevés szóval megmagyarázta neki a' megfoghatatlant.

„Én alig esmerem ezen ifjut;“ viszonzá a' porkoláb, „és én a' világon legkedvesebb kincsemet, Loizont adjam neki?“

„Én jót állok ezen ifjuért;“ mondá az öreg ur, „'s tökéletesen meg vagyok a' felől győződve, hogy ez boldoggá teszi kegyed leányát. Áldja meg kegyed ezen szövetséget, melly rettegések közt kötött, örömek közt fog végződni.“

Most a' két szerelmes fejére tevé a' porkoláb kezeit 's őket szívéhez szoritá, és halkkalsirt. „Ah!“ felkiálta fájdalmasan, „én nem válhatok meg te tőled.“

„És mégis meg kell válni;“ viszonzá az öreg. „Szabad ugyan Leopold; de őneki tüstént el kell hagyni Francziaországot. Nem akarják vétkesnek tartani; de nem is akarják nyilvánosan felszabadítani.“

„Ne késsék kegyed tovább leánya boldogságát előmozdítani. Ki tudja, nem látjuk e meg mindnyájan ismét egymást? Láthatatlan karokkal, homályos utakon vezet minket egy felsőbb hatalom az örök világhoz. Így kellett Leopoldnak a' tömlöcz setétére leszállni, hogy ott élete boldogságát találhassa. Így kell most kegyednek leányától el-

válnia, hogy a' viszonzlátás égi örömeit érezhesse. Most Renardhoz fordulván, így szólla: „Fogadja kegyed ezen irásokat, mellyek kegyed bátorságára megkivántatnak. A' hozzá tett váltólevelek uti költségre valók, a' mi megmarad, azt ugy tekintse kegyed, mint Loizon jegypénzét.“

A' porkoláb csak egy szives Isten-hozzádat tuda kizokogni. Az idegen pedig az utra indulókat házához vezeté, hol már egy kocsi készen várta őket az utra.

Itt az idegen ezen szavakkal, atya emlékezetére Annának ujára egy gyűrüt dugta: „Ezt olly zálognak tekintse, mellyel kegyed szorosabban köttetik hozzám.“ Elindultak; midőn a' nap a' téli égen felkelt, Páris már messzse hátra maradt.

Csak dél felé egy nem igen nevezetes falunál álltak meg. Midőn Leopold a' kocsiból kiszökék, elsőben is György tűnt szemébe, kinek oldala mellett, véle nagy beszédbe eredve, egy ifju férjfiu állt. Ez most nemes méltósággal közelite az ifju Chamonti grófnéhoz 's megkéré, hogy őtet hoszszu utjára utitársnak fogadja el.

Megzavarodott Anna ezen szavakra, Leopold nem foghatá meg, mit véljen ezen ajánlásról.

„Bátran elfogadhatja kegyetek ifju uramat;“ mondá most György közelebb lépven. „Kegyetek megmentőjének fija, bizonyosan előrevigyázással, hiven fogja kegyeteket kísérni.“

„A' mi nagy lelkü jóltévőnk kegyed atya?“ kiálta most Anna, „örömet kegyed kezeire bizom magamat.“

Bevezeté Camill a' vendégeket a' házba, mig ezek némelly eledelt vettek magokhoz, azalatt György intézeteket tett az ut további folytatására. Fél óra mulva ismét kocsira ültek.

Harmadik nap estvéjén egy félrefekvő hegyvár mellett álltak meg, mellyet minden oldalról magas sziklák, megmérhetetlen örvények vettek körül. Csak egy keskeny ut vezetett a' jól bezárt

kapuhoz. Camill az ifju grófnét karjánál fogva felvezeté a' lépcsőkön 's ezt mondá: „Itt kegyedet más kísérőnek kell átadnom.“

„Mit?“ viszonzá a' kisaszszony, „kegyed minket el akar hagyni?“ — „Nem;“ — felelt Camill 's egy ajtót nyitá ki. Ki irhatja le Anna örömét, midőn atya jöve elébe. Az ifju Renard is örömmel közelite most, 's egészen meglepetett a' nem reménylett viszónlátáson. Mint fiját karolta most át a' gróf Renardot, és fenszóval megvallá, hogy életét Isten után csupán csak az ő bátorságának köszönheti. Most egy magyarázgatás a' másikat követte, így beszélé el Chamonti ur is, hogy csak tegnap ért ezen sziklavárba, minekutána már több hónapot a' csendes magányban, nemes megmentőjének a' Vienne partján lévő várában töltött volna.

Midőn a' kocsi ismét készen álla.

Megkéré most Camill a' kivándorlókat, hogy ne veszítsenek több időt.

„Kegyed élete kétségkívül meg van mentve;“ — mondá ez. „Hasonló szorgalommal fog atyám igyekezni, kegyed jószágait — a' mennyire csak lehet — megmenteni, kegyednek hazájába való visszautazására szabadságot nyerni. Azon nap, mellyben kegyednek ezen örvendetes hirt vihetem, életem legboldogabb napja lesz. Addig is legyen gróf ur boldog, emlékezzék néha rólam is.“

Mindnyájan megköszönték az ifju szivességét, 's örömtelve ismét tovább indultak.

Szomoruan ült Chamonti grófné teremében 1792-dik esztendőnek utolsó napján. Lehetetlen volt minden fürkészés mellett is Anna tartózkodását kitudni. Azon első hir olta férjéről sem hallott semmit is, már kételkedett egy darab idő olta annak valóságán is. Még soha sem fájt szive úgy, mint ezen estve. Mivel az a' szokás uralkodott familiájá közt, hogy az esztendőnek kezdetével egyik a'

másikat ajándékkal örvendeztesse meg. Elsőben kellett nem éreznie ezen gyönyörűséget. A' nélkül, hogy csak egy rokon szívet is szoríthatna kebléhez, szomoruan néze a' szerencsétlen jövődőbe.

Homályosan leége a' gyertya fenéig, homályosan, mint jövő napjai. Most lépések közelgeté-
nek tereméhez, szokatlanul rántatott ki az ajtó. Chamonti ur és leánya beléptek. Egy pillantat! a' grófné elveszettnek tartott férje szíven feküdt.

„Nem álom e ez?“ kiáltá a' grófné, „valóban ti vagytok?“

„Ismét neked visszaadva,“ felelé Chamonti ur leányával együtt.

Nagy örömmel lépe most a' tisztartó is be, kit Leopold és Loizon követtek.

„Én sem vagyok kevésbé gazdag, mint kegyes grófné;“ kiabálá ez, „nemcsak fiam van meg ismét, hanem általa leányom is lesz.“

„A' világon a' legnemesebb lány;“ félbeszakasztá Anna, „megérdemli, hogy kegyed leánya legyen, megérdemli, hogy mindnyájunktól szerettség.“

Most kevés szavak által a' grófné és a' tisztartó tudósítottak a' multakról.

„Idvez légy!“ mondá az öreg Renard, megfogván Loizon kezét, „tisztá szivemből megáldlak.“

„És sokszori áldás az esmeretlen emlékének;“ hozzá tevé Chamonti gróf, „ezer áldás reája, ki mindnyájunkat olly barátságosan vezérlett!“

„Igenis köszönet és áldás!“ viszonzák Anna és Leopold, öszvetett kezeiket az ég felé emelvén.

ELVÉNYI JÓZSEF,

Jövendőlés.

Lesz olly idő — bár sokára, — mellyben a' még magyarul Éneklő fők homlokára — borostyánág kanyarul.

BARRA.

Szenvedelmem.

Nem zeng vélem bájteremtő szavad,
 Bummal vegyül a' korenyészet;
 Elhagytál engemet, 's azolta vad
 Telet váltott a' szép természet;
 Édes leány! bár képzelésedben
 Viszszanéz a' nyugalom felém,
 Ah reménnyel telt ölelésedben
 Miért lehelsz több mérget belém!?

Emlitlek én, ha kél a' nap, 's édes
 Malaszttal lép kinom elébe,
 Emlegetlek, ha örömbeszédes
 Ének csattog a' völgy ölébe;
 Habár borult egem, emlegetlek,
 'S ohajtanám, hogy légy itt velem,
 Oh ha tudnád, én miként szeretlek,
 Nem hagynád szenvedni kebelem!

Ha vágyaim szebb céljokat érnék,
 'S a' sors éltem boldoggá tette,
 Én az egetől akkor kit kérnék?
 Ki lehetne kedvesebb, — mint te?
 Ha a' Mindenható szózat engem
 Szólit, 's poromat felköltötte,
 Ha kedvesim nevét előzengem:
 Ki lehetne kedvesebb, — mint te?

De vesztésem minden óráin buval
 Költi fel szívemnek reggelén,
 'S e' megmaradt emlékkoszorúval
 Nem vigadsz az ifju kebelén;
 Csak nevednek mindenhatósága
 Fog élni szerelmem hantjain,
 Ha választásodnak boldogsága
 Lezeng az angyalok lantjain! —

ÁRVAFFY BÉLA.

Magyarország földének 's a' hozzá tartozó tartományoknak történetei, a' legrégebb időktől fogva Sz. István királyig, rövideden előadva.

(V é g e.)

Dácia történetei.

Dácia határainak leírásában nem egyeznek meg a' régi földleirók: Strabo és Dio Cassius azt írták, hogy a' Dácusok a' Dunának mind a' két partján laktak; az utolsó egész a' Haemus hegyig elterjeszté őket, melly szerint a' Moesiabelieket is Dácusokká teszi. Ptolemaeus Moesiával öszvevéve, szélességét a' Scodrus *) hegytől fogva a' Carpathus hegyekig 3500 stadiumra, hosszát pedig a' Duna éjszaki hajlatjától fogva a' fekete tengerre fekvő Pterum nevű hegyfokig 5000 stadiumra teszi. Mivel azomban minket most csak a' tulajdonképen való Dácia érdekel, tehát azokat a' határokat kell bizonyosan tudni, mellyek Trajanus idejében huzattak. Ezek a' Carpathus hegyeitől fogva a' Dunáig, a' Tiszától fogva pedig a' Tyras (Dniester) vizéig terjedtek el: következésképen a' mostani Magyarország egy részét, egész Erdélyt, Oláh- és Moldvaországot 's Bessarabiát foglalta magában. — Dácia fekvésére nézve felosztott Ripensis Dáciára, melly a' máj Magyarország 's Havasalföld egy részét; Mediter-

*) A' máj Argentaro, Bulgaria 's Macedonia között.

ranea Dáciára, melly a' mái Erdélyt; és Alpestris Dáciára, melly a' mái Moldva és Havasalföld többi részét foglalta magában.

Valamint egyéb nemzetek legrégibb történeteit világosan nem lehet tudni: ugy a' Dácusokét sem; a' mi keveset pedig tudhatunk is, a' rólok való tudósítások igen el lévén szórva, azt is hol egy, hol más régi írónál apródonként alig lehet öszveszedni egy egészbe. A' mennyire által lehet azon homályon hatni, melly Dácia legrégibb történeteit fedi, azt huzzák ki a' történetírók, hogy fejedelmei voltak, kik az országot igazgatták. Ezen fejedelmeknek sem bizonyos törvényeit nem tudjuk, sem pedig azon rendet, melly szerint egymásután következtek; hanem a' mennyire ki lehetett nyomozni, neveiket 's viselt dolgaikat töredékképen előadom. — Jornandes azt írta, *) hogy a' Dácusok legelső királya Zamolxis volt, ugyanebben megegyez Herodotus is; **) sőt azt hagyta róla emlékezetben, hogy Pithagoras philosophussal Zamolxis Egyiptomba ment tanulni, honnét visszatérvén, a' Geták és Dácusok királyává lett, a' kik őtet Isten gyanánt imádták holta után. Zamolxis Krisztus urunk előtt 1402 élt. — A' Dácusok másik fejedelme Gothilás volt, ki Jornandes ***) szerint Filep macedoniai királynak, Nagy Sándor attyának olly jó barátja volt, hogy Medopa nevü leányát annak feleségül adta. — Sarmis; e' felől azt írták, hogy az özönviz után 1971 esztendővel élt 's Nagy Sándorral hadakozott: ez építette a' most ugy nevezett Hátszeg vidékén ama' hires Zarmis-Zegethusa városát, mellyet későbbben megvévén Trajanus, Ulpia - Trajánának nevezteett. — Sitalk, a' ki Nagy Sándor után élt és Odessum felett Perdiccasal, Nagy Sándor unokájával hadakozott. — Be-

*) Cap. II.

**) Libro IV. pag. 290. 292. 293.

***) Cap. X.

riosta vagy Boeribista, a' Rómaiakkal hadakozott, de azoktól megveretett, 's a' harczon maga is elesett, mellyből a' lett, hogy ekkor a' Rómaiak Dacia Ripensist elfoglalták. E' felől ugy vélekednek némelly irók, hogy Krisztus urunk születése előtt 82 esztendővel élt. — Ettől az időtől fogva a' Dácusok historiája világosabb 's bizonyosabb kezd lenni. Julius és Augustus imperatorok idejében, 's Krisztus urunk születése előtt két esztendővel. Kotison, a' Dácusok akkori királya, a' Dunán általköltözvén, Thraciát elpusztította, 's Augustus császárt annyira megszorította, hogy az leányát is Kotisonnak ígérte feleségül, — Svetonius szerint *) — mellyet a' midőn Augustus teljesíteni nem akart volna, Antonius részére állott, 's a' római birodalomnak sok kárt tett. **) Ezen hadakozás alkalmatosságával irta Horatius ezen verseit:

Pene occupatam seditionibus
Delevit urbem Dacus et Aethiops;
Hic classe formidatus, ille
Missilibus melior sagittis. ***)

Florus ****) pedig ezen dologról így ír: Daci montibus inhaerent, Cotisonis regis Imperio; quoties concretus in gelu Danubius junxerat ripas, in Pannoniam et Maesiam decurrere solebant et vicinia populari. Mellyből a' lett, hogy Augustus a' Dácusok ellen a' Duna mellett az ugy nevezett praesidiumokat állította fel. Ezekből ugy látszik, hogy a' Rómaiak a' Beriostatól elvett Dacia Ripensist idővel ismét elvesztették.

Hogy a' Dácusokat Augustus még jobban megzabolázhassa, Cornelius Lentulust, utóbb pedig Vibius consult erős sereggel Kotison ellen kül-

*) In Aug. Cap. XXXVI.

**) Horat. C. L. IV. Oda 13.

***) — — C. L. III. Oda 6.

****) Libro IV.

dötte, kik a' Dácusokat meg is verték, 's elejtvén a' harczon három dáciai fejedelmet, a' Dácusokat a' Dunán általverték és Rómát a' Dácusoktól volt félelmétől megmentették. Erról a' győzödelemlről Maecenashoz Horatius így írt:

Mitte civiles super urbe curas,
Occidit Daci Cotisonis agmen. — *)

Ettól az időtől fogva a' Dácusok csendesen viselték magokat egy darabig Comosicus és Corillus királyaik alatt, de lassan lassan vérszemet vévén, a' római birodalmat ismét háborgatni kezdték; sőt még mélyebben behatottak a' Rómaiak földére, mint valaha az előtt, de Tiberius, Cajus Caligula, Tiberius Claudius, Vespasianus és Domitianus császárok nem igen állhattak nekik ellenek. Leghatalmasabban viselte pedig magát Florus szerint **) Diurpán vagy Dorparcus királya a' Dácusoknak Domitianus császár alatt, kinek seregeit Oppius Sabinus consul, azután pedig ismét Cornelius Fuscus praefectus cohortum praetorianarum vezérlések alatt csaknem egészen eltörlötte. Mindezekből a' lett, hogy Domitianusnak Dorparcustól nemcsak a' békességet kellett nagy summa pénzen megvásárlani, hanem még nagy adót is fizetni: ez a' dolog K. u. sz. után 90 esztendővel történt. A' Nerva halála után császárságra felemelkedett Ulpus Trajanus végre megboszszullotta a' sok elesett római legiók vérét, 's a' Rómaiak becsületét ismét helyreállította. Trajanus a' Dácusoknak ígért adó megküldése helyett hadat üzent, 's azokat a' Dorparcus után következett Decebalus király vezérlése alatt K. u. sz. után a' 101-ik esztendőben, a' ma ugy neveztetett Keresztesmezőn Thordán tul igen megverte, seregeiket széljelüzte;

*) Libro III. Oda 8.

**) Libro IV. Cap. 12.

azokat a' Rómaiak hatalma alá hajtotta, 's reájok adót vetett. Az ütközet helyét az ittlakó Oláhok ma is Prát-de-la Trajan-nak nevezik. Trajanusnak ez a' győzödelme igen sok vérbe került: olly nagy számmal voltak a' sebes római katonák, hogy, nem lévén elég ruha a' sebek bekötésére, Trajanus a' maga imperatori bibor palástját szaggatta széljel, 's annak darabjaival köttette bé a' sebeket. Az ütközet után először Tarmis városát — mellynek helyén a' mái Károlyvár fekszik — azután pedig Zarmisegethusát a' királyok lakóhelyét vette meg. Ezen ütközet után mintegy két esztendeig csendesen viselte magát Decebalus; de végre meghallván, hogy a' Rómaiak Ulpus Trajanust ezen győzödelméért Dacicusnak nevezték, annyira megboszszankodott, hogy a' Rómaiak ellen ujra feltámadt, mellyért Trajanus seregeivel ujra bement Dáciába; Zarmisegethusához érvén, azt üresen találta, mivel azt Decebalus elhagyta. A' Dácusok minden módon szaporítani igyekeztek seregeiket, de midőn látta Decebalus, hogy mégis a' Rómaiak győzödelmeskedtek, néhány Dácusokat Trajanus seregébe küldött által, hogy a' császárt orozva öljék meg; kitudódván azomban a' dolog, Decebalus méreggel megölte magát. Ezen dolog emlékezetére Pannoniában a' római sereg illyen epigrammalis felirást csinált:

Ubi eras Rhamnusia, ubi eras.
Quantum abfuit ne Roma lugeret.
Sed vivit Trajanus.

Decebalus fejét Rómába vitték, testét pedig Decidávában temették el.

E' szerint vége lévén a' Dácusok birodalmának, Dácia római provinciává lett, mellyet Trajanus uj coloniákkal töltött meg, hogy a' Dácusokat zabolán tarthassa: ezen céljokat elérték ugyan a'

Rómaiak, de ezzel a' külső népeknek Dáciába volt hecsapkodásaitól meg nem menthették. Már M. Antoninus Caracalla idejében kezdtek Dáciát háborgatni a' Barbarok, de még nagyobb veszedelmére voltak a' Gothok, — kiket a' három Gordianus, a' két Philippus, Trajanus, Decius és Herennius Hetruscus Moesius császárok alig tudtak attól megtartóztatni, hogy a' római birodalom szélein be ne nyomuljanak. Minekutána azonban a' birodalom hatalma alább kezdett szállani, Hostilianus, Trebonianus, Volusianus, Aemilianus, Valerianus és Galienus császárok alatt annyira előrenyomultak a' Gothok, hogy már Dáciába is bekezdettek csapkodni; végre annyira kiterjedtek, hogy mind Dáciát, mind pedig a' római birodalom többi tartományait elfoglalták volna, ha Claudius császár K. u. sz. után a' 268-ik esztendőben nagy sereggel Dácia szabadítására nem menvén, őket kegyetlenül meg nem verte volna. *) Ezen győzödelméért Claudius, Gothicus nevezetet nyert.

A' Gothokat ezen veszteség nem ijesztette meg, mivel kevés idő alatt magokhoz jövének; K. sz. után 275-ben Aurelianus császársága alatt ismét beütöttek Dáciába, a' honnét Aurelianus minden római legiókat 's a' coloniák nagyobb részét Moesiába általvitte, nem lévén elegendő ereje arra, hogy ellenek álljon a' Barbaroknak, sőt, hogy tőlök bátorságban maradjon, ama' — még ma is híres — pons Augusti-t, mellyet Trajanus készítettett, elrontatta. **) Ez a' császár a' Ripensis Dáciában született.

Ettől a' szerencsétlen időponttól fogva, Dácia egyik nemzet kezéből a' másikéra szállott. A' Gothok, kik a' Visigothus, Ostrogothus, Gepida és Vandalus nevezetek alatt több nemzetségekre elsza-

*) Eutropius Libro IX. Cap. 8.

**) Ugyanott Cap. 9.

kadoztak, egymás után mind beütöttek Dáciába. Galerius császár, ki a' Dacia Ripensisben született, nem menthette meg hazáját, noha nagy és vitéz katona volt, sőt sirját is itt találta: csak Nagy Constantinus császár hódoltathatta meg őket, megvervén a' Gothokat és Vandalokat Nicopolisnál.

Igy lévén a' dolgok, a' Hunnok beütöttek Dáciába 's azon népeket, mellyek azt azelőtt már elfoglalták, mind meghódoltatták; de ezek sem bírhatták soká, mert Attila halta után magok között öszveveszvé, ellenek feltámadtak az általok elnyomatott Visigothok, Ostrogothok és Gepidák, 's azokat Dáciából végképen kiverték, ámbár a' Hunnok még azután is akartak visszamenni Dáciába, de mind hijában.

Ezen zürzavarok folyamata alatt Dácia, kivált a' Ripensis Dácia, Nicetas görög püspök térítésére a' keresztyén hitre állott. Ugyanezen időtájban, az itt maradt római coloniák és legiók maradékai is Keresztyénekké lettek.

Illyen viszontagságok között mult el a' negyedik század K. sz. után, sőt még az ötödikből is huszonöt esztendő, a' mikor a' Longobardok Dáciát elfoglalták, onnét pedig Pannoniába általmentek, honnét az Ostrogothokat kiverték. Ezeket kevés idő múlva az Avarok követték, kik 553-ban az Ister vize torkához megérkeztek 's Pannonia felé igyekeztek. Alboin, a' Longobárdok akkori királya az Avarokkal öszveszövetkezett, kikkel együtt a' Gepidákra rohant, azokat meggyőzte, 's az Avaroknak segítségek jutalmául Dáciát egészen általengedte. Mindezek a' dolgok olly hamarsággal estek meg, hogy Konstantinápolyban I. Justinianus császár a' Gepidák veszedelmét elébb meghallotta, mint az Avarok nevének hírét.

Dáciát az Avarok tovább birták kétszáz esztendőnél, melly idő alatt mind a' napkeleti birodal-

mat, mind a' velek szomszéd nemzeteket el nem mulatták háborgatni. Heraclius császár alatt a' Persák társaságában Konstantinápolyt ostromlották, azután pedig egész Bavoriáig, vagy a' mint akkor nevezték Bojoariáig elterjedtek, mellyet akkor Nagy Károly császár birt. Ez a' császár 790-ben ellenek hadat indított 's őket megverte, Pipinus pedig, a' császár fija, egész Pannoniát és Dáciát a' Dunától és Marostól fogva az Olt vizéig elvette tőlök, 's minden helységeiket és erős váraikat, mellyeket Rhyngeknek neveztek, elpusztította. Hogy pedig az Avarokat annáljobban zabolában tarthassa Nagy Károly, Pipinus Tétellel általellenben egy várat építtetett, mellyet Francovillának nevezett, Dácia Ripensisnek pedig az a' része, melly a' Francusok hatalma alá került (a' mai temesi Bánát) Francarionnak mondatott.

Nagy Károly császár halála után ezeket a' vidékeket a' német császárok birták, kik azokat nem védelmezhetvén illendőképén, lassan-lassan a' Morvák foglalgatták el, 's a' melly darab földet a' Carolingusok alatt Francarionnak neveztek, azt most horomi herczegség neve alatt, különös herczegséggé változtatták, mellynek parancsoló ura Morisenum városában lakott, melly későbbben Csanád vagy Sunád herczegről Csanádnak neveztetett.

Ezen Csanád unokája alatt foglalták el a' Magyarok a' horomi herczegséget 896-ban. *) — Ettől az időtől fogva ezt a' darab földet, Kund magyar kapitányról — a' kinek igazgatására bizta azt Árpád — Kund kapitányságának nevezték; de ezen nevét sem igen soká viselte, mivel Geiza 's ennek fija Sz. István alatt, az ország vármegyékre osztatott fel: de, hogy az ebből a' tartományból lett vármegyék akkor mindjárt micsoda nevezeteket nyertek, arról halgatnak az írók. Annyi bizonyos, hogy ez a' tartomány nagy zürzavar-

*) Béla király nevezetlen iródiákja. Cap. XLIV.

ban volt, 's a' benne lakott hatalmasabb urak igen rosszul viselték magokat, melly zürzavarnak hogy véget vessen Sz. István király, oda nagy sereggel nyomult be, 's ott megtámadta és meggyőzte Actom nevü hatalmas fő embert, a' ki Csanádot a' körülötte feküdt földdel együtt bírta. *)

MINDSZENTHY ANTAL.

Az én sirversem.

Jámbor utas! erre járván,
Kérded: ki nyugszik itt,
'S harcza után ide kit
Zárt a' sirásó illy árván?

Egy szív! mellyet tavaszkorában
Tüneményes istenálmokkal
Ölelt az élet hü karokkal,
Tépve hamvadoz most porában!

Tapasztalt sok viszontagságot,
De a' földi haszontalanságot
Bajai felejtésével
Felcserélvén — már nem sohajt,
Megsiratást nem — nem ohajt, —
Tanulj itt — 's léted képével
Jámbor utas! menj békével! —

ÁRVAFFY BÉLA.

*) A' Dákokról derék értekezés van a' „Felső-Magyarországi Műnerva“ 11-dik negyedének 18-dik száma alatt, a' 213—224-ik lapig.

A városi gyermek és a dió.

Egykor kiment a' városon
 Nevelkedett simult fiu
 Az atyja kültelekjeit
 Megnézni. Sok gyümölcsfa volt
 Imitt amott a' telkeken.
 „No jóllakom gyümölcsessel itt!“
 A' gyermek így gondolkodik,
 'S egy szép diófához szalad,
 Mellynek gyümölcskopácsait
 Nem esmeré. „Valljon minő
 Gyümölcs ez?“ így töprenkedik.
 Megkóstolá. „Juj! melly fanyar!“
 Kialta, 's a' fához csapá.
 Hát erre zöld kopácsiból
 Kigördül a' diógyümölcs.
 „Ni! lám dió ez, 's én bohó
 Még meg sem esmerem: holott
 Kedvellem a' belét nagyon.
 De megrakom sipkám, zsebem
 Belőled, édes jó dióm!“
 Így szólva felkapaszzkodott
 A' fára, 's a' diószedés
 Között magában így beszélt:
 „No! lám minő rossz és fanyar
 Ezen gyümölcsnek külseje:
 A' béle meg melly kellemes!“ —
 Ezt észrevette a' dió,
 'S hozzája ezt sugá: „Fiu!
 Tudd meg, hogy ember is vagyok,
 Kinek fanyar külső színe;
 De benne jó szív 's értelem
 Lakik. Mivel tetszik neked
 Gyümölcsöm; ámbátor fanyar
 A' héja: a' vad külsejü
 Embert szeresd, ha szíve jó;

Mert a' valódi bölcs kemény
 Héju gyümölcs, mint én vagyok:
 De szive, mint nékem, szelid.
 Tovább megy, és szilvát szakaszt
 A' gyermek, és megkóstolá.
 „Lám ez be jó! majd feltöröm,
 Tán jó leszen majd béle is.“
 Feltörte a' kemény magot,
 'S megkóstolá. „Juj! be gonosz
 A' szilva belsején.“ Imigy
 Szóll: „Szilva, melly jó vagy magad,
 Olly rossz beled. Hogyan van ez?“
 „Barátom! a' kinek mi kell,
 (A' szilva erre így felel)
 „Válaszsa meg jól; én nekem
 Külsőm gyümölcs, 's méreg belem.“
 Elhalgat erre a' fiu
 'S a' két gyümölcsből oktatást
 Vett, és az ember külsejét
 És belsejét vizsgálgatá.

* *

A' külszin, ámbár jó legyen,
 Belőle jóra nem szabad
 Következést csinálni, és
 Bár venni hasznát illik is,
 De csak tovább nyomozzuk azt.
 A' külszin, édes olvasóm!
 Megcsal, tovább 's beljebb tekints!

LENCSES.

Elmés mondás.

IV. Filep spanyol király, egy tartományát a' má-
 aik után elvesztvén, magát Nagy Filepnek nevezette.
 Medina-Celi János Lajos herczeg, a' ki az egész Oceanus
 fő kapitánya és statustanácsos volt, erre egy más udvari
 fő urhoz így szólott: „A' mi urunk éppen olyan, mint a'
 lyuk, mert az is, mennél többet vesz el, annál na-
 gyobb lesz.“

M—y A.

A Berezina hidja Studziankánál.

Borzasztó jelenetek az 1812-iki francia-orosz háboruból.

Victor francia marsall 1812-iki November 28-kán estteli kilencz óratájban hagyá el az egész nap védelmezett studziankai tetóket, 's oda csak még ezer embert rendele, kik a' Berezina hidját utolsó csepp véreig oltalmaznák. Ezen utóórsereg a' lehetetlenségig iparkodék megmenteni, a' többi után vonulandó, hanem a' kemény hidegtől elgyé- ritett 's a' tábori butorokat elhagyni nem akaró sokaságot; de Victor katonáji hősbátorságokat hi- jában pazarolták. A' felbomlott sereg nehéz töme- gekben boritá el a' folyam partját, hol szerencsét- lenségre azon töménytelen sok szekeret, taligát és mindennemü eleséget találá, mellyeket a' hadkö- zépnek, a' November 27—28-kai áltmenetelkor, hátra kellett hagynia. A' már szerencsésen tulha- tottak követőji hirtelen, soha nem sajditott gazdag- ságok birtokába jutának. Hideg és nyomoruság semmisítette meg téterejeket, és csak nyugalom, meg kevés óranyi álom vala e' szerencsétlenek egyedüli szüksége, egyedüli kívánsága. Azért az üres tanyákba beszállottak, sátrokat ütöttek, tüzet raktak mindabból, a' mi kezekbe akadt, a' lovak dögtesteit megették, a' szekerekről és taligákról el- ragadozott szövetekkel és bőrrrel betakaróztak, 's a' helyett, hogy utjokat folytatták és háborittatlanul éjszakának idején a' Berezinán áltmentek volna,

aludtak. — E' sanyaru katonák tehetetlenségét csak azok képzelhetik el tökéletesen, kik ama' meszszerjedő hősivatagokat bejárták. Az ő italok, ágyok, eledelek több nap olta hónál egyéb nem volt. Néhány fagyos répa, egy marok liszt, vagy egy darab lóhus már irigyelhető csemegék valának. — Így értek tehát az elkésettek, éhség, szomjuság, fáradtság és nyomoruság által elerőtlenítve a' Berezi-na partjához, hol fát, eleséget, tüzet, sátrokat, — rövideden szállást és táplálékot találtak. Studzianka falu épületei fenekig szélt valának bontva 's a' sikra lehordva. A' megfutamodott seregtől elmaradtakkal egy rögtön támadt várost ábrázolt, az inség városát, jobbat mégis, mint odakin a' vérázttata jégmezők. E' téres lázárlak, *) hol elfojtott néma fájdalom uralkodék, husz órahoszat tartott. Lakosai — bár temérdek számuak — egy érzésben osztoztak: életunalom- és nyugalomvágyban. —

Azonközben az Oroszok bal szárnya szüntelen lövöldözte ezen homályos 's a' havan meszszerjedt tömeget; de a' lehulló tekékkal nem sokat gondoltak a' félfagyottak. Megvetették ők az ágyu gyilkoló sugárát, mert ez ugyis legfeljebb betegeket és haldoklókat érhetett. Szakadatlanul jöttek az elmaradozottak újabb csoportjai; vándorló halottak, kik tüztől tüzre jártak egyenkint, helyet koldulni, többnyire erővel utasítottak vissza, aztán újra egyesülvén, hajlékot készítettek, hogy alatta éjjelezzenek. Nem halgatván némelly tiszték szavára, kik nekik a' halált a' legközelebbi reggelre megjövendölék, ekkint bátorságok 's erejeknek azon maradványát elvesztegették, melly őket a' Berezinán szerencsésen áltvihette volna. A' halál félelme nem riasztá fel eltompultságokból, mert hiszem alhattak egy órát, mielőtt meghalának. Még minden jól volt addig, mig fát, tüzet, vásznat és ele-

*) Lázárlaknak talán helyesen nevezetethetnék magyarul a' német Lazareth; olly hely tudnillik, hol Lázárok — nyomorékok — laknak.

séget találhattak; de csakhamar mindennek akadt ura, 's a' birtok felett imittamott viták támadának, mellyekben a' gyengébbek vesztettek. Az utoljára érkezők már nem lelénck hónál egyebet, és bele fekvének, hogy onnan többé soha fel se keljenek. — Így gémberedett meg 's lankadt el annyira a' temérdek ember; de sokasága miatt még mindig félelmes és magának Victor marsallnak is akadályára volt, ugyhogy azon ötezer katonával, kiket még a' Berezinán keresztül a' császárhoz vihetete, kénytelen lón rajta áltörni, nem tekintve a' földiség- és szerencsétlenségre. De a' nyomorultak inkább szélt hagyták magokat tapostatni, hogysen a' seregosztály elől kitértek volna. — Így halának meg sokan közülök, és nem gondolkoztak többé Franciaországról, 's utolsó mosolygások a' mellett kialakó tüzet érdeklé! —

A' bellunoi herczeg még csak éji tiz óraker juta övéivel a' tulpartra. Minekelőtte Zembin felé előnyomulna, az ő vitéz hadvégseregének sorsát Eblé generál kezére bizta. Éjfél tájban e' rettenetlen vezér a' hidmelletti kis sátorát elhagyá, 's egyetlenegy bátor tisztnek kíséretében, szemügyre vevé a' Berezina partja és borisofi ut között elnyuló csudálatos tábort. Az orosz pattantyu halgatott; számtalan tűz, mellynek parázsa a' körökörül lévő havat fejeíté, ittott olly alakokat világozott meg, mellyeken már alig volt többé emberi kép. Napoleon által az orosz földre vitt harminczezer, minden nemzetbeli szerencsétlen álla itt öszszeszeszorulva, 's buta gondtalansággal koczkáztatá életét. — „Ezt mind meg kell menteni!“ ugymond a' generál. „Holnap reggel már az Oroszok Studzianka birtokában lesznek, 's a' hidnak megjelenések pillanatában füstbe kell menni. Bátorság tehát barátom! Nyomuljon keresztül egész a' tetőig. Mondja meg Fournier generálnak, hogy állását hagyja el, 's magának a' hidig szabad utat nyisson. Ha ő elindul, kegyed követni 's néhány

felkészült embertől segítettve, ezen sátrokat, tali-
gákat és szekereket irgalom nélkül mind le fogja
égetni. E' sok embert mind kergesse a' hidra ke-
gyed; mindegyiket, a' ki csak mehet, kinszeritse
a' tulpartra vergődni. Az égetés most még egyet-
lenegy megmentő eszközünk. Ha Berthier már
tegnapelőtt ráállott volna, ugy a' folyam egy lelket
sem nyel vala el, — kivéven az én szegény hid-
építőjimet, amaz ötven bajnokot, kik a' hadisere-
get megszabadították, 's kiket el fognak felejteni!"

A' segédtsízt (*adjutáns*) elmene, 's alig lépett
százat, ammint Eblé generál öt vagy hat katoná-
jával, a' hid tőszomszédságában lévő tanyákat láng-
ba borítá, 's a' tunya alvókat a' Berezinán kereszt-
tűlmeni kinszerité. Azonközben a' segédtsízt nem
csekély fáradsággal ama' faházhoz juta, melly
Studziankában egyedül maradt épen. Egy tsízt álla
előtte, 's kardjával azon gerendákba vagdosott,
mellyekből az készüle. „Teli van a' kaliba? paj-
tás!" kérdé a' segédtsízt. „Felettből ügyesnek kell
lenned, hogy még helyet találj:" felele a' tsízt, a'
nélkül, hogy megfordult vagy foglalatosságát félbe-
hagyta volna.

„Te vagy? Filep!" kérdi a' segédtsízt, egy
barátjára esmervén.

„Igen ám!" viszonzá Su c y, a' tsízt. „És te
itt? már a' tulparton gondoltalak. Csemegét hozol
nekünk? Isten hozott!" E' szavak közt egy nagy
darab fakérget szelt le a' házról, 's azzal mellette
álló lovát éteté.

A' segédtsízt megjelenté küldetése okát; Su c y
pedig hallván az induló-rendelést, felkiálta: „Ez
nekem kellemetlen ujság! Két barátomat kell meg-
mentenem, kik nélkül már halva volnék. Mert csu-
pán ő érettek táplálom még lovamat, a' helyett,
hogy levágnám. De barátom! nincs e' zsebedben
egy kis kenyérhég? Harmincz óra olta semmit sem
ettem, ellenben annyira elverekedtem, mint vala-

melly kétségbeesett, hogy azon parányi meleget és bátorságot, mellyel még bírek, megtarthassam.“

„Nincs semmim, szegény Filep! de hol van a' generál? ebben a' házban?“

„Ne menj be! sebeseink fekszenek e' csürben. Eredj fel ama' dombra, jobbod felé valami sertésól felét fogsz látni; — ott táboroz a' generál. Isten hozzád, öregem! Ha valaha Párisnak valamelyik termében ismét találkozánk —“

Nem végzé el, mert egy pajkos jeges szélvonal olly csipősen fuva fejek felett, hogy a' segédtsízt onnan elsiete, nehogy arca megfagyjon. Csend lőn, mellyet csak a' sebesültek hangos panaszai 's azon tompa csikorgások szakasztának félbe, mellyekkel Sucusy lova a' fagyos fakérget széltrágtá. Az őrnagy kardját hüvelyébe tevé, a' kedves állat kantárát hirtelen megragadá, 's elvezeté — ellenálásának daczára is — azon silány abraktól, mellyel amaz megelégedettnek látszott. „Menj, menj Bichette! (Bisett) Egyedül te mentheted meg az én Juliámat, szép lovam! Előre tehát! majd kipihenhetjük későbbben magunkat; csak most álld ki!“

Alig haladt az őrnagy ötszáz lépést, egy erősen rohogó tüzet vőn észre azon helyen, hol reggel egy öreg rettenhetlen katona védeése alatt egy utazó-kocsit hagyta. Szörnyü bizonytalanság lépé meg, 's ammintcsak tőle kitelt, egy földhányáshoz siete, melly megett az ellenséges ólmok elől egy fiatal dámat, gyermeksége társát, legdrágább földi javát — rejtette el. — A' kocsi még ott állott; de nem meszsze mintegy harmincz elmaradozó sereglett özsze egy tűz körül, mellyet ezek odaczipelt puskaporos taligákkal és ágyuszekérdarabokkal élesztének. Ezen katonák kétségkívül legutoljára érkeztek ide, 's hihetőleg, éhség és kétségbeeséstől üzetvén, az utazó-kocsit erővel kutatták ki, mert Julia 's az öreg generál, az ő férje, kik köpönyegekbe és bundákba burkolva, a' kocsi belsejében maradtak volt, e' pillanatban együttguggolának a' tüznél. A' kocsi

nyitva 's egyik ajtaja széltzuzva a' földön hevert.— Mihelyt a' tüzmelletti emberek a' lódobogást hallották, mindnyájok szájából e' dühödő kíváncsi kiáltás hangzott: „Egy ló! egy ló!”

Ketten vagy hárman közülök a' lóra czéloztak, kiáltván. „Félre tiszt! vigyázz!”

Filep lova elébe állott, dörögven nekik: „Ti gazemberek! tulajdon tüzetekbe üzzelek benneteket? Odafen elég döglött ló hever, hozzátok le!”

„Hm! furcsa ember ez a' tiszt!” — mond egy — testőrseregbeli óriásnyi gránátos: „Félremégy e? Egy! . . . kettő! . . . nem? Tehát ammint neked tetszik!”

Ő löve, 's egy aszszonyi sikoltás elnémitá a' durranást. Szerencsére Filep nem lón megsebesítve, de a' szegény Bichette halállal küzködött. Három katona odarohant, és puskatőrrel oltá el élte végszikráját.

„Kannibálok!” kiálta Filep kétségbeesve: „Hagyjátok nekem legalább a' pokróczot és a' pisztolyokat!”

„Nem bánom a' pisztolyokat!” felel a' gránátos: „de a' pokrócz ezen derék *voltigeur*-é, ki két nap oltá egy harapást sem evett. Mi őt generálunkká tevők, 's a' hideg majd megveszi vékony köntösében.”

Filep elhalgatott, látván a' férjfiut, kinek saruja és ruhája irgalmatlanul öszszeszakadva 's fejében csak egy hitvány dérlepte sapka volt. — Mig Sucy a' pisztolyokat övébe dugdosta, Bichette-et már a' tüzhöz hurczolván széltvagdalták, különféle részeit ügyesen elmetélték és párszénre sülni rakták. Az órnagy Juliához siette, ki egy sikoltással árulá el érte való aggodását; őt mozdulatlanul, egy kocsivánkoson ülve 's kezeit melengetve találá. Julia halgatva nézte, — már többé nem is mosolygott rá. Nem messze tőle sebhatten feküdt azon katona, kinek a' kocsit védni kell vala. A' sokaság rajta erőt vévén, utoljára ő is részt vett

a' ragadozásban, 's egy darab ócska posztóból magának köpönyeget csinált. Épen akkor piritá a' tűznél a' lónak egy darabját, 's a' seb fájdalmait nem; de a' közelgető vendégségből áradt örömet képéből szinte olvasni lehetett. Julia mellett egy vánkoson ült férje, a' generál, ki három nap oltá egészen elgyermekesedett. Homályos száraz szemmel nézett szüntelen a' lángra, és sem a' gránátos lövése, sem Filep megérkezése nem ébreszté fel figyelmét; sőt még a' kocsija melletti verekedés 's annak kiraboltatása sem.

Filep egy — lassudan a' tűzre olvadó hórákason ülven, megfogá a' fiatal grófnénak kezét, halgata 's minden veszedelmet felejtve abban gyönyörködék, hogy melegedhetik. Mi több: alig várható, hogy kész legyen azon hus, mellyet katonája süte; ezen éték szaga ingerlé éhét, 's az éhség előtt elhalgata az ő szive, bátorsága és szerelme.

Mindnyájek közt, kik a' tűz körül öszszecsoportoztak, borzasztó csend uralkodott. Kiki csak magáról gondoskodék. A' fagy- és szükségtől már ugyis elrutult ábrázatokat vastag piszok — alakképen — vontá be, mellyet sűrűn és tudtok nélkül folyó könnyeik rovátkoltak ki. A' tisztátalan hoszu szakál tekinteteket még utálatosabbá tette. Mindegyik katona ruháján volt valami nevetni való, egyik *shawl*-okba burkolózott, másik lőtakaróba, vagy fagyos rongyba, mellyről a' jég olvadva csepegett lefelé. A' gróf kocsijából elrabolt férjfi- 's aszszonyruhák vegyest valának elosztva, az alatt, hogy a' grófné aranytartó erszénye 's ezüstnéműje bántatlan hevert a' kocsiban, soknak e' rémletes öltözete rongyos bundákból, fonákul vett ruhákból állott, néhánynak egyik lábán csizma, másikon czipó, vagy papucs volt. De szomszédját kinevetni, senkinek sem jutott eszébe. A' halgatót csak a' fa recsegése, a' láng fellobbanása, a' tábornak távoli zsibongása 's azon kardvágások sza-

kasztották félbe, mellyekkel a' farkaséhü katonák a' legjobb falatokat szeldelték le a' szegény Bichetteről. Némellyek ezen nyomorultak közül a' többinél jobban ellankadván, aludtak. Ha valamely alvó a' lángokba hengeredett, senki sem huzta ki; a' katonai logicusok azt tartották, hogy a' még meg nem holtat fájdalma majd visszavonulásra készíti. Ha a' szerencsétlen a' tűzben felébredt 's ott elveszett, senki sem szánta; legfeljebb a' katonák közül néhányan egymásra néztek, mintha öngondatlanságokat mások hidegvérüségével akarnák menteni. Sőt az ifju grófné is kétszer látott illy szomorú jelenetet, mégis mozdulatlan és néma maradt.

Végre a' feláldozott lónak különbféle darabjai elkészültek, és vad, csömörletes éhhelestek nekik a' katonák. „Harmincz gyalogkatona egy lovon! ezt még soha senki sem látta!“ felkiált a' gránátos, ki Bichetteet agyonlőtte. — E' tréfa volt azon egyetlenegy, melly a' nemzeti characterre mutatott.

A' vendégség után a' szegény harcosok legtöbbszörre köpönyegekbe és ruhájokba burkolózkodván, deszkákra és pokróczokra heveredtek, és gondtalanul aludtak el. Az őrnagy is kikapta részét Bichetteből; ő is lecsilapítá éhét és megmelegedék; az ő szemére is ónalom szállott. Mig ezzel küzdött, a' már szendergő Juliára tekintett, ki egy farkasbundába és dragonyosköpönyegbe burkolva feküvék mellette. Az egész igéző alak alája volt rejtve, egy asztrakán-sapka 's egy ála alatt megkötött kendő ábrázatját nagyobb részint betakarta, és feje egy vérfoltos vánkoston hevert.

Ez volt e még azon igéző aszszony, a' párisi tánczvigalmak királynéja, szeretőjének büszkesége? vagy legutolsó a' tábori kupecznék között? — Filep elszenderedés-közben szerelmétszinte elenyészni érzi. Már vad ábrándozásokban álmodozék; de mindezen álmokat e' szivrázó gondolat járta ke-

resztül: „Mindnyájunknak el kell veszni, ha én elalszom, — nem lehet, nem akarok aludni.“ —

‘S e’ pillanatban már mélyen aludt. —

Rejtentő lárma ’s egy puskaporlobbanat durranása hirtelen felébreszték rövid szunnyadásából. Felugrott és maga előtt egy tüztengert látott, melly mindig közelebb harapódzék, ’s a’ sátrokat és taligákat, minkeelőtte mohón megemészténé, szörnyen megvilágosítá. Kétségbeesés jajgatása emelkedék fel az égés helyeiről; de erre nem ügyelvén a’ hadvégseregbeli ezer harczos, erővel tört keresztül utat a’ hid felé. — „Fournier visszavonja magát!“ kiált az őrnagy. „Igy hát semmi remény többé.“

Egy barátságos hang felelé neki: „Megkiméltém kocsidat, jó Filep!“ — A’ segédtsízt volt.

„Mégis minden elveszett!“ kiálta Sucs. „Lovamat felfalták! hogyan állítsam talpra ez elgyermekesedett vén embert, ’s az ő halálig elerőtlenedett nejét?“

„Kergesd fel őket tüzes üszökkel!“

„Mit? Juliámat?“

„Nohát Isten veled!“ mond a’ segédtsízt neki keseredve. „Nekem ált kell mennem a’ hidon! nekem még egy anyám van Francziaországban. E’ nép elébb inkább elég itt, mintsem a’ hóból felkeljen. Te is így akarsz elveszni? Négy óra. Két óra mulva az Oroszok ismét megtámadnak. Tenmagadról gondoskodj Filep! jöszte!“

„Julia nélkül?“ kiált az őrnagy, ’s a’ grófnét felemelvén, kétségbeeső erőszakkal mindaddig rázá, migcsak fel nem ébredt, és dörgé fülébe: „Jersze velem Julia! erőlted magadat, vagy elvesztél!“

Felelet helyett a’ grófné ismét álmosan földre akart dűlni. A’ segédtsízt megragadott egy tüzes üszköt, ’s e’ szikrázó fáklyát rázta szeme előtt. Sucs ölébe fogta ’s a’ kocsihoz vitte. Barátja segített neki, a’ generált is odavinni. Megfoszták

mindazon álombamerülteket, kik lábaik alatt a' havan hencseregtek, ezeknek köpönyegeivel és bundájival a' grófot 's nejét betakarák, 's előregondoskodásból a' kocsiba egy darab sült lóhust vetének.

„Mi lesz ebből?“ — kérde a' segédtiszt.

„Mi magunk vonjuk a' kocsit!“

„Barátom! te megbolondultál. Száz lépésre lerogyunk a' teher alatt.“

„Igaz!“ sohajta Filep, 's elcsüggedve dugá öszsze karjait. Egyszerre mégis felkiálta, hiv katonájának ép kezét megszorítván: „Rád bízom őket mégegyszer egy órára; de tudd meg, hogy inkább halj meg, mint valakit a' kocsihoz ereszs!“

E' szavakra magához vevé Sucy a' grófné drágaságtartóját, 's az alvó katonák közül azokat kardlappal költé fel, kiket legrettenhetlenebbeknek tartott. Így ébreszté fel az óriási gránátost és más két katonát, kiknek formaruháját már meg sem lehetett esmerni. „Oda vagyunk!“ — kiáltá nekik.

„Jól tudom;“ — mond a' gránátos.

„Tehát legalább éltetek egy szép aszszonyért áldoztatok fel, és kövessetek engemet!“

„Én inkább alszom;“ — mond egy katona, ismét a' hóba hengeredve: „de ha még egyszer hozzám nyulsz, őrnagy! hasadat kardommal hasítom fel.“

„Mi kell? őrnagy!“ kérde most a' gránátos. „Ez az ember részeg; párisi ficzkó, ki a' puhaságot szereti.“

„E' tündökövek tieid, derék gránátos!“ kiált az őrnagy: „ha engem követsz és segítsz. Az Oroszok innen tiz percznyire állanak. Nekik vagynak lovaik; hozunk magunknak két dögöt az első patantyusorból.“

„De az örök? — őrnagy!“

Sucy viszonya: „Hármunk közül egyik az őrt vállalja magára; hiszem te eljössz? barátom és testvérem!“

A' segédtiszt igenele fejével.

„Nekem tündökökvek nem kellenek, végy fel engem is kocsidba, őrnagy!”

„Ám legyen, ha bőrödöt odafen hagyod. — De igérd meg nekem, hogy meg fogod a' grófnét menteni, ha én odafen elesném.”

„Jól van!” kiált a' gránátos; és a' három vitéz elsiete az orosz pattantysorok felé. Oda hárman mentek, és csak ketten jöttek vissza, két lovon ülve, 's a' felserkent orosz pattantysók tekéjítől üzetve. A' nemesszivü segédtszt elesett; a' gránátos ép- és egészségesen maradt; Sucy válán egy puskatőrszurást kapott: a' lovat mégsem ereszté el, hanem bátran a' kocsihoz hajtá, mellyet ismét ép-ségben talált.

„Kegyednek engem a' becsületkeresztértbe kell jelentenie, tiszt ur!” mond a' gránátos, a' lovakat kötéllel befogni készülvén. „De mi ördög! a' kötél nem elegendő; a' körülünk alvókat egészen le kell vetkeztetnünk, és kendőjiket 's öveiket önhasznunk-ra forditnunk!”

Midőn az elsőt fosztogatá, felkiálta: „E' kópé holtnak látszik. Valóban e' ficzkók mindnyájan áltköltöztek; a' lóhus emésztetlensége, hó és tűz véget vetett nekik.”

Az őrnagy reszkete, csak most vón észre, hogy a' hideg nevededett. Megrázá a' grófnét és nevé-ről szólítá. Julia nagy nehezen felemelte fejét, és szemeit kinyitotta.

„Hála Istennek! kegyed él, aszszonyom! most már meg vagyunk mentve.”

„Megmentve?” ismételé Julia, 's ujra visszahanyatlott bágyadásába. — A' lovak be voltak fogva, 's rájuk ült a' gránátos és Sucy — rozsul kötözött sebbel, 's felfegyverkezve pisztolyokkal. A' másik katonát is, kinek lábai az utolsó fél órában megfagytak, a' kocsihoz vetették. A' gránátos puskatőrével hajtotta a' lovakat, 's a' kocsi szél-vészkiint iramlott a' sikon; de csakhamar megakad a' folyam felé tántorgó katonák között. Csak lépve

mehettek, némelly futóktól fenyegettetvén, kiknek kedvek jött a' lovakat megölni.

„Meddig tart ez?“ kérdé a' gránátos az őrnagytól. „Akarunk e célhoz jutni, vagy sem?“

„Igenis!“ felele Sucy: „akarmibe kerül!“

„Előre tehát! nem készül rántotta törött tojás nélkül!“

A' gránátos szinte dühödve ugratá a' lovakat ezen ingó embermezőre, úgyhogy a' kerekek mindkét oldalról feldütötték, a' mi előttök volt, és férjfiakat, aszszonyokat és gyermekeket zuzának széljel. Azonközben mégis mindig harsány hangon dörgé: „Térj ki, átkozott csócselék!“ — Az őrnagy borzadott; de kísérlője csak kineveté: „Mit árt? akar ez, akar a' hideg, akar ez, akar a' muszka ólmok.“

Nem meszsze a' parttól felfordult a' kocsi. A' rettenhetlen gránátos csak ezt mondá: „Ezt vártam. Hanem a' szegény katona ideben merőholt!“

„Szegény Laurent!“ sohajta az őrnagy.

„Laurentnak hívták? Az az ötödik vadászrezdébeli?“

Az őrnagy igent inte.

„Lásd, lásd! ez nekem rokonom volt. De illy kutyaélet nem érdemes, hogy vele az ember sokat kérkedjék.“ A' kocsit fekve, a' lovakat állva hagyák, mert igen sok idő tölt volna el. Juliát felébreszté a' zuhanás. „Hol vagyunk Sucy?“ kérdé a' szenvedő. „Mi történt?“

„Még ötszáz lépés vagyon hátra a' hidig. Tulnan bátorságban leszünk; Vilnában nyugodtan alhatol. Vajha te soha se tudnád meg, mibe került iégyen élted énnekem!“ —

„Te meg vagy sebesítve?“ —

„Csekélység!“ —

De a' rémcsapás itt vala.

Az orosz pattantyu szórá mennyköveit lefelé a' sikra; az ellenséges csapatok Studziánkát elfoglalták, 's olly sebesen hempelyegtek le a' part

felé, mint a' tűz. A' hidon emberektől pezsgé minden, 's már égtek Eblé parancsára a' hidlábak a' tulparton. A' hid és vele együtt az embertömeg tompa morajjal, mint alpesi hóomlás, zuhant a' hullámokba. Ezernyi holttest boritá a' folyót, ezrenként futának vissza a' parttól, és rettenetes összeütődéssel rohanának azon ezrekre, kik a' hidra törekvének. Julia és férje élteket a' felborult kocsinak köszönheték, mellyben elrejtettek. A' lovak a' tolongásban megfuladván, szélttaposattak. Az őrnagy és gránátos mindent öltek, mi csak utjokat állotta, hogy magok meg ne öletessenek. Azalatt, míg néhány gyors vakmerész a' legnyilvánosabb veszedelem daczára, a' partról a' folyamon lebegő jégdarabokra ugrék, 's egy része szerencsésen megmenekvék, legtöbbben futának vissza a' sikkra 's az Oroszok ellenébe, úgyhogy a' kocsi körül minden szabad 's üres lett. Mintegy ötven bátor vitéz gyűlt össze az őrnagy körül, kik a' grófot feleségestül a' hid omladékához czipelék. Sucy azt tanácslá, hogy ezen töredékekből tutajt csináljanak, és szaporán a' munkához fogának. Generálok, ezredskapitányok, közkatonák egyaránt hurczolának elő deszkát, köteleket, kereket és szekérdarabokat. A' néhány fegyveres mintegy őrt állott az Oroszok ellen. A' fiatal grófné, elméjében egészen elgyengült férje mellett üle; az ő gyenge kezei itt nem segíthettek, és mindig közelebb nyomult az Oroszok vad hurrah! kiáltása. Végre elkészült a' tutaj, negyvenen vízre ereszték, 's egy szempillantás alatt boritva lón emberrel. Az őrnagy Juliát és férjét kezeknél fogván, a' haragtól reszketve, kiálta az emberekre: „Szörnyetegek! én adék a' menekedésre tanácsot; — én vagyok a' ti szabadítótok, 's ti engem nem akartok felvenni.“

Tompa zsibaj volt a' felelet, 's a' tutaj szélén lévő emberek ezt a' folyamba iparkodának tolni. Ekkor kiálta a' gránátos rettentő szitokkal:

„Én mindnyájatokat a' vízbe buktatlak, ti ebek! ha az őrnagyot és kísérlőjít fel nem veszitek.“ Kardjával fenyegetőzván, megakadályozá az elindulást, 's az embereket öszszébbszoritá. Imitt-amott némellyik a' vízbe bukkott, 's egy hadnagy volt egyedül, ki a' gránátost hasonló sorsra iparkodék juttatni: a' katona mégis a' tisztt ellenséges mozdulását megelőzé, 's azt galléránál fogva megragadván, a' vízbe veté: „Lakj jól most vízzel, te mérges gácsir!“ — kiálta. „Két hely üres: jer be őrnagy! a' te ifiu aszszonykáddal! Hagyd ott azt a' vén fókát; holnapig csak vége lesz.“

„Hamar! hamar!“ kiálta száz dühös hang, 's a' gránátos folytatá sürgetve: „Haladék nélkül, őrnagy! — A' legények morognak, 's igazságok van. — Be hozzánk!“

A' gróf hirtelen észére térni látszott. Felugrott, köpönyegét eldobta, 's itt állott generálruhájában. „A' gróft meg kell szabadítani!“ mond Filip homályos rövidséggel, 's Julia kedves barátja kezét megszorítván, hevesen áltkarolta őt, és zokogá: „Isten hozzád!“ — A' szerelmesek megérték egymást. A' gróf a' tutajra ugrék; Julia követé, 's még egyszer barátjára pillanta. Ekkor kiálta a' gránátos: „Kell kegyednek az én helyem? Őrnagy! Nekem sem feleségem, sem gyermekem, sem szülőjim, parancsoljon kegyed, 's én a' vízbe ugrom.“

„Te rád bizom ezeket!“ felele az őrnagy, a' grófra 's Juliára mutatván, és a' hü katona utána tevé: „Jól vagyon! szemem fényei lesznek.“

Ekkor a' tutajt olly erővel hajták a' tulpart felé, hogy a' rettenetes ütődés a' töredékeny kompot széltördeléssel fenyegeté. A' gróf annak szélén állott, 's a' folyamba bukkott; azon pillanatban egy éles jégdarab fejét derekától elosztá. — „Őrnagy!“ kiálta még egyszer a' gránátos. — „Isten hozzád!“ kiálta még egyszer Julia hangja.

S u c y ijedtség- és lankadtságtól elerőtlenedve,

öszszerogyott, 's az odasiető Oroszok által megfogatván, Szibéria sivatagjaira hurczoltatott.

Szenvedésének több éve multával, ismét a' francia földre lépe, Juliáját felkeresé, 's őt — tébolyodva lelé. Mind haláláig e' volt a' szép szerencsétlen egyetlenegy szava: „Isten hozzád!”

F. A. MOLNÁR SÁNDOR.

Hugomhoz.

Lóra!

Szép az élet;

De rám bánkodóra

Csak most is — most is homályt vet.
Szébb emlékim — ah már sirba hulltak,
Szébb reményim felhőként lemultak!

Lórá!m!

A' tavasz szép,

E' vidék örömkép;

Ah de itt is gyász borul rám!

A' tavaszrózsák mosolygni kelnek,
De a' sirrózsák itt sem feselnek.

Sirok,

Gyötrelmeim

Hivek mint könnyeim,

Mégsem nyilnak fel a' sirok.

Hugom! elveszett örökre Máli;

Kedvesim most már a' sirhomályi.

SEBŐK.

Emberorzás és rabszolgakereskedés.

Azon legutálatosabb kereset, mellyet valaha emberek üztek, a' rabszolgakereskedés. Embert áru gyanánt tekinteni, megvenni 's eladni, és vele okatlan állatkint bánni, ellenkezik a' természettel és felháborítja az érzést. Azért is a' rabszolgakereskedőket legelvetemedettebb embereknek méltán tartják, 's az ő kereseteket csaknem minden pallérozott nép megtiltotta. A' legrégebb időkben a' háboruban meggyőzötteket a' győzedelmesek magokkal elvitték és rabszolgákká tették. Ezenkívül mindazáltal a' rabszolgakereskedés is divatozott.

A' szent írásból tudjuk, hogy Józsefet — Já k ó b fiját — tulajdon testvérei adták el az egyiptomi rabszolgakereskedőknek. A' napkeleti tartományokban azolta e' fertelmes kereskedés soha sem szünt meg, 's ottan még mindig üzetik. Afrika, — ezen nagy, belsejére nézve még felettébb esmeretlen száraz föld, — a' legkorábbi időktől fogva főszéke volt az emberkeresedésnek, és meg is érdemli, hogy annak neveztessek; de ezen undok kereskedés soha sem hatalmazott el úgy annyira, mint miolta az európai nemzetek Amerikában lévő ültetvényeiket Afrikaiakkal munkáltatják.

Mindenfelől hoszas panaszok zendültek már meg ezen emberkeresedésre; a' nemzetek többnyire már legkeményebb törvényeket is hoztak ellene: mégis esztendőnkint még sok ezer fekete rabszolgát visznek által Afrikából a' nyugati gyarmatokra 's az amerikabeli szárazföldi ültetvényekre, hol

azokat bányászatra, kiváltképen pedig a' kávé-, nád-
méz- (czukor) és pamuttenyésztésre, valamint más
munkákra is használják.

Rio-Janeiróból, a' brazíliai császár lakvá-
rosából 1827. December 5-kén így irtak: „A' leg-
utolsó évben kikötőnkbe 30000 rabszolgát hoztak,
ide nem számláltatván azon 2164, kik az áltjárás-
kor holtak meg, 's kiknek száma körülbelől száztól
hat. A' kormány új rabszolgák behozásáért ezen
esztendőben 80000 font sterling adót vett be.“

Az amerikai gyarmatokban elejente munkások
hijával voltak. A' belföldi gyengélkedő emberkéek
nem lévén az erőltetett iparkodáshoz szokva, csak-
hamar lerogyának azon terhek alatt, mellyeket eu-
rópai elnyomójik a' korábbi időben rájuk raktak,
több helyen egészen kihalának, 's a' megmaradtak
viszszavonulának a' szárazföld belsejébe, hogyszok-
kott életmódjokat erőltetés nélkül folytathassák.
Ha az európai ültetvényeket nem akarák hijában
hevertetni, ugy meszsziről kelle munkásokat hoz-
ni. Erre Európaiakat lehetett volna fordítani; de
ez sok bajjal jár. Ezek részint nem elegendő szá-
muak, és csak mint önkényesek vitethetnek el,
részint munkájikat olly olcsón meg nem szerzhet-
ni, mint a' testsajáti rabszolgákeit. De a' mit ki-
váltképen el nem halgathatni, azon körülállás, hogy
az Európaiak idegen és rájuk nézve szokatlan ég-
hajlaton a' munka alatt hasonlóképen elcsüggednek,
jöllehet hazájokban szinte olly nagy, 's még na-
gyobb iparra képesek.

Ezen emberkézbeli szükség pótlására egy esz-
köz sem látszott alkalmasabbnak és nyereségesebb-
nek az afrikai fekete rabszolgák vagy Négerek
hevitelénél. Ezen földrészbelsejéből láttatott el
Ázsia Egyiptomon tul vásárlott emberekkel, kik
szép növények-, erejek-, tartósságok- és serénység-
gekért mindenféle foglalatosságokra használtattak.

Afrika belsejében nagy termékeny tájékok vagynak, hol az ember épen úgy tenyészik, épen olly gyorsan szaporodik, 's épen olly bátor és erős, mint a' többi termény az állat- és növevényországban. Ennekokáért itt soha sincs szüke az embernek, és noha évenként kelet és nyugat felé számosan költöznek: mégsem vehetni észre semmi fogyatkozást.

Afrikának azon tartományait, mellyekből az Európaiak majd minden rabszolgájakat hozzák, (itt kizárólag az Európaiak emberkereskedéséről van szó) ezen nagy földrész nyugati oldalán lévő tengermellékek teszik a' fejér hegyfoktól egész a' feketéig. Azok guineai partok neve alatt esmeretesek. Különbféle görbülésekhez képest, az atlási Ocean hoszában mérve, éjszaktól dél felé 950 német mértföldnél többre terjednek.

De azon rabszolgák, kiket az európai emberkereskedők itt vesznek, nem a' tengermelléki országokba valók; — legfeljebb ezeknek valamely csekély részét kivévén, — hanem Slatih nevű afrikai kereskedők által a' belrészekből több száz mértföldnyi meszszeségről hozatnak ide. Még ezen belrészek is csak igen kevésbé esmeretesek az Európaiak előtt. Azonban úgy számíthatni, hogy azon tájék, mellyből nekik rabszolgákat szállítanak, magában szinte egy pár százezer négyszegű mértföldet foglal. Mindazáltal e' roppant tér nem csupa termékeny népes ország; hanem nagyrészt hemokpuszta 's lakatlan, ugyhogy népes része olly kiterjedésű lehet, mint Európa.

Ezen vidékeken a' honiak testekre nézve jobban vagy kevésbé feketék, vastag, de bársonypuha bőrűek, rövid, fekete, göndör gyapjuhajuak; orrok továbbá lapos, ajkaik pittyedtek és eleven pirosak, fogaik igen fejérek és jólrendeltek. Ezen emberek épen olly kevésbé szükölködnek lelki erő, mint testi jelességek nélkül. Korántsem állanak

ugyan a' miveltségnek azon lépcsőjén, mellyen az európai nemzetek; mindazáltal nem is egészen nyers vadok. Sőtinkább bizonyos polgári alkotmányok is van, de igaz, hogy felettébb durva, különféle mesterségeket 's egyéb foglalatosságokat is üznek, és középszerű igyekezet mellett igen kényelmesen és boldogul élhetnének, ha a' forró éghajlat 's a' föld termékenysége őket henyeségre nem hívná; de gyakorta ezen emberek a' legrettenetesebb éhségre jutnak, mert heverésnek adják magokat, 's nem szoktak a' holnapi napról gondoskodni.

Afrikában a' rabszolgaság vagy testsajátság a' polgári alkotmány által pártoltatik, és pedig olly nagy mértékben, millyenben aligha valahol a' föld egyéb részein. Ámbár esztendőnkint Ázsiába Egyiptomon-, 's Amerikába Guineán keresztül olly sok rabszolgát visznek ki: mégis Afrikának az Európaiak előtt esmeretesebb nyugati részeiben mindenkor három rabszolgát lehet egy szabad emberre számítani. Több ok tehet ezen afrikai országokban valakit más rabszolgájává.

A' legfőbbik azon szakadatlan háborukon épül, mellyeket a' felesszámu néger nemzetek despota királyaik alatt egymással folytatnak. Ezekre elég alkalom 's ürügy találkozik. A' királyok kevélysége 's hódításvágya, öröklő viszálykodások 's azon ragadozások, mellyeket egyik fél a' másik gabonáján és csordáján gyakorol, most már pedig kiváltképen azon kíváncsiság, hogy minél több fogolyra telessenek szert, kiket a' kedvelt európai árukért olly jól el tudnak adni, állandó háborukat táplálnak. Ezen háborukat részint hadizenet előzi meg, részint e' nélkül kezdik el az által, hogy a' hatalmasabb a' gyengébbre alattomban vagy nyilván rajta üt. Nemcsak egyik nemzet támadja meg seregestül erőszakosan a' másikat; hanem egyes családok, sőt egyes Négerek is vakmerően törnek

olly szabad emberek vagyonára és személyére, kik valamely idegen népséghez tartoznak. Gyakran megesik, hogy vakmerész martalóczok csalit megé rejtezve leselkednek az elmenő szabad emberek után 's ezeket hatalmokba ejtik.

Divatozott e ezen emberorzás már hajdan, nem tudódik; de annyi bizonyos, hogy az európai kereskedésczikkelyek után minduntalan nőttön-növő vágyódással az is szaporodik, melly áruk, miolta az Európaiak itt embereket vásárolnak, szorgos szükséggé váltak. Puska, puskaapor, ólom, vas műszerek, európai szövetek 's leginkább pálinka mind azon áruk, mellyekért a' Négerok rabszolgá-jikat az Európaiaknak el szokták adni. Ha valamely néger király, vagy más merész Afrikai is e' dolgok nélkül szükölködik, bármiképen, erővel vagy ravaszsággal a' szomszéd népségtől foglyokat szerez, 's a' legközelebbi európai rabszolgahajó ki-elégíti az ő kivánságait.

Sokszor az illetén hajó érkezése tüstént hadra ad alkalmatosságot a' hatalmasbagnak a' gyengébbek ellen. A' néger királyok magoknak bátorszivü vezéreket tartanak, kiket emberorzásra küldenek ki; sőt — a' mi még undokabb — saját alattvaló-jikat is elraboltatják, az atyákat 's anyákat a' legkönyörületlenebb módon választatják el gyermekeiktől 's rabszolgák gyanánt adatják el. Illy szá-nakozásra méltó jelenetet látott Wadstroem ne-vü Svéd 1788. Joalban, 's azonnal le is festé. Ez a' bursini király országában történt. A' ki-rályt ezen, józan korában maga által is utálatosnak tartott kegyetlenségre, franczia rabszolgakereskedők vették, kik őt lerészegíték 's árujuk ingerével ugy megvakíták, hogy országában nekik az emberorzást megengedé.

Ezen iszonyu emberorzások nem esnek meg vérontás nélkül. A' szabad ártatlan alattvalók, ha lehet, ellenek szegülnek a' bakószolgáknak, és sokan

vesztik ott életeket. Az elorzott szülék jajgató gyermekeit a' szörnyetegek korbáccsal üzik vissza, ha attyokat vagy annyokat áltölelik, 's a' panaszkialtást trombitával, sippal és lövéssel igyekeznek elfojtani. Ezen emberorzások nem csupán a' partokon, hanem többnyire Afrika belsejében fordulnak elő.

Második oka a' rabszolgaságnak a' néger tartományokban az élelembeli szükség. Nemcsak a' Négernek már említett restsége és gondatlansága; hanem az ellenséges pusztítások és ragadozások is, továbbá a' gyakori szárazság, sáska és más egyéb szerencsétlen esetek a' legrettenetesebb éhséget okozzák, úgyhogy a' szülék kénytelenek gyermekeiket eleségért adni el a' gazdagabbaknak, sőt önmagukat is rabszolgákként vetni alájuk, hogy az éhhalálást elkerüljék.

Harmadik okát teszik a' rabszolgaságnak bizonyos vétkek; p. o. ölés, lopás 's t. eff. Ezen vétkek különben halállal, mégpedig igen kegyetlen módon büntettetnek; most, midőn az embereket olly nyereségesen el tudják adni, őket nem egykönnyen ölik meg. Ugy tetszik, mintha az Európaiak rabszolgakereskedésének mégis hát volna jó oldala; de a' melly nyereség ez által az emberiségre hárul, tizszeresen elvesz az által, hogy a' hatalomtartók az ártatlan embereket rabszolgákká teszik, ha valamelly vétekről csak legkisebb gyanut is támaszthatnak ellenek; sőt vagynak olly néger főemberek, kik az ifju Négereket vétekre ösztönzik, csakhogy őket eladhassák.

Negyedik oka a' rabszolgaságnak a' fizetlenség, ha t. i. az adós hitelezőjét ki nem elégitheti, ennek rabszolgájává lesz. Nem egyszer történik, hogy magok az afrikai rabszolgakereskedők is — megbukván — rabszolgaságra jutnak.

Ötödik ok, melly a' szabadság elvesztét maga

után vonja, 's szabad embert rabszolgává tehet, a' feketék vad játékvágya. A' koczka- 's más szerencsejátékokat ezen emberek olly szenvedélyesen szeretik, hogy érettek mindeneket koczkáztatják, végtére magokat is eljátszák, 's így győzőjik által mint rabszolgák adatnak el.

Hatodik oka elvégre a' rabszolgaságnak a' rabszolgai állapotban való születés. A' rabszolgának mindegyik gyermeke ismét rabszolgája és sajátja annak, ki a' szülőket birja. Azonban az illetén rabszolgák sorsa rendszerint nem olly kemény és mostoha, mint azoké, kik a' háboruban fogattak el, vagy a' többi okok valamellyike által estek a' rabszolgaságba; mert urok családjához tartoznak, kinek dolgait ők viszik véghez, 's az őket megfenyitheti ugyan; de mégsem bánhatik velek épen olly önkényesen, mint más rabszolgákkal.

Ezen afrikai rabszolgák hazájokban immár kereskedési áruk. A' feketék közt tulajdon kereskedők vagynak, kik ezen árukat az Európaiakhoz hordják; de ezeken kívül alkusok is talátnak. Ezek beutazzák az ország belsejében lévő városokat, hol bizonyos időben rabszolgavásárok tartatnak.

A' rabszolga ára e' vásároknak a' személy minémüségehez 's más előforduló környülállásokhoz képest különbözik. Ha itten bőviben vagynak a' rabszolgák, a' mi leginkább háboru 's éhség idején szokott megesni, vagy midőn sokáig nem volt európai hajó jelen, árok is leszáll.

Ha valamelly rabszolgakereskedő a' belvidékeken bizonyos számu rabszolgákat öszszeszedett, azokat sodrott bőrből font kötéllal nyakoknál fogva mindenkor négyenkint füzi öszsze. Lánczczal is szoktak kettőt-kettőt lábok száránál fogva egymáshoz bilincselni. Éjjel mindnyájokat lánczra tesszik; a' szilajokat pedig ezenfeljül még más eszközökkel is fékezik; p. o. nyakokba kölönczöt

akasztanak, vagy egyéb efféle módon tartják őket zabolán. A' part felé mentekben e' szegény megbékózott emberek nem csekély terhet hordanak, ugymint eleséget 's egyéb szükséges holmit. Ha az ut hoszu, azonközben sokan elvesznek. A' lánczok sulya 's a' többi butor, a' rokonok- és hon-tól lett elválásból credő buslakodás, a' rossz élés, a' vezetők részéről való kegyetlen velek-bánás, mindenek felett pedig a' rájok várakozó iszonyu sors gyötrelmes képzelete; mivel azon vélekedésben vagynak, hogy őket a' fejérek meg fogják hizlalni 's enni; — mindez a' legkeserűbb bánattal tölti el ezen szerencsétlenek szivét, és sorsok terhe alatt sokan leroskadnak.

Mennél közelebb ér a' tengerhez a' karaván, annál jobban nevedik az embertelenség ezen szánakozásra méltó áldozatjainak gyötrelme. Azok, kiket meszsziról a' belrészekből hoznak ide, 's még soha sem láttak tengert, annál kevésbbé valamelly fejr embert, eliszonyodnak ez, előttök uj jelenéstől. Papjaik a' tengert előttök egy borzasztó lénynek festették; a' fejéretet szörnyetegeknek tartják, kiknek színétől épen ugy ijednek el, mint a' mi gyermekeink, ha Néfert látnak. Az ördögöt minden fekete ember fejrnek képzei. Ebből könnyen elgondolhatni azon szorongattatást és rémülést, mellybe a' belrészekből származó rabszolgák esnek, midón elvégre a' — vélekedések szerint — emberhusevő ördögöket megpillantják, ezeknek idegen beszédét hallják, 's kénytelenek megengedni, hogy e' képzelt ördögök mindea tagjaikat kezeikkel tapogassák és vizsgálják, épen mint a' husáros a' vágómarhát szokta vizsgálni. Melly nyomoruság rájok nézve, midón eladatván a' hajóra hurczoltatnak, és feleszamu fekete testvéreiket, néma fájdalomba merülve, itt — mint valamelly rettentő tömlöczben — lánczokon nyögni látják!—

Valóban rettentő, fertelmes tömlöczök ama'

hajók, mellyeken a' szerencsétlen Négerek a' tengeren keresztül Nyugatindiába 's az amerikai szárazföldre vitetnek. Egy — 100 lábnyi hoszu és 25 lábnyi széles — liverpooli angol hajón 321 férjfi, 127 aszszony, 90 gyermek, 41 lányka, öszszesen 579 rabszolga és 45 hajóslegény volt. Könnyen átláthatni, milly dugva kell lenni egy ilyen hajónak. A' rabszolgákat egymás mellé sorba rakják, úgyhogy tagjaikat alig mozdithatják. Előrevigyázásból kettőt-kettőt láboknál fogva lánczolnak öszsze. Az aszszonyok a' férjfiaktól elkülönöztetnek, és nem hordoznak bilincset, valamint a' gyermekek sem, kik közül hasonlóképen mindegyik nemelkülönözve bizonyos helyen tartatik.

Könnyen megfoghatni annak okát, miért torlanak illy temérdek sokaságot öszsze. A' hajókészület 's utazás nagy summa pénzbe kerül, és nem igen jó nyereség volna belőle, ha csak kevés rabszolgát raknának rá. A' mi e' szomorú terhelést a' szerencsétlenekre nézve még nyomoruságosabbá teszi, az, hogy legkisebb puha fekvést sem kapnak; hanem a' csupasz deszkákon kell feküdniük; szinte úgy gyötri őket azon fertelmes bűz is, melly egy — így emberekkel megtöltött keskeny és setét teknőben a' levegőt dögleletessé 's méreggé teszi. Minthogy e' rusnya tok magassága csak harmadfél lábnyi, benne egy megnőtt ember egyenesen sem állhat.

Azon élés, mellyet álhajózás-közben a' Négereknek adnak, főtt babból vagy riskásából áll, melly közzé némellykor holmi gyökereket és tengerit (kukoriczát, málét, törökbuzát) is kevernek. Váltva pálmaolajat, vizet és borsot; sőt még hust is adnak hozzá. E' silány élés az Afrikaira nézve, ki magát fris gyümölcsessel és hallal szokta táplálni, felettébb egészségtelen. Ide járul még a' — többnyire — poshadt viz, mellyet nekik gyakorta szüken is adnak.

A' bubánat, nyomoru büdös lakás, egészség-telen élés, az éghajlat forró levegője 's ezekhez gyakran járuló iszonyu korbácsolások, közönségesen betegségeket szülnék a' Négerek közt, mellyek e' szegény embereknek — már magában is — nagy inségét leirhatatlanul szaporitják és közülök sokat ragadnak el. Mikor az idő engedi, kivezetik ugyan őket a' hajófedélre 's itt járkáltatják; sőt tánczra is készítik, hogy egészségekre nézve hasznos mozgásba hozódjanak, azalatt pedig megmegvesztegetett és büzhödt tanyájokat kiszellőztetik és megtisztitják: de ha egyszer valamelyiken betegség üt ki, ez az egész társaságra is hamar elterjed. Dühödve harapózik szerteszélt, kivált szélveszes és esős időben, melly a' szelelő lyukak kinyitását 's a' megmérgezett gőzök kieresztését meg nem engedi. Ekkor olly nagy a' hévség e' szomorú hajlékban, hogy benne magok a' sebészek is csupaszön csak néhány perczig maradhatnak. Közönségesen illetén környülmények közt veszedelmes vérhas jelenkezik. Ez által a' levegő ugy megvesztegettetik, hogy néhány óra alatt a' leg-egészségesebbre is halálos nyavalya ragad, 's egyik halottat a' másik után kell előhuzni 's a' hajóból kivetni. Aligha tüntet valamelly csatamező rettentőbb jelenést elő, mint a' rabszolgabolt ezen esetben. A' hajó fenekén legnagyobb tisztátalanság vagyon, a' büz dögleletes, a' nyomorultak jajgatása és nyögése szívhasító. Itt egy pár özszebilincsel halálos beteg vánczorog az üritő edények felé, amott hörög még utolsó vonaglásaiban egy másik, egy holttesthez lánczolva, melly már rothadni kezd. Egy másik szegletben örültkint dühösködik egy harmadik, kinek még elég ereje van rettentő sorsátátkozni. Nem ritkán az inségnek e' borzasztó lakából halva huzzák ki azon erős Négerek testét, kik estve még egészségesek valának. Ha a' himlő valamelly rabszolgahajón a' Négerek közt elhatalmazik, nem ritkaság, ha napon-

kint 8—10 halottat visznek ki a' rabszolgaboltból. Ebből kitetszik, hogy nincs nagyitva azon állítás, melly szerint némelly rabszolgahajó a' rá rakott Négereknek sokszor felét is elveszti.

A' guineai parttól Amerikáig az áltjárás kedvező szélben csak egy pár hétig tart. De ha utközben szélszűnet következik, melly a' hajózást késlelteti, ugy a' Négerek állapotja irtóztató; mert ezen esetben szűkülni kezd az élelem és viz. Hogy tehát a' hajósok magok el ne veszsenek, inkább a' szegény rabszolgákat hagyják éhbel meghalni. Egy angol rabszolgahajó egykor Jamaikától 11 tengeri mértföldre 400 Négert hagyta zátonyon, mellyen a' hajó éjjel megüledett. A' tiszték és hajóslegények sajkán menekedtek meg, 's egy közel fekvő terméketlen szigetbe evezének, magokhoz vévén a' még megmaradt eleséget, fegyvereket 's egyéb hadiszereket. A' segedelem nélkül hagyott Négerek azonban bilincseik lerázására módot találtak. Reggel magoknak a' hajó fájiból tutajt készítettek, 's most már ők is a' szigetbe iparkodának menni. Az Angolok átlátván, hogy eleségben az eléhezett Négerek miatt szűkséget fognak szenvedni, 's így ha azokat befogadják, magoknak is éhbel kell meghalni; elhatározzák, hogy őket a' szárazra leendő kiszálláskor agyonlövöldözendik. Csakugyan végrehajták az irtóztató cselekedetet, és csupán 34 Négert hagytak életben, kiket azután Jamaikában adtak el. A' rabszolga-kereskedés történetírásában egy hajó emlittetik, melly szélszűnet által akadályoztatván a' menetelben, a' rajta lévők az eleség szűke miatt kénytelenek voltak, 800 Négert lassankint élve hányni ki a' hajóból. A' többi hasonló borzasztó esetet elhalgatom.

E' leirhatatlan nyomoruság 's ezenfeljül még ezernyi más méltatlanság, mellyeknek a' szegény Négerek a' kegyetlen hajóskapitányok és legények

által ki vagynak téve, azt okozzák, hogy ezen szerencsétlenek éltekkel semmit sem gondolnak. A kétségbeesés kinszeriti őket mindazon alkalom használására, hol a' hullámokba rohanhatnak, hogy siralmas sorsoknak véget vessenek. Ezt tudják, 's azért a' hajófedelelet, mellyen jó időben járkálniok kell, kötélgárgyával veszik körül 's igen gondosan őrzik. Azonban ha mégis valakinek elsül a' vakmerő ugrás, azt tüstént csónakon iparkodnak felhalászni, mellynek aztán elmaradhatatlan következése a' könyörületlen korbácsolás. Ha valamely Néger olly szerencsés, hogy a' csónak elől elillanhat, diadalmaskodva emeli fel fejét és karjait a' hullámokból, mintha megmenekedett volna a' halálos veszélytől, jóllehet ugyanazon szempillantásban őt talán egy torkos czápa elnyeléssel fenyegeti; de minden esetre a' habok közt rá bizonyos halál várakozik.

Bármi kinos az éhhalál: mégis ezt önkényt választják a' Négerek, csakhogy keserves élteket végezhessek. Minthogy a' rabszolgakereskedő vallja kárát, ha hajója Négeret vesz, minden kigondolható módon; de mégis többnyire erőszakosan iparkodnak őket evésre kinszeríteni. Fogaikat betörik és szájok előtt eleven szenet tartanak, hogy így őket az étel lenyelésére készíthessék; de sokan minden méltatlan velek-bánást kiállanak, és lassankint éhhalnak meg.

Könnyen elgondolhatni, hogy a' Néger, ha neki a' boszuállásra alkalom adódik, a' szenvedett igazságtalanságot kinzójának tizszeresen adja vissza. Ez néha megesik, midőn valamely hajón a' feketék bilincseik lerázására módot találnak. Semmi sem ér fel ekkor ezen vad és boszutól égő emberek gyilkolásvágyával. Egy fejér sem kerüli el illy esetekben a' halált; mindent megölnek, a' legártatlanabb hajósinasokig. Igen jól tudják ezt a' rabszolgakereskedők; azért kettőztetik vigyázósá-

gokat, 's a' Négeret, hogy minden alkalomtól a' párt-
ütésre megfoszszák, annál keményebb vasra verik.

Minél közelebb érnek a' rabszolgahajók kiren-
delt helyekhez, Nyugatindiához, annál gyengébben
bánnak a' kapitányok Négereikkel. Ha lehet, jobb
és bővebb táplálékot nyújtanak nekik, jobban ápol-
ják és kimélik őket, iparkodnak felvidíteni, 's ezen
velek-bánással nekik jobb tekintetet, szebb szint
szerezni, mert árok innen határozódik. Ha végre
a' partra jutnak, valamennyi Négernek, minek-
előtte a' szárazra szállanak, egész teste megmosa-
tik és pálmaolajjal bekenetik, melly által bőrök
frisebb lesz és szebbet mutat. Fejekről nagyobb
tisztaság végett a' haját lenyirják, 's nekik egyegy
előkötenyt adnak, hogy vele meztelenségeket ágyé-
kaik körül betakarják.

A' rabszolgakereskedő mindjárt megérkezése
után nyilvános hirdetmények által közönségessé te-
szi, hogy bizonyos számu jó minéműségű eladó rab-
szolgáji vagynak, 's ekkor árujának vására követ-
kező módon megy véghez: — A' rabszolgakereske-
déshez értő alkusokra bizzák azon természetők, kik-
nek rabszolgákra vagyon szüksége, hogy azokat
a' szükséges számban megvegyék. Ezen emberek
az eladó rabszolgákat nemcsak magok vizsgálják
meg minden módon, 's minden tagjokat tapogatják;
hanem magokkal orvosokat és sebészeket is hoznak,
hogy a' Négerek egészségéről annál jobban meggyő-
ződjenek. Ezen, a' vágó marhákhoz lealacsonyított
embereknek testi állapotjuk vizsgálatásakor lélek-
zetet kell venni, minden kívánt állást teljesíteni,
ugrani, tánczolni 's azt cselekedni, a' mit kíván-
nak tőlök. Ha a' természetők a' megvásárlandó Né-
gerek vizsgálatát nem akarják alkusokra bízni, ma-
gok mennek a' partra, 's kikeresik, a' mire szük-
ségek van.

Némelly rabszolgakereskedők Négereiket jobb
szeretik vásárban adni el, 's őket oda baromcsor-

dakint seregestül hajtják. Elöl egy hajóslegény
 megy, 'hátul egy másik bambusnáddal vagy ökör-
 hajtó ostorral. A' vásárban a' rabszolgáknak sorba
 kell állani, 's ekkor a' vevő kikeresheti, a' mi ne-
 ki tetszik. Igen gyakran a' rabszolgákat a' többet-
 ígérőknek szokták elkótyavetyélni, vagy a' rabszol-
 gakereskedő a' természetekkel valamennyi férjfi 's
 aszszonymemü Négerre nézve általjában alkuszik 's
 egyez meg, és nekik egész terhét áttadja. Ekkor
 a' szerencsétleneket bizonyos meghatározott napon
 egy meghomályosított helyre öszszehajtják, itt a'
 vevők egy jeladásra kötelekkel és kendőkkel rohan-
 nak rájok, és mindegyik annyit ölel közülök ke-
 resztül, a' mennyit tud. Ez a' megijedt Négerekre
 nézve kétségbeejtő jelenés; mert azáltal újra
 megerősödnek azon képzeletben, hogy azért hozat-
 tak ide, hogy őket a' fejérek megegyék. Annál-
 fogva e' pillanatban a' férjfiak, aszszonyok és gyer-
 mekek között rémitő láрма keletkezik. Némellyek
 bógnak és tombolnak kétségbeesésekben; mások ir-
 galmatlanul panaszolkodnak és sohajtva fohászko-
 nak, a' gyermekek reszketnek félelmekben. Gyakor-
 ta a' legbátrabb férjfiak itt is újra öszszeszedik ere-
 jeket, 's áltörnek a' korlátokon, hogy a' tengerbe
 ugorjanak; de ha elsül is nekik; mégis őket csak-
 hamar felhalászsák, és vakmerőségekért hasgató
 ostorvágásokkal büntetik meg.

De ha a' vásár ezen irtóztató módon végbe
 nem megy is: siralmas jelenetek mégis mindenkor
 történnek itt. Mégis hajózás-közben a' szerencsét-
 lenek közül sokan birtanak azon vigasztalással, hogy
 feleségeiket és gyermekeiket magok mellett látha-
 ták, vagy legalább körülöttök lenni tudák, 's a'
 legembertelenebb rabszolgaság szomorú sorsában
 velek közösen osztozának; most pedig az egyessze-
 mélyek eladatása által a' természet legszentebb kö-
 telei legerőszakosabbképen szaggattatnak széljel.
 Atyákat és anyákat választ el a' könyörületlen sors

gyermekciktől; férjeket feleségeiktől, fitestvéreket nőtestvéreiktől, aztán mindenkor meglesz az alku; mert ezen költsönös öszszekötttetésekre épen olly kevéssé tekint az emberkereskedő Afrikában és Nyugatindiában, mint azon marhakupecz, ki a' borjut a' tehéntől elvezeti. Nem is használ itt semmi esedezés, semmi sirás. Erre a' kőszivü emberkereskedők kegyetlen ostorvágásokkal felelnek. Vagynak példák rá, hogy némelly férjek és atyák feleségeik és gyermekeiknek tőlök lett elválasztatásán kétségbeesvén, néhány nap mulva önmagokat ölék meg. Jamaikában több év olta igyekszik a' kormány ezen kegyetlenséget törvények által megóvni, vagy legalább akadályozni; de ezek többnyire elmellőztetnek, vagy ritkán irányoztatnak ezen szegény feketék sorsának enyhítésére.

A' rabszolgák ára Amerikában valamivel szabottabb, mint Afrikában, 's ammint könnyen elgondolhatni, szembetünőleg nagyobb. Jamaikában és más angol gyarmatokban egy — legjobb éveiben lévő egészséges erős férjfiunak ára rendszerint 50 font sterling, azaz körülbelől 600 forint; egy hasonló minémiségü 's ugyanazon korácsu aszszonyé 49; egy ifiúé 47; egy lányé 46, 's a' mindkét nemü fiatalabb gyermekeké 40 font sterling. Ha pedig valamelly Néger kézmivet, kivált ollyat tud, melly az ültetvényekben leginkább szükséges, sokkal többet fizetnek érte; ugymint 100—200, sőt 1000 fontot is. A' betegeket és gyengéket nemcsak a' természetők, hanem sokkal inkább a' Zsidók és mások is szokták nyereségre venni, hogy őket ismét helyrehozván jó haszonnal eladhassák. Egy beteges és gyengélkedő Néger a' rabszolgakereskedő odaenged 20—30 tallérért, 's a' Zsidó talán egy pár hét mulva 2—300 tallért kap érte.

Vagynak a' gyarmatokban ollyan emberek is, kik a' rabszolgákat, kivált a' kik valamelly kézmivet, vagy hasznos mesterséget tudnak, azért veszik

meg, hogy másoknak bérbe adják, olyaknak tudnillik, kiknek illy munkásra csak néhány hétig vagy napig van szükségek, 's azért nem akarnak szerezni magok számára saját rabszolgát. Azonban a' legnagyobb részt az ültetvénybirtokosok veszik meg. Mindegyik Néger 's mindegyik Négerné mindjárt uj, szokás szerint keresztyén nevet kap azon urtól, kinek birtokába jutottak. E' név kezdő betűjít a' rabszolgának vagy rabszolgálónak válán vagy teste más részén bőrre sütik az által, hogy a' helyet zsirral bekenik, rá megolajozott papirost tesznek, erre pedig egy ezüst, a' betüvel ellátott és borszeszlángon felmelegített pléhet nyomnak könnyedén. Ezután a' bőr valamennyire felfuvódik, 's a' betü eltörülhetetlen. Némelly rabszolgák, kik urokat több izben változtatták, sok illyen névbélyeget viselnek.

Ekkor a' megbélyegzett rabszolgákat dologra küldik az ültetvényekbe, hol majd mindenkor már idősebb Négerek fogadják el az uj jövevényeket, és szívesen látják 's különbféle foglalatosságokban oktatják.

Azon lakhelyek, mellyeket a' termesztők ültetvényeiken a' rabszolgák számára rendelnek, igen egyszerűk, hol jobbak, hol rosszabbak, mint a' környülállások, a' tartomány szokása 's az urnak gondolkozása 's indulati hozzák magokkal. Ollyan éghajlaton, hol kávé, czukornád, indigo és pamut tenyészik, ésigy a' hol téli hidegtől soha sem félhetni, e' tekintetben nem kívántatik nagy költség. Általában állithatni, hogy itt a' Négerek épen olly alkalmasan, sőt talán még kényelmesebben laknak, mint Afrikában. A' négerlakások mindegyik ültetvényben 40, 50 's több házból álló falut tesznek, melly körül narancsot, pálmát 's egyéb hasznos és kellemes növényeket termesztenek. A' négerlak belső elrendeltetése 's a' házi butorozás különbféle. A' munkás és takarékos Négereknek vagyon egy asztalok, néhány székek, ágyok vagyis inkább gyé-

kények az alvásra, ládájok 's egyéb szükséges házi eszközök, az étel tartására 's elkészítésére való edényekkel egyetemben.

Némelly okos urak rabszolgáiknak használás végett egy darab földet adnak, hogy rajta mindenféle gyümölcsöt és gabonát termeszzenek. Ezekből nemcsak táplálhatják magokat; hanem belőlök egy részt vásárra is visznek eladni, 's a' kapott pénzen az életre tartozó mindennemű szükséges és kényelmes dolgokat beszerzik. Azon urak, kik Négereiknek nem adnak földet, önmagok gondoskodnak élelmekről, melly főtt gyökerekből és gyümölcsökből, rákból, heringből 's egyéb halakból áll. Ezen étkeket fekete szakácsnék készítik, és paprikával 's más hevítő fűszerekkel jobb izüekké teszik.

A' ruházat illy meleg országban igen egyszerű, 's a' férjfiaknál durva vászonból készült hosszú láb-
ravalóból és gyakran hasonló ingből áll. Az aszszonyok szoknyát és vászon ujjast viselnek. A' beteg és gyenge rabszolgákat igazságos uraik arra rendelt tulajdon orvosaikkal és sebészeikkel gyógyíttatják és holmi kórházakban ápolják.

Egy kis részét a' Négereknek uraik házoknál használják. Itt ők az inasok, szakácsnék és szobalányok minden szolgálatját teszik. Ezen házi rabszolgák sorsa rendszerint sokkal jobb, mint a' mezei Négereké, azoké tudniillik, kik az ültetvényi munkákkal foglalatostkodnak. Ezen utolsókat felvigyázojjik, kiknek neve Bomba, reggel már nap feljötte előtt felköltik és dologra viszik. Két három óra mulva, — legalább a' dán gyarmatokban, — fél órai szünet következik, 's ekkor reggeliznek. Délben rendesen ebédelnek, 's aztán 6 óráig, tehát naplementig dolgoznak. Ekkor az emberséges természetű Négereiket nyugodni hagyják; de a' durvábbak még azután velek a' marha számára füvet hordatnak. Amazok a' vasárnapokon és ünnepeken

kivül még bizonyos szünórákat is engednek nekik tulajdon foglalatosságaik üzésére.

Némelly szigeteken, kivált a' Dánokéin, a' Négereket még a' keresztyén vallásban is oktatják. Jamaikában 's egyéb angol gyarmatokban hasznos rendelések vagynak, mellyek a' Négereket a' szerfelett igazságtalan és méltatlan velek-bánás ellen bátorságositják. Mindazáltal általjában a' Négerek sorsa többnyire egy érzéketlen természetűre 's ennek durva gondviselőjére van hagyatva, kik a' szegény feketéken kimondhatatlan kegyetlenségeket követnek el. Ki reggel jókor nincs dologban, annak meztelen hátát korbácsolják; a' könyörületlen szívű urak és gondviselők rabszolgájikat csekély hibáért is legembertelenebb módon kinozzák. Az európai kegyetlenségnek ezen szánakozásra méltó áldozati majd mindnyájan hordozzák hátokon a' baromi ostorozás által metszett barázdákat, mellyek olly számosan 's olly gyakorta következnak egymásután, hogy soknak háta meg sem gyógyul.

Megjegyzésre méltó leginkább az, hogy a' természetök feleségei a' férjfi- 's aszszonymű fekete cselédek iránti kegyetlenségben férjeiket igen gyakran feljűlmulják. Temérdek számú példák vannak, hol azok ezen szegény felebarátikkal legkisebb vétségekért is olly irtóztató módon bánnak, 's őket annyira kinozzák, hogy eliszonyodik rajta az olvasó. Alig gondolhatni ollynemű kegyetlenséget, mellyet az európai zsarnokok rabszolgájikon el ne követnének. Egészen felháborodik az ember elméje, midőn mindazon gyötréseket és kinokat olvassa, mellyeket a' szánakozásra méltó Négereknek ki kell állani. Ha aztán valamelly szegény rabszolga, — nem tűrhetvén már tovább a' rémítő kegyetlenségeket és méltatlan vele-bánást, — kezét kinzója ellen felemeli, rajta a' legirtóztatóbb boszút állják. Nem ölik meg mindjárt, a'

mi rá nézve még jótét volna; hanem a' leglaszubb, egyszersmind legfájdalmasabb kinokat gondolják ki a' vélt igazságtalanság meglakolására. A' nyugati gyarmatok 's az ottani rabszolgák történetírásában előszámláltatnak mindazon kegyetlenségek és borzasztó cselekedetek, mellyeket az európai keresztényen fejérek fekete testvéreiken követnek el. Ezek valóban borzasztók 's iszonyuak, és ördögi erkölcsre mutatnak. De a' kinzott Néger szívében is boszu forr. Közülök sokan a' távol lévő erdőkbe szöknek, 's innen ütnek zsarnokaikra. Ekkor ezeknek gazdagon fizetik azt vissza, a' mit ők fekete feleikkel cselekvének. Minden remeg a' feketék özszeesküvésétől, 's St. Domingo esete tanítja, hogy ez a' boszuállás kivánó Afrikaiaktól való félelem igenis alapos.

SZEGHALMY SÁNDOR.

Ohajtásom.

Nem hercegi vár!
 Hol fény — pompa — dus fölség ölel körül,
 Nem gazdag kincstár,
 Nincs kivel megoszszam, 's ki kincsért örül,
 Nem is szerelem,
 E' szép lángra boldogabb szívem hevült,
 Nem nagy kegyelem,
 Szebb szerencsém — szebb reményem sirba dült.
 Nem örömóra!
 Ez — virágkorunkkal végkép elrepül,
 Hiv bánkodóra
 Szebb boldogság vissza — ritkábban derül.
 Nem is boldogság, —
 Ezt rég kénytelen valék elveszteni,
 Csak szivnémaság —
 Ah egék! ez 's egy még — „őt felejteni.“

SEBŐK.

---

*Nógrád vármegyében fekvő Kis-Terenne
helység határában Hársas nevű hegyben ta-
láltató régiségekről.*

A' két magyar hazában talált római régiségek, mellyek habár nem olly igen szembetünők is, és bátor az utazóknak ábrándozása 's elragadtatása nem szolgáltatnak annyira okot, mint az olasz és görög földön találtatók, mindazonáltal gyakran olyanok, hogy különös formájoknál fogva a' legnagyobb értékű régiségeknél is becsesebbek. Többnyire Rómának hajdani nagy kiterjedésű birtokára és a' Rómaiaknak a' szép mesterségek- 's tudományokban akkori nemzetek felett való jobb izlésére mutatnak. Valamint az új gyarmatok letelepedése többnyire a' nagy folyók partjain szokta kezdetét venni, azonszerint a' Rómaiak is Pannoniát elfoglalván, azt többnyire a' Duna mentében szállották meg, aminthogy eddig hajdani ittléteknek 's nagyságoknak maradványi, u. m. pénzeczek, oszlopok, szobrok, sirkövek, földők, vízcsatornák, hamvvedrek, téglák, fegyverek, többnyire a' Duna két partján hajdan fenállott városok dűledéki között találtak. *) Laktak ők tul a' dunai kerületnek több részeiben, valamint Erdélyben is, annak azonban, hogy a' Mátra hegynek éjszaki oldalában valaha gyarmatot állítottak, vagy ott állandóul laktak volna, nyomába mind ez ideig senki sem akadt, — a' mi ugyan nem lehetetlen, sőt az alább előadott

---

*) Ócsán is, Pest vármegyében gyakran ásatnak ki római régiségek. Th.

okból méltán állíthatni, hogy azon tájon, a' hol most a' Hársas hegy fekszik, ha nem állandó római gyarmat is, hanem bizonyosan valamely római katonaosztály (legio) tanyázott, még pedig huzamosabb ideig; ugy szinte az sem szenved kétséget, hogy valamint a' dicső Francziák a' szabadság szellemén kívül a' hová letelepednek, mint legközelebb Algirba utakat készítenek, mindenekbe jobb izlést terjesztenek, ugy szinte a' római katonák magok készítettek magoknak fegyvereket és egyéb az élethez szükséges eszközöket; több emléken találtató felírások és régi írók előadása szerint minden legionál számos mesteremberek is találtattak. *) Illyen legio tanyázhatott hajdan a' Hársas alatt is. — Nem czélom ezen csekély értekezésemben meghatározólag véleményemet 's vég-ítéletemet a' világ elejibe bocsátani, erre nagy tapasztalás, a' régiségek tudományában nagyobb járatosság kívántatik, mellyet — hivatalom által elfoglalva lévén — üres órájmban szerezniem lehetetlen vala. — Közlöm a' talált régiségeket, hogy ez általis édes hazámat ezen tekintetben a' külföld előtt ha nem kedvessé, legalább figyelemre méltóvá 's esmeretesebbé tegyem, leginkább azért, hogy a' talált régiségek hitelesek **) lévén, ha nem a' mostani, talán a' jövő tudós világ azoknak eredeti nyomába akadhat: gondolkodásra nyujtok tehát módot a' régiségekben 's a' világ történeteiben jártas tudós világnak. ***)

*) T. Livius L. I. Dec. I. — Julius Caesar L. II. de Bell. Gall.

**) Azért élek ezen kifejezéssel, mivel a' m. 1832-ik esztendőben Bécsbe egy némelly Sz. Endrén a' Duna partján egy edényben talált régiségeket küldvén, egy bécsi tudós kételkedett azoknak eredeti valóságáról, valljon mi oknál fogva készített volna a' sz. endrei révész, a' kitől a' kérdéses régiségek általam megszerestettek, régiségeket? mi indíthatta őtet arra, hogy azokat meghamisítsa? Bizonyosan nem a' nyerekedés, mint sok kül- 's belföldi, fájdalom! külömben tudósoknál is, mivel csak 4 ezüst huszast kapott a' külömben nevezetes régiségekért.

***) Igen kedvesen vesszük 's további közlésekre is kérjük. TÁ.

Kis Terenne vagy Terennye Nógrád vármegyében, annak napkeleti részén a' Zagyva és Tarjány kártékony patakok öszveütkezésénél fekszik; a' Tarjány patak mentében, kivált annak nyugati oldalán pusztá, nagy terennei határban lévő szántóföldek, a' gazda fáradságát busásan megjutalmazták, kivált a' miveltebb izlésű gazdának, a' ki a' természetnek czélerányos telekesítés (ganéjzás), többszöri rendes szántás, boronálás 's hengerezés által segítségére siet, mint Kis Terennén méltóságos Gyürky Pál ur gazdaságában, a' hol nemcsak a' béres, hanem a' régi szokáshoz igen ragaszkodó mátrai palócz jobbágy is 5 vasu ekével 's hengerrel csak olly ügyesen bánik, mint a' fejevármegyei legmiveltebb mezei gazda. A' kis-terennei határnak napkeleti része nagyobb magasságu hegyekből áll, illyen a' Hársas hegy is, melly napkelet és dél felől fél czirkalom formában fekvő hegyekkel körülvéve, csupán egy keskeny völgy által elválasztva, mint valamelly fellegrvár, a' dorogi pusztá felé utazó vándor figyelmét el nem kerülheti. Földesmereti (geognosiai) tekintetben valamint a' Hársas, ugy a' többi körülötte, vagy ahoz közel fekvő hegyek viz által öszvehalmozott (aufgeschwemt) homok massák, mellyekben részszerint terméshomok, részszerint ugy nevezett apoka, vagyis lágyabb homokkő találtatik; ezen hegyek vagyis inkább viz által feltornyozott dombok kétségkívül valamelly vizözönnek maradványi, erre elegendő felvilágosítást nyujtanak kivált a' Hársas hegy déli oldalában számosan találtató osztrigák, mellyek hogy valóságos tengeri csigák legyenek, kétséget nem szenved. — A' Hársas, ammint feljebb mondtam, szinte homokos földből áll, éjszaki oldala, kivált annak öblös része, fekete gyepfölddel (humus), még pedig nagy mennyiségben bővelkedik, déli és napkeleti kopár, nyugati oldala pedig elárkosodva lévén, annak csupán némelly része használható. — A' faluban lakozó élteőbb lakosok előadása szerint

ezen hegyen, valamint körülötte fekvőkön is hajdan szálás és sűrű erdő volt, minthogy pedig a' Hársasban számos hársfa találtatott, kétségkívül onnan neveztetett Hársasnak, melly neve mostanáig is fenáll, az ott találtató aranyról Aranyhegynek is neveztetik. 20 évvel ezelőtt kétségkívül a' Mátra tövében különben is elegendő tüzi fa lévén, vagy a' mi bizonyosabb, a' népesedés szaporodván, több szántóföldre is volt szükség, a' földes uraság az erdő ésigy a' Hársason találtató fák kiirtására is engedelmet adott, amminthogy a' helybeli lakosok ezen szabadsággal élván, rövid idő alatt az érdekllett erdőt ugy kiirtották, hogy most annak többé legkisebb nyoma sem találtatik. A' hegy elejénte szántóföldeknek használtatott, ugy hogy a' hegy kellő közepén 's csucsán szép tiszta buza is termett, későbbben a' több évi használás után megsoványodván a' föld, kivált minthogy a' gyepföldet a' gyakori esőzés által okozott vizek leseprették, a' hegynek használható része a' helybeli szegényebb lakosoknak korompély alá osztogattatott ki, a' kik ezen különös, a' szükség elhárítására okvetetlenül tartozó földi adományt azon tekintetből is, mivel gyakran olly értékű arany drótra találnak, mellynek ára fáradozásaikat bőven megjutalmazza, egész iparral esztendőről esztendőre természeteni el nem mulasztják. — Sokszori és több évi fáradozásaim 's nyomozásaim után sem jöhettem arra, hogy a' helybeli lakosok mi módon és mikor jöttek légyen az ott találtató arany és egyéb régiségek nyomába? Annyi bizonyos, hogy akkoron, midőn még a' Hársas hegy oldalai szántóföldeknek használtattak, semmi régiségek nem találtattak, csupán későbbben, mintegy 14 évvel ezelőtt kezdettek a' helybeliek némellyeknek nyomába akadni, — elejénte az arany drótot kalapra tekergették a' helybeli legények, mig a' vizsgaszemű Izrael népének házaló fiai a' kalap mellett csillámló drótot aranynak esmervén, az illető tulajdonosokat elejénte egy pár icze borral, ké-

sőbbben egynéhány forinttal ki nem elégítették, a' mi azután a' földes uraság figyelmét is magára vonván, jelesül m. Gyürky Pál ur egynéhány évvel ezelőtt több aranyot nyomó arany drótot Pesten az aranyművesek által megvizsgáltatván, minekutána az valóságos finom tiszta aranynak esmertetett, a' helybeli lakost, a' ki azt találta, e' talált arany-mennyiség belső értékére nézve kielégítette, melly időtől leginkább az Izrael népe minden további alatomos nyerekedéstől kizárattatott, a' régiségek pedig a' setéség 's feledékenység örvényéből kiragadtattak. — Minden nagy zápor után a' helybeli lakosok számosan mennek ki a' Hársasba aranyat keresni, minthogy pedig már sokan sikerrel is kerestek, sőt nemcsak aranyért, hanem más réz darabok- és cserép edényekért, részszerint a' helybeli földes uraság, részszerint általam megjutalmaztatnak, a' talált régiséget vagy aranyat nem rejtegeték mindeddig, hanem bizonyos jutalomra számot tartatván, minden talált holmikat egész készséggel előadnak. — A' keresők, kivált aszszonyok, mint ájtatos Keresztények, keresés-közben többnyire imádkoznak, egyik kézben kapát, másikban olvasót tartván, gyakran azt vélné az ember, hogy bucsut járnak, kivált ha dologtalan időben az egész hegy pezseg a' sokaságtól, gyakran mély megilletődéssel szemléltém a' szegényeket, többnyire néma csendesség uralkodik közöttük, gyakran a' Mindenhatóhoz intézett lelkes fohászkodást vehetni észre, a' néma csendességet csupán valamelly talált régiség szakasztja félbe, melly ujabb 's ujabb keresésre, reménységre, annál nagyobb ipart nyujt. — Magam is több izben a' hegyet megvizsgálván, több apró cserép edényre találtam. Legelső réz boglárt egy palócz legény szürem 12 évvel ezelőtt vettem észre, melly időtől több arany és réz boglárak, fegyverek, edények, réz gyűrük birtokomba jutottak, mellyekből hazánk egyik nagy érdemü honfijának, tudós Jankovics Miklós urnak kedveskedvén, azok

ritka régiségekkel bővelkedő gazdag gyűjteményében találtak is, melyekről a Tudományos Gyűjtemény 1828-ik évi első kötetében egy értekezést közrebocsájtott. — Az általam összevegyített, leginkább a Hársasban és Nógrádnak több részében talált régiségek, k. m. 1832-ik esztendőben, a régiségek egyik barátja érdemes hazánkfija Fejérváry Gábor urnak figyelmetességét annyira magokra vonták, hogy a mult nyáron társaságomban a Hársast megvizsgálván, érdemesnek tartotta, vélem egy társaságba 's egyesületre lépni, és az általam elkezdett és több ízben folytatott régiségek kikeresését és kiásatását nagyobb költséggel és figyelemmel vinni. — Minekutána méltóságos Gyürky Pál ur, a ki a többször nevezett hegynek tulajdonosa, a régiségek keresésére és kiásatására kettőnknek kirekesztő engedelmet adott, Fejérváry Gábor urral ketten bizonyos summa pénzt öszvetévén, a mult nyáron tulajdon felvigyázásom alatt és mindenkor személyes jelenlétemben több ízben ásattam, még pedig igen nevezetes sikerrel, ammint ezt az iderekészett rajzolatokban és az azokban foglaltakon kívül gyűjteményemben lévő igen számos régiségek bizonyítják. — A mi a keresés módját illeti, többszöri próbatételek és huzamosabb tapasztalás után arra a gondolatra jöttem, hogy az ásást alólról felfelé kezdjem, még pedig legfeljebb 3 láb mélységre, minekutána az eddigi tapasztalás után a régiségek csupán a gyepföldben a hegynek éjszaki és déli oldalaira szanaszét elszórva, nem bizonyos egy, hanem több helyeken találtak, mélyebben pedig az anya-homokföldben azoknak nyoma nincsen. E szerint próbáltam az ásást, és ezen feltételemtől mindaddig el nem állok, míg az egész hegyet 3 lábnyi mélységre meg nem ásatom. — Valamint minden dologban: úgy a kérdéses hegy ásatásában is bizonyos rendet szabni szükséges lévén, ennek következtetésében k. m. 1832-ik esztendőben a Hársasnak előbb éjszaki oldalát a fentebbi mód szerint

kezdtém ásatni, és azt nagyobb részint végre is hajtottam; az idén nyugati oldalát szándékozom megásatni. Az idekapcsolt 6 táblázati rajzolatban foglalt régiségekre általánosan a' következendőket szükséges megjegyezni: valamint az érdeklött holmik, ammint már feljebb érintém, a' Hársasnak éjszaki oldalában nem egy bizonyos helyen, hanem imitt amott elhánnyatva találtattak: ugy szinte olykor a' legszebb edény mellett ember, ló, szarvas marha, 's egyéb házi állatok csontjai, fegyverek, boglárrok, 's a' t. elszórva szemléltettek. Itt tehát — mint gyakran más helyeken — bizonyos rendre számot tartani nem lehet. — Figyelemre való dolognak tartom, hogy mind ez ideig vas és üveg nem találtatott. — Valamelly épületnek nyoma nincsen, emlékoszlopokat, vagy tégladarabokat még senki sem talált, annál inkább felírásokról, vagy egyes betűkről szó nem lehet. — A' mi már a' 6 táblázati rajzolatot illeti:

I. szám alatti táblázatban lévő régiségek valódi nagyságokban vannak lerajzolva, az

1-ső és 2-ik számmal jegyzett két nyíl rézből készült.

3. és 4. alkalmasint fűző tő, ezeken a' patina igen szépen maradván, még különös kékes zöld színt mutatnak.

5. Csiga formájú réz darab.

6. és 14. réz boglár, ilyenek nagy számmal találtatnak mindenütt a' hegynek ezen részében, némelleyek egészen simák, mint a' 6. számmal jegyzett; némelleyeken azomban, mint a' 14-én, két lyuk találtatik, ezek alkalmasint lószerszámokra használtathattak.

7. Két hegyü, közepén kissé domboru réz szög.

8. Szinte réz szög.

9. Szinte réz, egyik része négy szögletü, másik része pedig kerek.

10. Réz boglár.

11. Fejes réz szög.

12. Olyan forma réz szög, mint a' 7-ik szám alatti, csakhogy közepén szögletes.

13. Kétélű réz gyilok, vagy talán láncsa, közepén egy kissé domboru.

15. Különös szépségű kékes zöld színű patinával borított boglár.

16. Simára faragott szegletes csont.

17. Embercsontok között talált arany boglár.

18. Réz boglár.

19. Arany boglár, melly más réz bogláron ragasztva volt.

20. Török mogyoró nagyságú's különös formájú cserép edény.

21. Szinte agyagból készült csésze.

22. Nagy fejű réz szög.

23. Simára faragott csont.

24. Különös nem tudhatni, mire használható szög formájú réz darab.

25. Egy élű alkalmasint görbe kés gyanánt használhatott szinte rézből, ilyeneket már annakelőtte is találtam, és több darabbal bírok, majdnem olyan formájúak, mint az ugy nevezett strigillisek, mellyek a' Rómaiak által többnyire a' fürdő után használtattak, midőn t. i. a' fürdőből kijövők a' mocsoktól azokkal megtisztítottak.

II. Táblázaton az

1. Cserép edény, fekete színű, igen különös öblös formájú, figyelmet érdemlők az oldalán kiálló csucsorodások, magassága 4 hüvelyk, szélessége $3\frac{1}{2}$.

2. Ezen igen ritka csiga formájú halavány veres agyagból készült cserép edény $3\frac{1}{2}$ hüvelyknyi magasságú, szélessége majd 5 hüvelyknyi.

3. Egy egészen kerek fekete színű cserép edény, melly az elébbenieknél sokkal kisebb.

4. Egy egészen ép, csakugyan fekete színű begre.

5. Egy fülű kancsó, magassága $3\frac{1}{2}$ hüvelyknyi, szélessége szinte olyan forma.

6. Ollyan formájú begrének alsó része, melly az előbbinél sokkal öblösebb, felső része és füle hibázik.

III. Metszésen az

1. Egy igen szép formájú, a' rajzolatnál nem sokkal nagyobb agyagból készült edény.

2. Az itt lerajzolt agyag darab nem tudhatni mire használtathatott, különös formájánál fogva érdemesnek tartottam a' lerajzolásra, mire valók lehettek az azon találtató lyukak.

3. Fekete színű agyagból készült kanál, hát ez, valljon mire használtatott? Ezt azért tartottam szükségesnek lerajzolni, mivel még eddig agyagból készült kanalokról soha legkisebbet sem hallottam.

4. Cserép edény, olly nagyságu, mint azt a' rajzolat mutatja.

5. A' rajzolatnál nem nagyobb, igen lapos setét fekete színű agyagból készült tálacska.

6. Magosságára 3, szélességére pedig $2\frac{1}{2}$ hüvelyknyi nagyságu, szinte fekete színű cserép edény.

7. Természeti nagyságban előadva, egy patinával beborított áldozó réz edény, melly libatoriumnak neveztetik.

IV. Metszésen az

1. Igen öblös cserép edény, mellynek teteje és füle hibázik, ollyan forma nagyságu, mint a' II-dik táblázaton 6-ik számmal jegyzett, csakhogy sokkal öblösebb.

2. Fél hüvelyknyi vastagságu agyagból készült tojáskerekségű tál, mellynek hosza 6 hüvelyk, magassága 2.

3. Két hüvelyknyi nagyságu, feljül öblös, behajlott tetejü cserép edény.

4. Természeti mivoltában adatik elő ezen korsó, melly valóbau figyelemre méltó, első része igen öblös, mellynek oldalán kicsucsorodások talátnak.

5. Ezen szinte valódi nagyságában lerajzolt edény rendes idomzatu sima veres agyagból készült, mellyen különös igen ritka ollyan forma fényes, de

mégis nem a' mostani üveg formájú máz, a' milyen az etrusiai edényeken találtatik, szemlélhető.

V. Táblázaton az

1. Tűz által megkeményedett négy szögletű alól 3 hüvelyknyi vastagságu, 5 hüvelyknyi magaságu agyagból készült piramis, mellynek tetején kivölgyelés látszik, ilyen a'

3. Szám alatti is, csakhogy az elébbinél valamivel hegyesebb s magasabb, megjegyzésre méltó, hogy illetén piramisok, mellyeknek közepette keresztül van furva, a' Hársas éjszaki oldalának csucsán több cserepek, szarvasszarv-darabok között találtatnak egy tűzhelynek szomszédságában, melly tűzhely elejinte csak egy két hüvelyknyi vastagságu limának látszott, hanem minekutána az azon fekvő föld rendszeren és ügyesen eltakarított, a' tűzhely azonnal szembetűnőbb lett, melly bátor ugyan öszveállott, azt azomban nagyobb darabokban felszedni nem lehetett, ezen tűzhelynek kiterjedése $1\frac{1}{2}$ □ lehetett, ezen tűzhelytől egynéhány öl távolságnyira nagy mennyiségben hamu formájú föld találtatott, melly épen olyan, mint a' hamu, és távolról is a' hegy csucsáról a' többi fekete gyepföldtől világosabb és egészen a' hamuhoz hasonló színénél fogva megkülömböztethető, ugyanott találtatott a'

2. Szám alatt lerajzolt és már a' IV. szám alatti táblázaton 2-ik szám alatt előadott tojáskerekességű tál is.

4. Fél hüvelyknyi vastagságu, agyagból készült keresztüllyukasztott karika, ilyenek a' hegyen mindenütt nagy számmal találtatnak, némelylek simák, mások domboru közepűek, nagyobb kisebb formájúak, olykor veres homokkőből készültek is, mellyek gyakran majd egy hüvelyknyi vastagságuak, némelyleknek általmérője $2\frac{1}{2}$ hüvelyknyit tesz, ilyen a' következő

5. Szám alatti is, azzal a' külömbséggel,

hogy ennek közepe csucsos, és a két oldalán két hely általlyukasztva vagyon. *)

6. Különös szegletes formájú fazék; ez noha nem egész és csupán fél edény, mint különös formájú rajzoltatott le, — magassága 5, szélessége $3\frac{1}{4}$ hüvelyknyi.

7. Ez 3 hüvelyknyi magas, alól keskeny, feljül sokkal 's majdnem $3\frac{1}{4}$ hüvelyknyi szélességű, olyan forma, mint a' millyenekben bányavárosokban aranyat szoktak olvasztani 's választani.

8. Ez természeti nagyságában adatik elő.

9. *a* és *b*. Simára faragott alkalmasint szarvascsont, a' vastagabb részén egy helyen, egy azzal keresztben pedig két helyen általlyukasztva van.

VI. Metszésen az

1. Szarvasszarvnak keresztülyukasztott vastagabb része, mellybe egy másik vékonyabb szarvasszarv-darab általtüzve találtatik, a' mint ezt a' rajzolat bizonyítja.

2. Simára faragott szarvasszarv-darab, valamint a' 4-ik is, csakhogy már ez, mint a' 2-ik szám alatti, szinte simára van faragva, és az egyik vége valamelly éles eszközzel elvágva; az

5. Szarvasszarv vastagabb része, melly azért terjesztetik elő, mivel a' felsőbb vékonyabb része meg vagyon faragva.

6. Ennek csupán vastagabb része vagyon megfaragva.

7. Egyenes és hegyes formája szinte szarvasszarv-darab, ennél a'

8. Sokkal hegyesebb, és egy egész egyes szarvnak lenni látszik.

9. Egy különös külsőképen szögletes, belsőképen azonban tojáskerekségű fekete színű agyagból készült természeti nagyságában előadott edény; ez nem egész.

---

*) 4. és 5. számok alatt érintett karikák alkalmasint edények és begrék fedőjinek használtathattak.

10. Szép formájú tálacska, mely mintegy 3 hüvelyknyi szélességű.

11. Lapos sima alkalmasint trahitkő, mely a' fegyverek, kések és egyéb eszközök köszörülésére vagy kifényesítésére használható, 9 hüvelyknyi hoszaságu, szélessége 5, vastagsága pedig majd két hüvelyknyi.

12. Ez egy kőkeménységű, alkalmasint tűz által kiégetett agyag golyóbis, mellynek általmérője 5 hüvelyknyi; ilyeneket többeket is találtam, melyeket öszvetörvén, azokban agyagnál egyebet nem leltem.

13. Egy közepén domboru, keresztülyukasztott agyag karika, a' millyen az V. táblázaton 4. és 5. szám alatt találtatik.

14. Az eddig előszámlált edényeknél sokkal nagyobb szép idomzatu cserépdarab.

15. Szarvasszarvból faragott négy szögletű, mintegy 5 hüvelyknyi hoszaságu csont.

Az ekképen előszámlált régiségek több kérdésekre szolgálthatnának okot, a' vizsga 's a' régiségek tudományában jártas tudós előtt, minden lehető kérdések elmellőzése mellett bátor ugyan a' fent előadattaknál fogva nem kívánom ez által az eddig találtakra nézve vég-ítéletemet 's véleményemet meghatározólag előterjeszteni, azon tekintetből is, mivel még, ammint reménylem, több régiségek is találtathatnak: mindazonáltal azon fentebbi előadásomat, mely szerint azt állítottam, hogy a' Hársason, vagy ahoz közel ha nem római gyarmat, de bizonyosan valamely legio tanyázhatott, ezen értekezésem befejezésével is bátran megújítom, és az eddig találtaknál 's tapasztaltaknál fogva az olvasztáshoz alkalmas apró cserép edényekre, melyek mint házi eszközök, kivéven a' nagyobb edényeket, ivó edényeknek a' közönséges életben nem használhattak, tálakra, agyag piramisokra, még készületlen 's formátlan réz darabokra, arany és réz drótokra, fegyverekre tekintvén, arra a' gondolat-

ra kénytelenítetttem jönni, hogy a' Hársason valamely olvasztó gyár (fabrica) volt, ebben készülhettek a' fegyverek, réz 's kivált arany ékességek. — Ki tudja, ha valljon a' Hársas alatt folyó Kazán pataka, a' Zagyva vagy más valamely közellévő patak nem bővelkedett e hajdan arannyal? melly a' homoktól gyakori és most is Erdélyben az Aranyos Magyarországbán pedig a' Duna mentében gyakorlott mosás által elválasztatván, a' Hársason volt olvasztó gyárban felolvasztatott, — a' nagyobb edények házi szükségre fordíthatottak, — a' nagy cserép edények, mellyeknek eddig csupán darabjai találtattak, méltán hamvedreknek tartathatnak az azok mellett találató emberi csontoknál 's külső formájoknál fogva. — A' szarvas-, őz- 's marhaszarvak, lófejek, disznóagarak, juhállkapczák arra mutatnak, hogy itt hajdan a' régi mód szerint isteni szolgálatot tartván, marhákat áldoztak, azt bizonyítja azon áldozó kés, melly 4 esztendővel ezelőtt szinte a' Hársasban találatott, és jelenvalóképen gyűjteményemben vagon. — Ezen állításomnak megczáfolására, még azt az ellenvetést is tehetné valaki, ha valljon a' kérdéses régiségek a' Rómaiaktól valók e, vagy talán még régibb időkre mutatnak? Hát ha a' Rómaiaknak Pannoniába való jövelelek előtt itt lakozó népektől származnak? Ám lássa a' régiségek 's történetek leírásában 's tudományában jártas tudós világ, 's hozzon ítéletet, ha valljon egészen helytelen e, vagy talán némelly részben figyelmet érdemlő fentebbi előadásom. Valamint bátor szívvel mertem véleményemet, mint eddigleni tapasztalásim következtetését, a' tudós világ igazságos megrostálása alá bocsátani: ugy viszont ha valaki által e' részben ellenkezőről meggyőztetem, egész készséggel fentebbi állításomat visszavonom, és ezen értekezésemet azzal kívánom befejezni, hogy annak közre való bocsátását a' tudós világ nem egyébnek tulajdonítsa, mint annak, hogy az eddig talált régiségeket a' setétség homályá-

ből kiszabadítani teljes erőmből igyekeztem, ez által is édes hazám dicsét emelni kívánván, és minden adandó alkalommal hasonlót tenni el nem mulasztok. Irám Pilinyben Bőjtelő hava 27-ik napján 1833.

KUBINYI FERENCZ.

Felkelési tábordal.

Az ellenség tüzzel vassal
 Közelget határunkba,
 Majd ártatlan vérontással
 Rohan szép országunkba;
 Hát rettegjünk yeszedelmet?
 Vagy mi kolduljunk kegyelmet?
 Kardot pajtás! lóra hát,
 Oltalmazzuk a' hazát!
 Már az ágyuk mennydörögnek,
 Ropognak a' fegyverek,
 A' kardok öszvecsörögnek
 'S hulnak sok száz emberek;
 És ha megszün a' háboru,
 Másé legyen a' koszoru?
 Kardot pajtás! lóra hát,
 Oltalmazzuk a' hazát!
 Vagy nézzük: hogy mezejinket
 Mint pusztitják, rabolják,
 Szülőjinket 's kedvesinket
 Rablánczba mint csatolják?
 Minket szolgává tegyenek,
 És az urak ők legyenek?
 Kardot pajtás! lóra hát,
 Oltalmazzuk a' hazát!
 Ha meghalunk, oszlopokra
 Irják vitéz nevünket,
 Mellyek jövő századokra
 Általadják hirünket,
 'S a' kik most szivből szeretnek,
 Egykor sirva emlegetnek, —
 Mennyünk pajtás! ontsunk vért!
 Haljunk meg szép honunkért! —

KAPUY KÁROLY.

Felfedezett gyilkosságok.

Ritkán marad a gyilkosság szerzője örök homályban; mert illy rémitő tett, millyen az embergyilkolás, mód nélkül felingerli az életben maradtakat, 's minden módokat elkövetnek a' bűnösnek kinyomozására, a' kit lelkiismerete rémitően gyötör, és nyugtot nem enged nékie. Többnyire minden gyilkosok magok árulják el magokat; akárki találkozik velek szemközt, már azt ugy tekintik, mint nyomozót 's árulójokat: ezért arczvonásaik zavartak, beszédjek habozó, 's minekelötte csak gyanítanak, már elárulják magokat. A' gyötörő Furiák minden lépteken kísérik, 's nyugtot nem engednek nekik, mignem méltó büntetéseket veszik.

Valamelly szerencsétlen tanuló ifju egyet értve az oskolákra gondot viselő — pedellus — feleségével, azt életétől foszták; az ifju, törvénygyakorlás kedvéért egyik hivatalbeli tisztviselőhöz áll be irnoknak: de rendszerint komoly, kedvetlen vala. Ura, a' nélkül, hogy legkisebb gyanúsága lett volna az ifju ellen, megszólítja egykor: „Miért olly levert? Talán csak nem ő ölte meg a' gondviselőt.“ — Az ifju felreppen, 's kevés faggatás után megvallja az egész tettet: 's csendességét a' fenytő pallos szerzé meg mind neki, mind az aszszonynak, a' vesztő helyen. —

Több esztendőkkal ez előtt, valamelly hajfordorító jöve Svécziából Németországba: több városokban fordult már meg mint vándor, 's egyiknek

a' kapujában valamely darabka papirost ejte el, mellybe haja volt kondorítva. A' kapus felveszi a' papirost, és azon azt a' nevet látja írva lenni, mellyet az ujságlevelekből olvasott, hogy Svécziában megölettetett. Előjárójinak bejelenti a' dolgot; ezek befogatják a' vándor legényt, a' ki csakhamar megvallja, hogy mesterét ő ölte meg.

Orlando Bridgman és Brown Samu, 1664-dik esztendőben birói széket ülve Essexben, egykor délelőtt elhivattatott a' törvényszék hites szemlélete, hogy valamely holt test csontjait vegye vizsgálatra, mellyet egy mély árokban leltek. Az árok olly helyen ásatott, mellyen előbb most sövény, majd palánk állott. Az esküdtek szoros vizsgálat alá vették a' dolgot, 's az jött ki, hogy e' helyen előbb valamely kised fogadó állott illy czim alatt: „a' fehér lóhoz;“ a' korcsmáros és felesége ez előtt hét — nyolcz esztendővel haláloztak meg; de még életekben vagyonságot és több pénzt vettek nálok észre. Gyermekeket nem hagytak magok után; 's még csak cselédre sem találtak, a' ki életekben nálok szolgált volna.

A' város orvosa azt állitá a' lelt csontokról, hogy 13—14 esztendő előtt tétethettek föld alá. A' háznak mostani birtokosa nem rég vette meg, 's magános lakká kívánta tenni, tetemes javításokat tétetve reá. A' kert sövénye megromladozott volt, a' helyett palánkot csináltatott; de ez is csakhamar megromolván, arra határozá magát, hogy derék téglafalat rakat helyébe. E' végre jó mély árkot ásata, 's abban leltek e' rendes emberi nagyságot haladó csontokat.

Lord Bridgman visszatérve Londonba, az ujságlevelekbe tétette, hogy itt valamely gyilkoságnak kellett történni, 's felhivott mindenkit, a' kik ez előtt tizenkét esztendőt előző időben a' házban laktak volna: hogy akárhol találtassanak illyenek, jelentsék magokat a' hozzájok legközelebb eső békebirónál, előadva mind azt, a' mit a' dologról

talán tudnának. — E' jelentést olvasák a' többek között Nordhamptonshire-ben, a' serházban, melly különbféle beszédekre szolgáltatott alkalmatosságot. Valamelly szolgáló leány is hallá a' hirdetést, és annyira megrázkódtatta, hogy egymásután több éjtszaka nem tudá alunni mindaddig, mignem békebiróhoz menve, felfedezé, a' mit a' dologról tudott. Ez a' fő biróhoz küldé a' hallott vallást, mellyre csakhamar olly parancsolatot vett, hogy a' szolgálót lássa el jól pénzzel, 's szolgálatjából kivéve, küldje Londonba. Vallása ebből állott:

Ez előtt mintegy tizenkét esztendővel szolgált azon fogadósoknál, kik Chelmsfortban a' fehér lóról nevezett házat birták. Egykor késő estve érkezett oda valamelly utas lóháton; ennek általyetője olly súlyos vála, hogy azt ő és a' fogadósne, nem birták beemelni: ezt annakutána az aszszony gondosan elzárta tulajdon szobájába. A' szálló jó vacsorát parancsolt magának, a' mellett bőven poharazott; majd jól becsipve már, ittason ágyba fektették a' fogadós és felesége. Következett reggel ötöt, a' valló leányt, igen jókor felköltötte aszszonya, és egy jó mértföldnyire küldötte téjert, ezt mondva neki, hogy ha a' vendég valamit kiyánna, majd ő maga szolgálatjára lészen. Hazatértekor, azt mondá neki az aszszonya, hogy a' vendég már elment, 's számára hat penczet hagyott: erre a' leány a' vendégszobát akarta kitisztítani; de azt zárva lelte, 's a' kulcs sem volt az ajtóban. Midőn ezt az aszszonyától kérte, ez azt felelé neki, hogy ő maga majd kitisztítja: reá pedig egymás után haszontalan küldözgetéseket bizott. Ő akkor mindjárt gyanuskodott, hogy a' fogadós és fogadósne egyet értve a' házi szolgálóval, az utast megölték éjtszaka; lepedőbe takarták, és egyik vendégszobába bezárták. A' czimborák igen gyakran titkos beszélgetést tartottak egymás között; annakutána vette azt is észre a' leány, hogy a' szolgáló három nap hordott egy mellék istállóba vizet valamelly lónak itatásá-

ra; mellyen annakutána nem sokára egy reggel el-
lovagolt, és többé vissza sem hozta soha.

Mondá továbbá a' szolgáló még azt is, hogy
gyanusága nevedve az elkövetett gyilkosság iránt,
bekukucsált a' kulcs lyukán azon szobába, mellyben
a' holt testet gyanította lenni, 's látta is azt bebur-
kolva: ezen tettéért a' fogadósné nagyon zsémbes
lett ellene, 's alkalmat keresett őtet a' háztól elüz-
ni. Ez őtet felboszontotta 's olyan szavakat ejtett,
mellyek világosan azt mutaták, hogy ő bizonyosan
gyanitja az utasnak megölettetését, és hogy ezt ki
ne mondhassa, csak azért szeretnék a' háztól elüz-
ni. Mind a' három gyilkos nagyon megütődött eb-
ben, 's reá mindenfélét kiáltottak, többek között,
hogy istentelen nyelve légyen, melly a' legártatla-
nabb embert is szerencsétlenségbe keverhetné: az-
ért is, hogy minden czivakodásnak véget vessenek,
neki 5 font sterlinget ajánlottak, ha eltávozik és
megesküszik, hogy Essex tájékára soha sem fog jö-
ni; ebben ő annyival örömebb megegyezett, mi-
vel már tulajdon életét is kellett féltenie, a' mint-
hogy oda soha sem is ment többé. — A' leány elő-
adása szerint, sötét öltözetje volt a' kérdésben for-
gó utasnak, kalapja pedig fehér; természetére nézve
magas ember volt. Megnevezte egyszersmind a' volt
házi szolgát is, a' ki azalatt gazdag árendássá lett;
ezt mindjárt befogták 's tömlöczbe vetették.

E' valláshoz képest ismét más tudósítást iktat-
tak a' hirlapokba; a' megöletettnek személyes lei-
rása 's egyéb tudva volt környülményi mellett,
felszóllítottak mindenek, kik valamit tudnának
róla mondani. Ely városban, Cambridgeshireben
is, közönségessé tétetett a' felszóllítás, hol egy
más aszszonyszemély, akkor Sir Sands szolgál-
latjában léve, ment a' békebiróhoz következen-
dő nyilatkoztatással: A' hirdetésben kitett időben,
bizonyos Kinderminster, ki vele együtt volt szol-
gálatban 's, akkor nevezetesen Willingham jószág
kormányozója volt, mellynek jövedelmeit szedte 's

Wilhelm Spring és Carill uraknak fizette, mint a' kiknek több rendbeli tőkepenzeik feküdtek a' nevezett jószágon; neki megígérte, hogy őt feleségül fogja venni, annyit gazdálkodva magának a' nevezett jószágjövedelmeiből, a' mennyit csak lehet. Jól meggyűjtven tehát magát, mintegy titokban ment Essexen keresztül London felé, hogy majd Irlandba mehessen, és ha ott valamely jószágot bérelhet, akkor eljő érette 's ígérete szerint elveszi. — Egyébaránt a' nevezettet szintugy írta le, mint az előbbeni szolgáló.

E' két tanu a' bírák elejébe állítottatott, és a' dolgot annyira vitték, hogy a' volt házi szolgáló el- len kiaválósult, hogy valamely esmeretlent megölt légyen. Még más két tanu is találkozott; az egyik szabó, a' ki a' kérdéses időben ruhákat változtattott a' most már fogva lévőnek; a' másik pedig kalapos, a' ki a' fehér kalapot feketére festette. Ezek mind ketten vallották, hogy a' dolog mintegy husz esztendővel történhetett ez előtt. — A' dolog kimenetele az lett, hogy a' befogatott házi szolgáló, mint bűnös a' gyilkosságban, halálra ítéltetett.

SÓMOGYI.

L i n o n h o z .

Sirj leányka! mert a' végzés
 Elválaszt minket,
 Sirj, óh sirj, mert tilalmazza
 Rokon érzeményinket!
 Nincs szívemnek reménysége, —
 Örömünknek immár vége,
 Örökre vége!
 Sirj, óh sirj hát, mert a' végzés
 Elválaszt minket,
 Hoszu a' kin, 's ah még soká
 Sirjuk bus könnyeinket! —

Lám boldog nyár jött a' tavasz
 Bus napjaira,
 De majd zordon tél jön dulva
 A' nyár vig zajjaira!
 Oh lánykám ezek tükörök,
 Hogy az öröm itt nem örök!
 Oh, itt nem örök!
 Eltávoznak mint jó idők
 Szép örömeink,
 És utánok bus panaszszal
 Hullnak zápor könnyeink.

Mint tavaszmenny, ugy mosolygott
 Eltem hajnala,
 'S szép rózsákkal koszoruztad
 Te, szerelmem angyala!
 Részre osztott bum 's fájdalom
 Után felleltem jutalmam,
 Édes nyugalmam!
 Ah! de a' sors feltámasztá
 E' bus felleget,
 'S most siratom veszteségem,
 Az elvesztett fél eget!
 Hoszu napok, 's évek jönnek
 Mind elé — elé,
 'S mindent közelebb intnek a'
 Csendes temető felé.
 Jer lányka, jer, — keressük ezt!
 Hol többé reánk nem ereszt
 But a' sirkereszt!
 Majd a' tulsó parton ismét
 Látlak tégedet,
 'S ott szerelmem hűségével
 Letörülöm könnyedet! —

KAPUY KÁROLY.

FOGLALAT.

---

	lap.
A' magyar hon. A' halhatlan Tolnai gróf Festetics György árnyékának. Horváth Elek.	1
Török levélczim. M—y A.	9
Chamonti Anna. Háladatosság. Elvény i József.	10
Jövendülés. Barra.	58
Szenvedelem. Árvaffy Béla.	59
Magyarország földének 's a' hozzá tartozó tartományoknak történetei, a' legrégebb időktől fogva Sz. István királyig rövideden előadva. (Vége.) Mindszenty Antal.	60
Az én sirversem. Árvaffy Béla.	68
A' városi gyermek és a' dió. Lencsés.	69
Elmés mondás. M—y A.	70
A' Berezina hídja Studziankánál. Borzasztó jelenetek az 1812- diki francia-orsz háboruból. F. A. Molnár Sándor.	71
Hugomhoz. Sebők.	85
Emberorzás és rabszolgakereskedés. Szeghalmi Sándor.	86
Ohajtásom. Sebők.	104
Nógrád vármegyében fekvő Kis-Terence helység határában Hársas nevű hegyben találtató régiségekről. Kubinyi F.	105
Felkelési táborodal. Kapuy Károly.	118
Felfedezett gyilkosságok. Somogyi.	119
Linonhoz. Kapuy Károly.	123

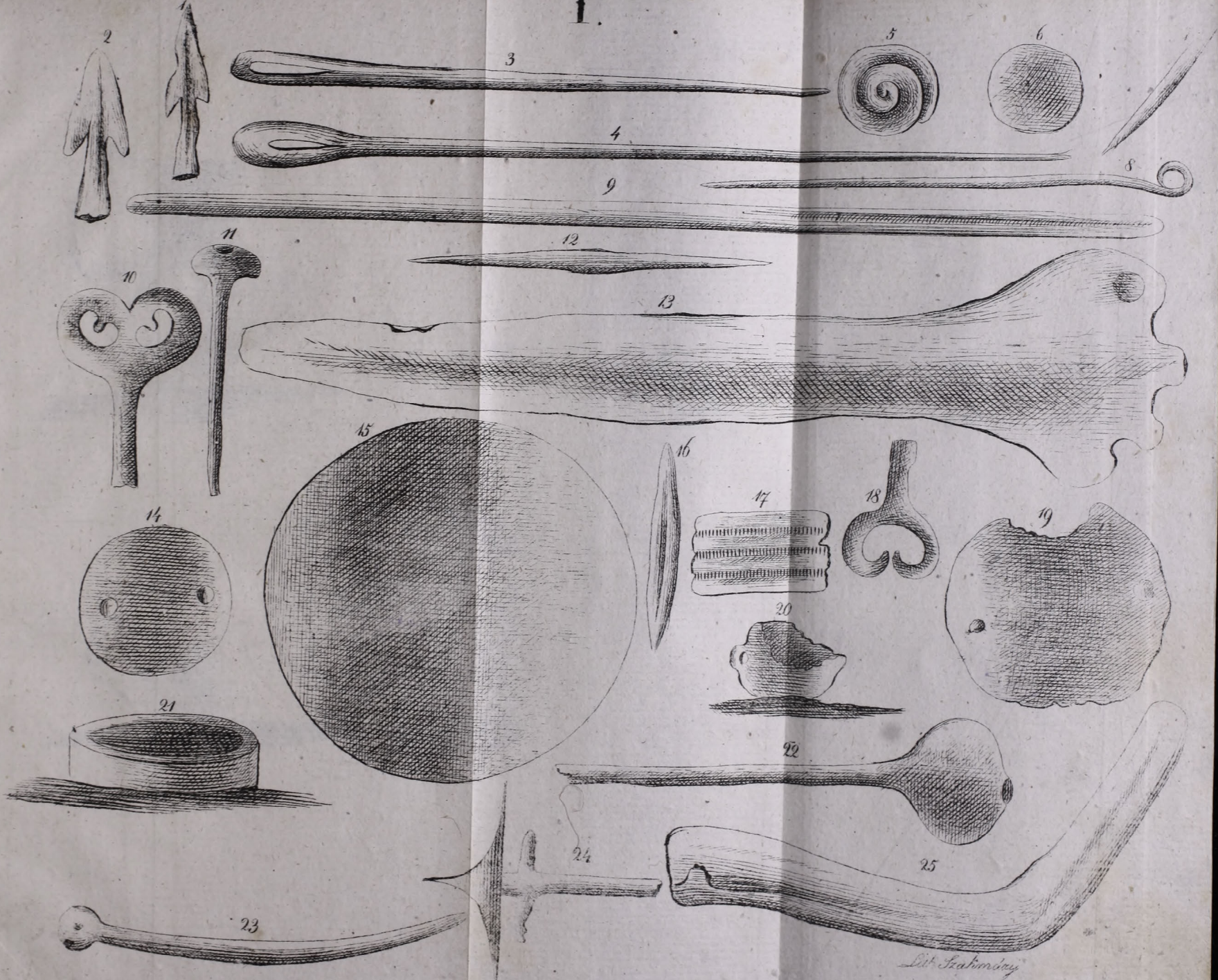
T O C K A A T

lap

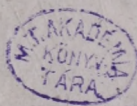
1	Magyar nyelv A. Hübner által fordított és kiadott.
9	Magyar nyelv B. Hübner által fordított és kiadott.
10	Magyar nyelv C. Hübner által fordított és kiadott.
28	Magyar nyelv D. Hübner által fordított és kiadott.
50	Magyar nyelv E. Hübner által fordított és kiadott.
7	Magyar nyelv F. Hübner által fordított és kiadott.
60	Magyar nyelv G. Hübner által fordított és kiadott.
68	Magyar nyelv H. Hübner által fordított és kiadott.
69	Magyar nyelv I. Hübner által fordított és kiadott.
70	Magyar nyelv J. Hübner által fordított és kiadott.
71	Magyar nyelv K. Hübner által fordított és kiadott.
72	Magyar nyelv L. Hübner által fordított és kiadott.
73	Magyar nyelv M. Hübner által fordított és kiadott.
74	Magyar nyelv N. Hübner által fordított és kiadott.
75	Magyar nyelv O. Hübner által fordított és kiadott.
76	Magyar nyelv P. Hübner által fordított és kiadott.
77	Magyar nyelv Q. Hübner által fordított és kiadott.
78	Magyar nyelv R. Hübner által fordított és kiadott.
79	Magyar nyelv S. Hübner által fordított és kiadott.
80	Magyar nyelv T. Hübner által fordított és kiadott.
81	Magyar nyelv U. Hübner által fordított és kiadott.
82	Magyar nyelv V. Hübner által fordított és kiadott.
83	Magyar nyelv W. Hübner által fordított és kiadott.
84	Magyar nyelv X. Hübner által fordított és kiadott.
85	Magyar nyelv Y. Hübner által fordított és kiadott.
86	Magyar nyelv Z. Hübner által fordított és kiadott.

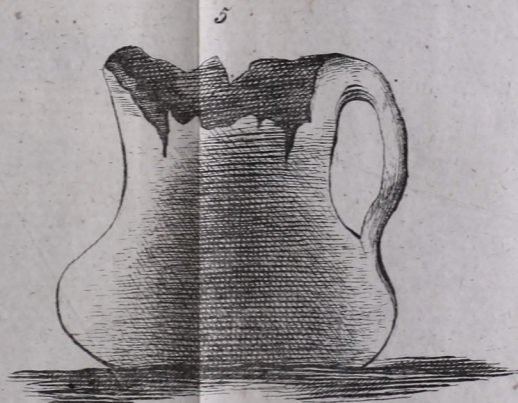
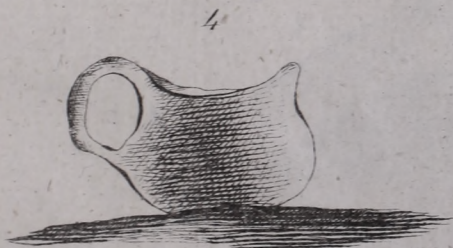
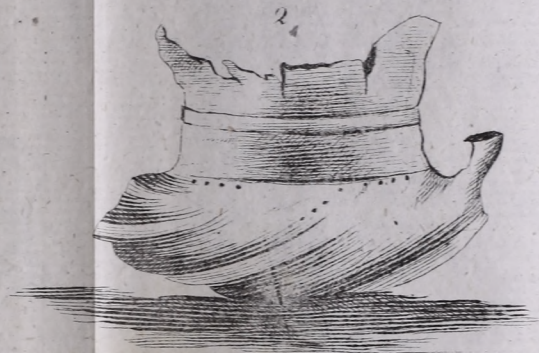

Litt. Scandinav.

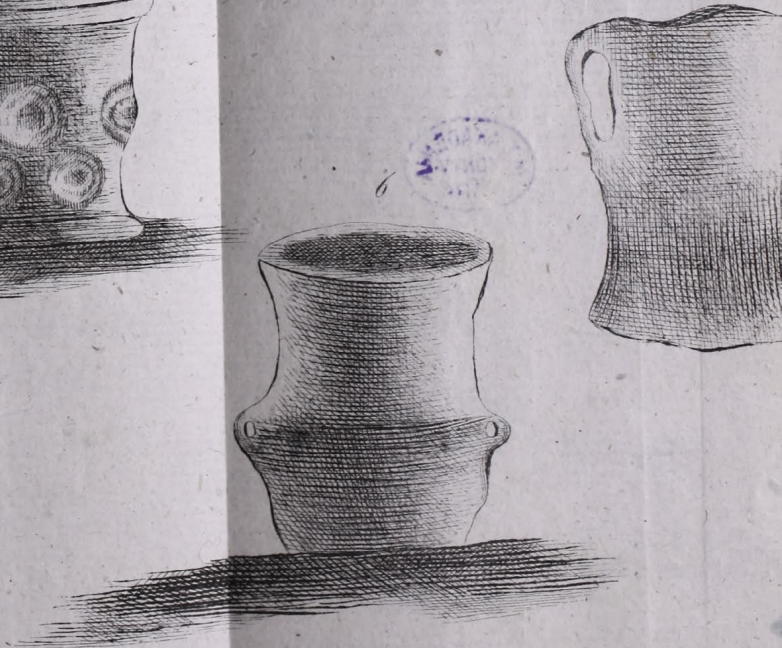
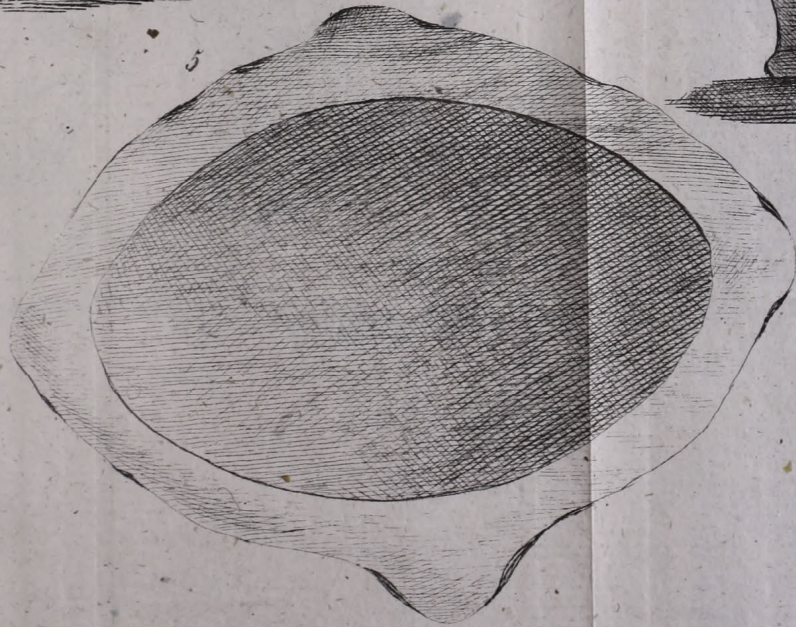
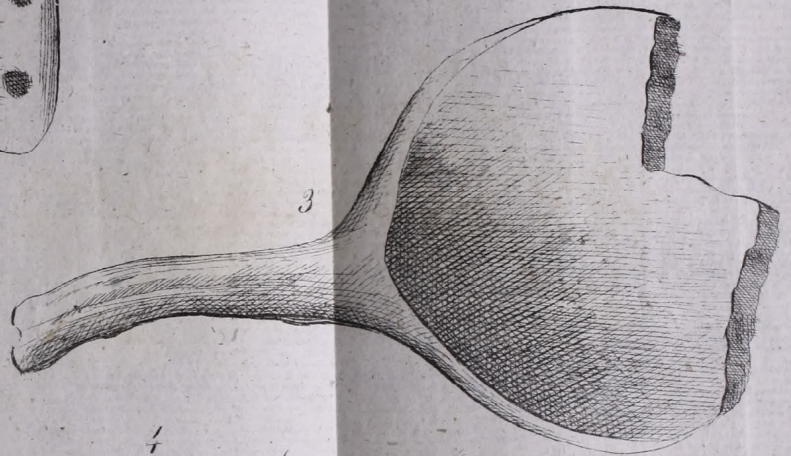
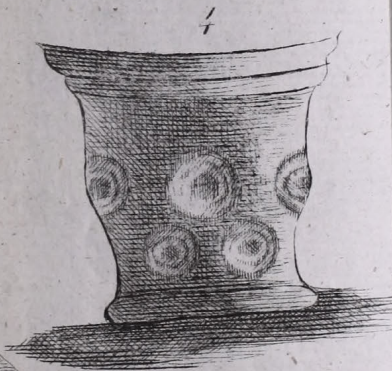
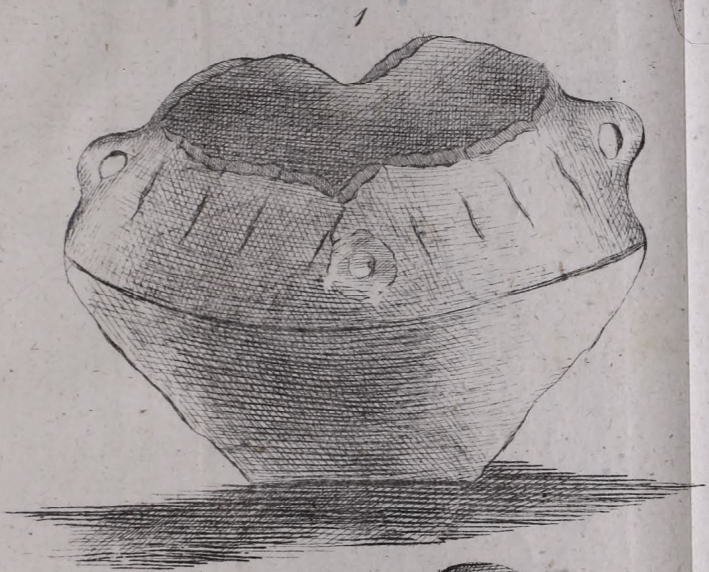
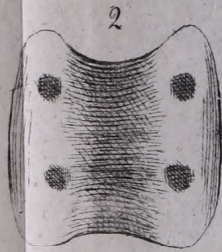

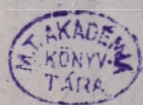
II.

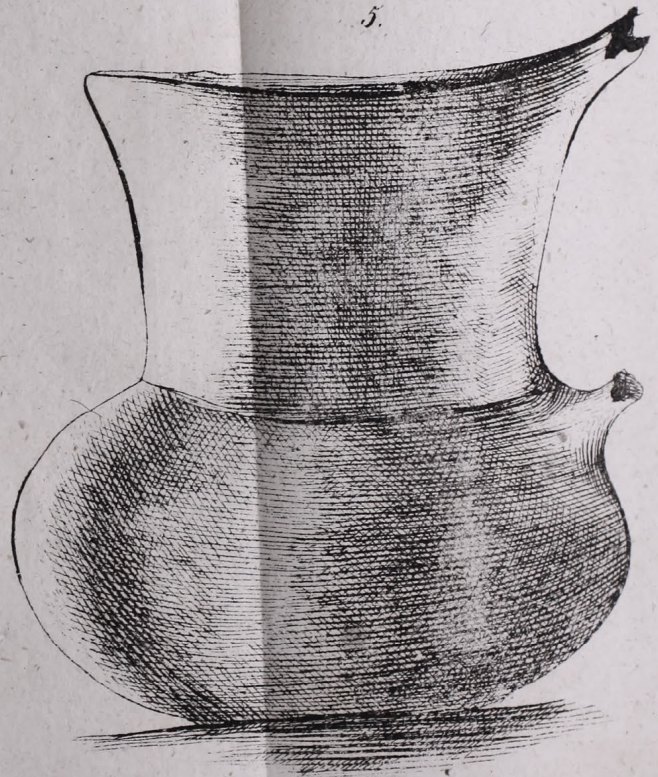
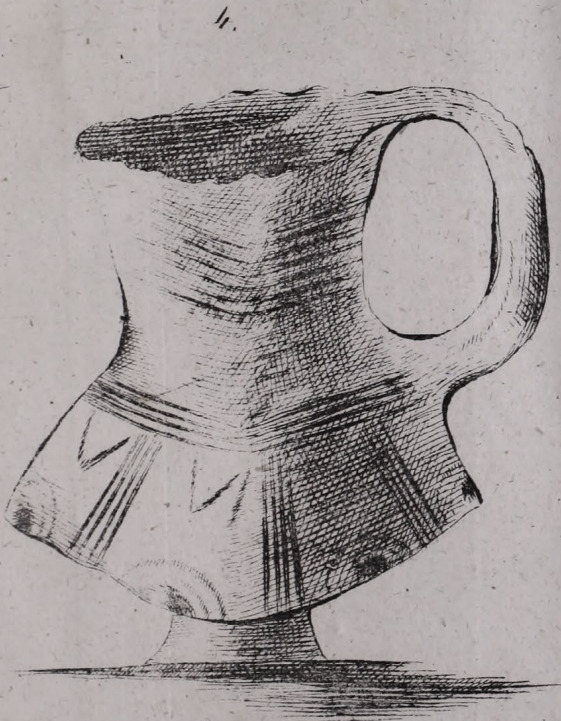
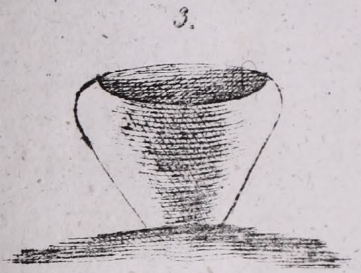
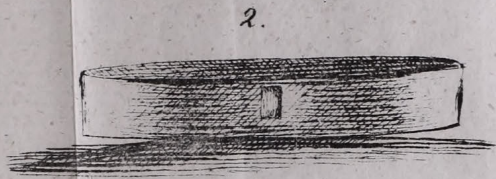
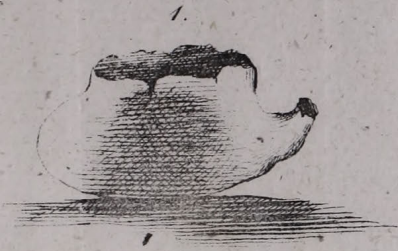
See Section

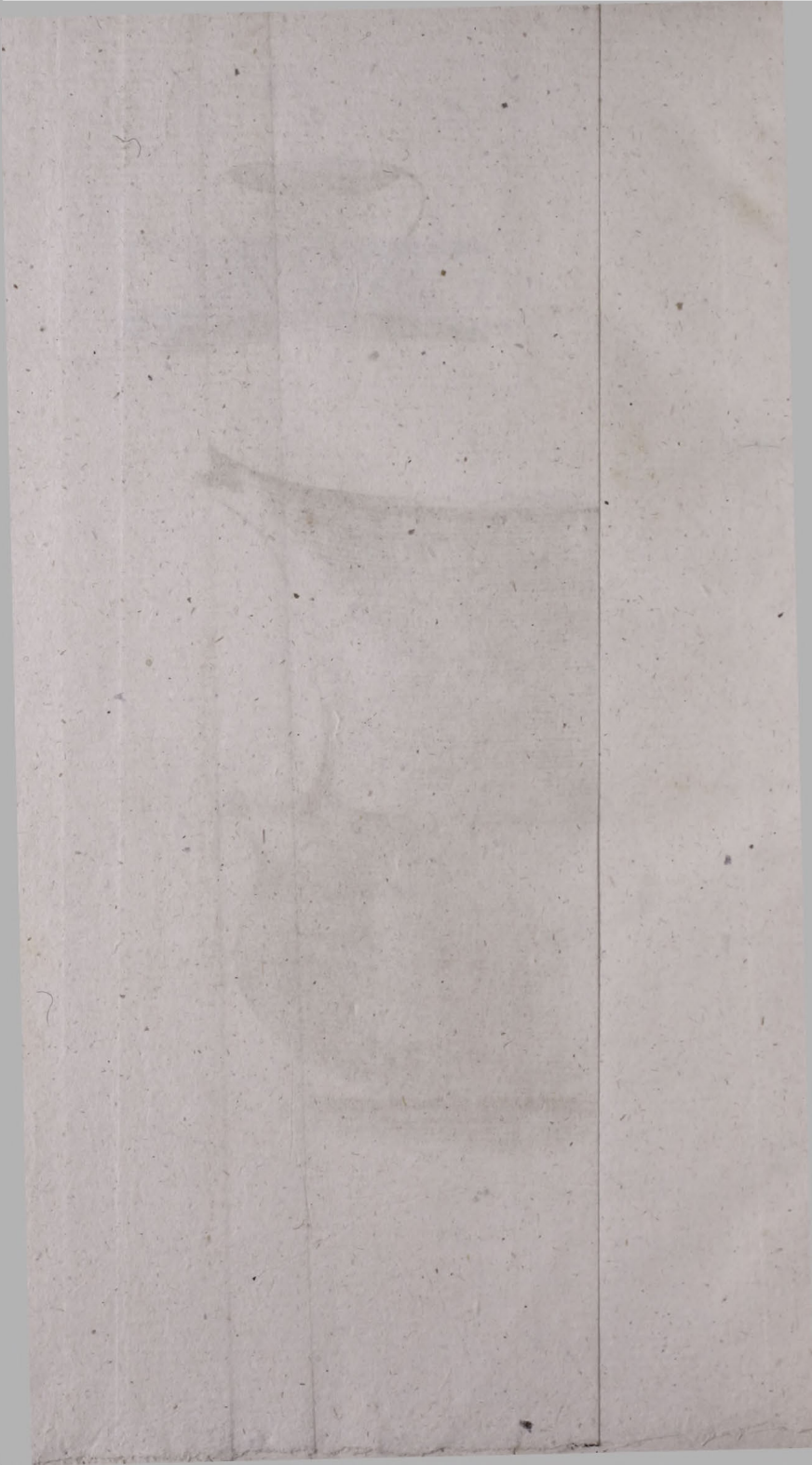

IV.

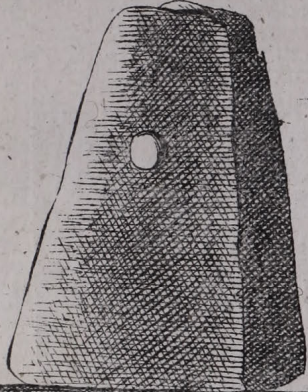
See Gallery

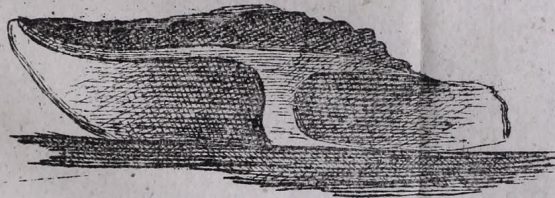

V.

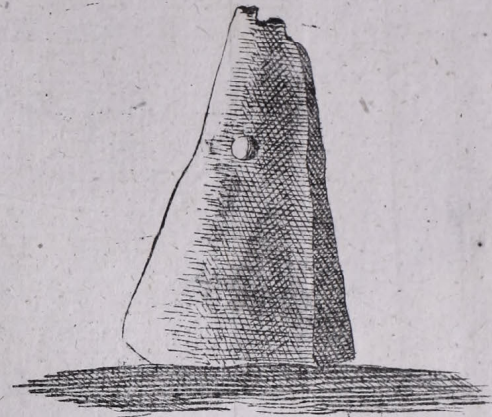
1

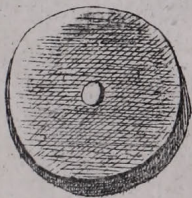
2

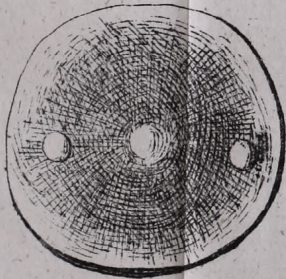
3

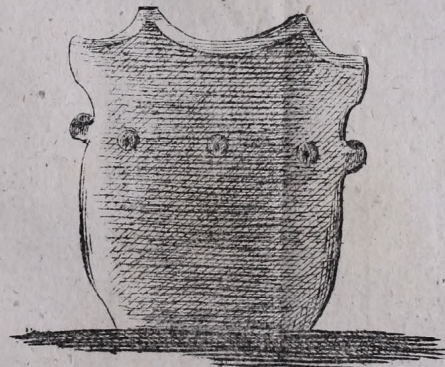
4

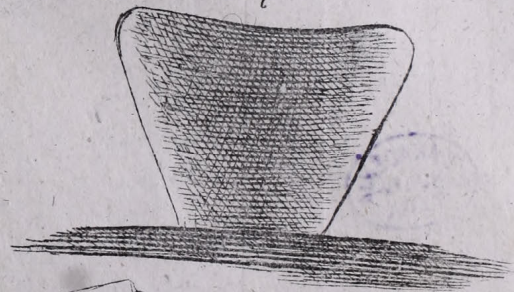
5

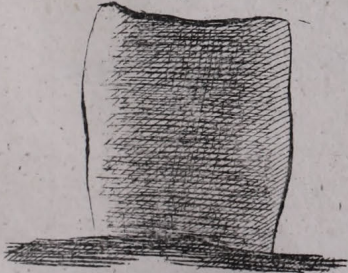
6

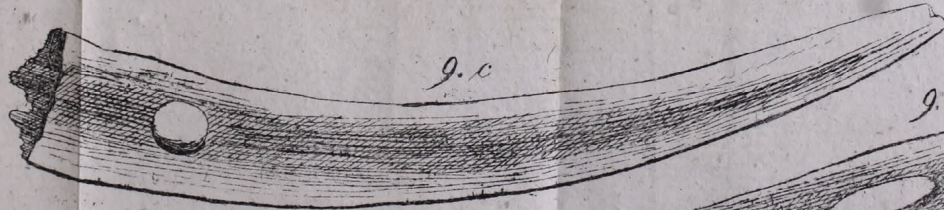
7

8

9. c

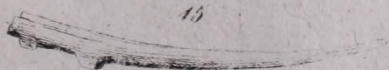
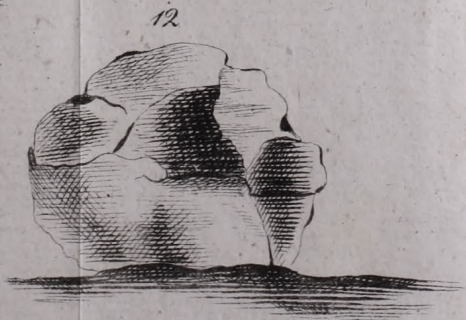
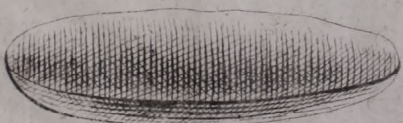
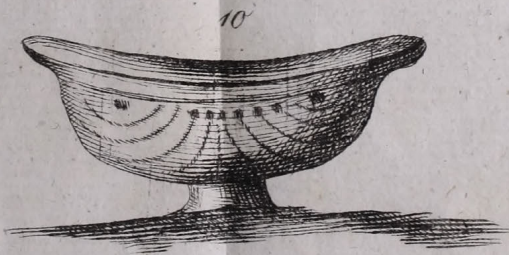
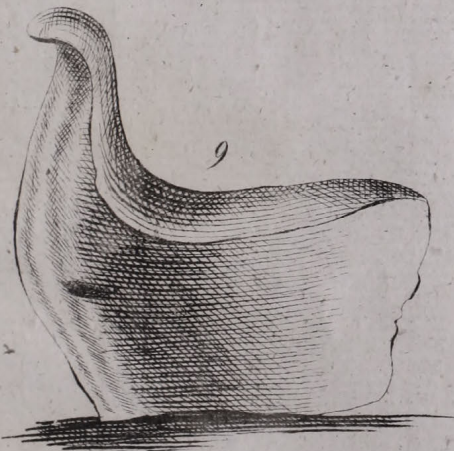
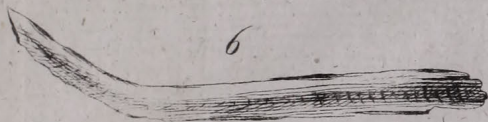
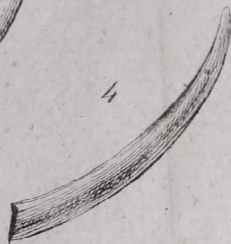
9. b

Lith. S. K. K. K.

VI.

Edm. Spang